

ХАЛҚ КИТОБЛАРИ

АБУ
МУСЛИМ
ЖАНҒНОМАСИ

(ДОСТОНИ АБУ МУСЛИМ СОҲИБҚИРОН)

Иккинчи китоб

Тошкент
«Езувчи» нашриёти

Нашрга тайёрловчи: Филология фанлари доктори,
профессор *Баҳодир САРИМСОҚОВ*.
Масъул муҳаррир: *Маҳмуд ҲАСАНИЯ*.

Абу Муслим жангномаси: (Достони Абу Муслим соҳибқирон) /Масъул муҳаррир М. Ҳасаний/. Қитоб 2.— Т.: Езувчи, 1993.—144 б.— (Халқ китоблари).

«Абу Муслим жангномаси»нинг иккинчи китоби уммавийлар ҳукмронлиги даврида Мовароуннаҳрда рўй берган воқеалар баёни ҳамда Абу Муслим тарихининг давомидан иборатдир. Иккинчи китоб соҳибқирон амирнинг Шом қалъасига бориб, Қасмон Умар Ибн Шомийни енгганлари, ундан зиндони Аббосияни енгиб, Марвашоҳижаҳон тарафига сиҳат-саломат чиқиб кетганларидан бошланиб, амирнинг Насри Сайёр бирла жанг қилганлари, паҳлавон Убайд Салмани бандга тушиб, Насри Сайёр Убайд Салмани Шомга юборганлари, шоҳ Толиба Бақрабодий Убайд Салмани банддан халос қилгани билан тугайди.

Сказание об Абу Муслиме.

ББК 63.3(2У)+63.3(0)4

4702620101 — 30
М 362 (04) — 957 — 1993

ISBN 5-8255-0129-0

© Нашрга тайёрловчи: Баҳодир Саримсоқов,
«Езувчи» нашриёти, 1993 й.

**ФАСЛИ ДОСТОНИ АМИРИ СОҲИБҚИРОН
ҚАЛЪАИ ШОМҒА ДОХИЛ БУЛУБ, КАСМОН
УМАР ИБН ШОМИЙНИ УШОТҚОНЛАРИ,
МАРВОНИ ХАРНИ ОЛДИҒА КИРИБ, БИР БЕШАИ
ҲАЙВОННИ МУСАХХАР АЙЛАБ, АНДИН
ЗИНДОНИ АББОСИЯНИ УШОТИБ,
МАРВШОҲИЖАҲОН ТАРАФИГА СИҲАТ ВА
САЛОМАТУ БОНУСРАТ ЧИҚИБ КЕТГОНЛАРИ:**

Эй яхши, отинг била сароғоз,
Анжомиға ким етар ҳар оғоз.
Бўлак достондан чекиб хомеа,
Суҳансоз ўлай турфа ҳангомае.
Баён айлайин қиссаи шоҳижаҳон
Ки, яъни Абу Муслими соҳибқирон.

Аммо ровиёни ахбор ва ноқилони осору муҳад-
дисони ширингуфтор андоғ ривоят қилибдурларки,
қалъаи Шомда бир Хожа бор эрди. Аларни Хожа
Абулҳасан дер эрди. Ул Хожа Марвонға вазир эр-
дилар, аммо ўзлари жону дил бирла муҳибби хона-
дон эрди, ҳамиша Амирни жамолларини кўрсам деб
орзу қилур эрди.

Бир кеча Амир воқеада кўрдиларки, тарафи та-
қобилларидин он шаҳсувори майдони «Ҳолато» ва
шаҳриёри тахти лофато, соҳиби мазҳарул-ажойиб
тавжидуху авнон лака фин-навои Асадуллоҳ ал-Ғо-
либ, яъни баноми Али ибн Абутолиб каррамуллоҳу
важҳаҳу пайдо бўлиб айдилар:— Эй Хожа, эрта
Абу Муслим Умар ибн Абдулазизни саройиға кело-
дур. Анго сан харидорлик қилғил, рўзи қиёматда
пайғамбари худо сани харидорлик қилғойлар,— деб
башорат бердилар.

Хожа вақти саҳар эрдик, уйкудин бедор бўлуб
айдиларки, эй гуломлар, эрта бирла отларға яхши
палослардин юклаб, бир табақ гўшти пухта олиб,
Абдулазизни саройиға бориб эҳтиёт бўлуб тургил,
ҳар вақтеки, уч тан қаландар келса, сан манго ха-
бар бергил! Ман сани озод қилурман, деди.

Алқисса, гулом ул асбобларни олиб бориб, па-
лосларни солиб, гўштарни пишуруб интизор туруб
эрди, ногоҳ уч қаландар пайдо бўлуб келдилар. Бу-
ларни кўргон замон гулом Хожага хабар бермоқға
шитоб бирла равон бўлди.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон ул жойга келиб туштилари. Айдиларки, эй Абулато, бизлар ўлтургудек муносиб жой топгил!

Абулато айтиди:

— Эй шаҳриёр, сиз ўлтургудек муносиб жой йўқ.

Амир кўзлари туштики, бир суфа узра яхши палослар селибдурлар. Амир айдиларки, ул суфани алҳол соҳибни йўқ. На учун анда бориб ўлтурмоймиз?

Абулато айтиди:

— Эй шаҳриёр, анда ўлтурсонгиз, эгаси келиб сизго озор бермосун,— деди.

Амир:

— Бизлар ўлтургон бирла ани палоси кам бўлмос.

Алқисса, ул суфа узра солгон бахмал ва сақлот палос узра чиқиб ўлтуруб айдиларки, эй Абулато, бизлар гуруснадурмиз, бўйи таом ҳам келодур. Магарки, бу ҳужраларда бир киши таом пишуруб тургондек зоҳир бўлодур. Таом бўлса, олиб келсанг, кўб яхши бўлур эрди, дедилар.

Абулато тушуб кўрдики, ул суфани ёнида бир қазон сарпушлуқ турубдур. Ул қазонни сарпўшини кўториб кўрдиларки, пораи гўшт хўб пишибдур, айтиди:— Эй шаҳриёр, таоми пухта тайёр экон.

Амир айдиларки, олиб келгил!

Абулато айтиди:— Эй шаҳриёр, бу суфани эгаси бу таомни пишургон бўлса, мабодо келиб ғавғо қилмосун.

Амир айдилар:— Агар ризо бўлмоса, неча тангакни харж қилгон бўлса, берурмиз,— деб ул таомни едилар.

Баъдазон уйқуга майл қилдилар, аммо ул ғулом бориб кўрдики, Хожа Марвонни хизматиға кетибдур, чунки Марвон Хожани ҳар ишда кўб риоя қилур эрди.

Алқисса, Хожа Марвонни олдидан келдилар. Ғулом айтидики, эй Хожа, ул уч қаландар келиб ул жойга тушти. Хожа маҳрамлари бирла борур эрди. Дарвозабонлар эллик киши бирла Амирни суратларини олиб ўлтуруб эрдилар. Кўрдиларки, Хожа нечанд кишилар бирла дарвозадан чиқиб бородур. Айдиларки, эй Хожа, Марвон сиздин бир соат айрилмос эрдилар. Бул вақт қуш филтар қилиб қаён борурсиз? Марвон қайси хидматга буюрди, дедилар.

Хожа айди:— Мани бир биродарзодам бор эрди. Ани Басрани йўлида қароқчи олиб торож айлабдур. Сартопой бараҳна келиб, шармсозликдин шаҳарга киролмайдур. Бориб саруполар кийдуруб олиб келурман.

Дарвозабонлар:— Эй Хожа, Марвонни суҳбатиде бизни фаромуш қилмағайсиз,— деб йўл бердилар.

Хожа «хуш бўлғай», деб равон бўлдилар. Ровий айтибдурки, вақтики Хожа келиб кўрдилар, Амир палос узра ухлаб ётибдурлар. Абулато кўрдик, бир Хожан бодавлат келодур. Амирни бедор айлаб айдик, эй шаҳриёр, таом бирла палосни соҳиб келодур.

Амир ўринларидин туруб кўрдиларки, Хожа хашмолуд келодур. Абулато кўнглида «шул соат бир воқеа юз келтурмағай», дер эрди. Аммо Амир нечанд калима сўзни Хожага сўзламоқға тайёрлаб турдилар.

Хожа келиб айдик, эй барно, на ҳаддинг борки, мани жойимда ўлтуруб ҳам мани таомимни ебдурсан? Амир айдиларки, эй Хожа, бизлар йироқ ердин келгондурмиз, палосингиз узра ўлтургон бўлсак, ҳеч нуқсони йўқ. Агар таомдин сўрсангиз, луқман азбарои муҳтож учун ебдурлар, бизлар гурусна эрдуқ тановул қилдуқ. Агар беш танга харж бўлгон бўлса, ўн танга олинг, берайлук.

Хожа кўрдиларки, ажаб ширинзабонлик қилдурлар. Хожа айдиларки, эй шаҳриёр, ман сизни гуломингиздурман. Ҳазрати Шоҳимардон башорат бердиларки, Абу Муслимни қалъаи Шомға олиб киргил деб, ман сизни Шомға олиб кирурман, деб воқеани баён қилдилар.

Алқисса, Амирга яхши либослар кийдуруб, отға сувора айлаб, басуйи қалъа равон бўлдилар. Аммо табарларин юкини ичига пинҳон қилиб эрдилар. Вақтики дарвозаға келдилар, Хожа Амирдин илгори дарвозадин кирдилар. Амир Хожани орқаларидин кирдилар.

Дарвозабонлар кўзи Амирга тушти. Кўрдиларки, бир жавони хуштаркиб ва шаҳло чашм, пайваस्ताабру, сафидпўст, расо қад, қавий ҳайкал, Миррих салобат ўтуб бородур. Анда суратға қараштилар. Ул йигит суратға ўхшойдур. Дарҳол Амирни жиловларини ушлаб айдиларки, эй йигит, сани суратинг бу суратға ўхшойдур.

Анда Хожани одамлари айдилар:— Эй гала саглар, бу йигит Хожамни бародарзодасидур.

Хожа илгари кирдилар. Булар Хожани орқаларидин бородурлар ва дигар инки, бу йигитни табари йўқ, деб маъқул қилдилар. Алқисса, дарвозабон Амирни дарвозадан ўткардилар, аммо Хожани бу ҳолдан хабарлари йўқ. Кўнгулларида айтур эрдилар, «худоё, Амирни сиррини ўзинг пўшида қилғойсан». Амир ҳам Хожани орқаларидан еттилар. Хожа Амирни уйлариға олиб кириб, етти спар зар бошларидин нисор қилдилар.

Ровий айтибдурлар, Амир икки бародарлари билан Хожани меҳмонхонасида қарор олдилар. Хожа Амирға ва икки ёрларига яхши саруполар кийдуруб, шира-шарбат, нозу неъматлар едурдилар. Анда Амир сафари маншурда ҳар воқеаки рўй бериб эрди, Хожага бир-бир баён қилдилар. Андин айди-ларки, эй Хожам, ман бу қалъаи Шомға зиндонни Аббосияни ушатмоқ учун келгондурман. Бу кеча ҳоргондурман, агар худо хоҳласа, тонгла кеча зиндонга бородурман.

Ровий айтибдурки, поси шабдан ўтуб эрдик, Хожа ичкори ҳарамга кириб кеттилар. Амир, Абулато ва Абулҳасан меҳмонхонада уйқуға майл қилдилар. Амир бир соатдан кейин бедор бўлуб, ул икки бародарларини ҳам бедор қилиб айдиларки, ҳаммомға борайлук, дедилар.

Алқисса, учовлон ҳаммомға бордилар. Аммо Хожа саҳар вақтида туруб, Амирға оби таҳорат олиб чиқиб кўрдиларки, Амир бародарлари билан меҳмонхонада йўқ. Паришон бўлуб боз хотирлариға еттики, шоядки, ҳаммомға боргон бўлсалар деб, айдиларки, эй ғулом, сан бориб шул ҳаммомдин хабар олиб келгил, деб буюрди. Ғулом келиб кўрдик, Амирни либослари ҳаммомни тошқорисида турубдур. Либосдан таниб, келиб Хожага хабар берди. Анда Хожа Амир учун яхши хилъатлар юбордилар. Вақтеки, Амир ҳаммомдан чиқтилар, қутидор яхши тоза либослар олиб кирди.

Амир билдиларки, Хожа саруполар юборибдур. Ул саруполарни кийиб, ўзларини либосларини ҳаммомчига бердилар. Абулато либосини ходмиларга бердилар. Абулҳасанни либосини қутидорга бердилар. Баъдаху ҳаммомдан чиқиб, растан бозорли ай-лониб юрур эрдилар. Абулато:— Эй шахриёр, эмди

Хожани уйига борайлук. Муни қалъаи Шом дерлар, душман қавийдур. Мабодо бир воқеа рӯй бермосун,— дедилар.

Амир айдилар:— Бу шаҳри Шомда киши сайр қилмойдур, магар инки, биздек душмандан қўрқмагон киши сайр қилодур,— дедилар.

Ул икки бародар Амирдан бу сўзни эшитиб қўрқтилар. Амир сайр қилиб юрур эрдилар, баногоҳ шаҳар халқи ғавғо қилиб чорсу тарафига борур эрдилар.

Амир айдилар:— Бу нечук воқеадур?

Абулато айдиларки, эй шаҳриёр, билмосманки, нима воқеадур?

Хоҳладиларки, бир кишидан сўрсалар. Халойиқлар гуруҳ-гуруҳ бородурлар. Амир бир йигитни яқосидан ушлаб айдиларки, эй жавон, бу халойиқ қойси жойға бородур?

Ул йигит айди:— Магар мусофирмусан?

Амир айдилар:— Оре, мусофирдурман.

Ул жавон айди:— Олти ойдулки, бу шаҳарга бу ғавғо тушубдур. Ҳамма одамлар бу ҳолдан хабардордурларки, эй барно, бир йигит бул шаҳарға келибдурки, хуруж қилмоқни хоҳлайдур.

Амир айдиларки, ул соҳибқиронмуки хуруж қилодур?

Ул айди:— Соҳибқирондан кам эмас. Эй мусофир, воқеан ҳол шундоғдулки, Марвонни хидматида бир паҳлавони бордулки, они камонини осиб қўйғондур. Ҳеч киши ул паҳлавонни камонини бир қўллаб тортолмайдулки, қуввати етмойдулки. Ҳоло олти ойдулки, ул йигит қабилаи аймоқдан хуруж қилиб келиб, ул камонни тортмоқни хоҳлойдур. Халойиқлар ани тамошоси учун бородурлар.— деб воқеани баён қилди.

Амир:— Биз ҳам тамошоси учун боройлук,— деб равон бўлдилар. Қўрдиларки, ҳама халойиқлар юқори, қуйи томлар узра тўрт тарафда йигитни тамошоси учун турубдур. Амир ҳам сафни ёриб ичкориға кириб кўрдиларки, суфа турубдур, ул суфа узра бориб ўлтирайлук, дедилар.

Абулато айдилар:— Шул жойда турайлук.

Амир қабул қилмой ул суфага қароб равон бўлдилар. Булар ҳам Амирни арқаларидан юруб ул суфага еттилар. Амир бошларини кўториб назар қилиб эрдилар, ул суфадаги халойиқлар Амирни сало-

батларидан ўрунларидин туруб, ул суфани Амирга холи айлаб бердилар. Абулато ва Абулҳасан Амирни икки ёнларида ўлтурдилар.

Тамошобин халойиқлар Амирни жамолларини тамошо қилур эрдилар. Амир бошларини солиб ўлтурдилар. Бир вақт эрдик, ул аймоқибачча пайдо бўлди. Амир кўрдиларки, бир жавони моҳирўй, яхши хилъатларни дарбар қилибдур, дастори заррин бошига қўюбдур ва камари мурасса белига боғлабдур ва сақрлот чакман катфига солибдур. Ул камонга Кўҳёл ном бир хавориж мутасадди эрди. Ул йигит айдик, эй Кўҳёл, нима булодурки, ул камонни тушурса? Кўҳёл айдик, ман навкари Умар бинни Ҳазбарадурман. Ул манго вазифа бермойдур. Мани вазифам шулки, ҳар ким бу камонни тортмоққа даъво қилиб келса, ул икки ҳамён зар олиб келиб манго беродур. Андин сўнг ман камонни жойидан тушуродурман. Ҳар ҳамён беш минг танга бўлодур. Сен ҳам икки ҳамён зар манго бергил, то ман камонни санго берой.

Ул йигит айдик, эй ғулом, зар келтургил!

Дарҳол ғуломи икки ҳамён зар келтуруб берди.

Алқисса, Кўҳёл зарни олиб камонни ўрнидин тушуруб, ул йигитга берди. Ул йигит бевосита хонаи камонга кирди. Амир кўнгулларида айдиларки, бу йигит камонни уҳдасидин чиқолмайдур, чароки, қондан камон тортмоқни бажо келтирмойди, деб афсус қилдилар.

Ул йигит бир зўр қилди, тортолмади. Иккинчи мартаба қувват қилди, тортолмоди, учинчи мартаба тамоми баданидаги қувватини келтуруб қувват қилди, тортмоқни уҳдасидан чиқолмади. Охируламр, йигит шармисор бўлуб камонни ташлоб, чакманни бошига тортиб чиқиб равон бўлди. Мардумлар пароканда бўлуб ани арқасидан «ҳой-ҳой» деб равон бўлдилар.

Амири соҳибқирон кўрдиларки, ул йигит бисёр беобрў бўлуб хижолатга қолди. Амир наъра уруб айдилар:— Эй халойиқлар, қайтингларки, яна бир одам бу камонга даст қўюб тортмоқ хотирида бордур.

Бу сўзни эшитиб ҳама халойиқ боз қайтиб жойларида қарор олдилар. Халойиқлар кўрдиларки, бир жавони соҳиб жамол, шаҳло чашм, пайваста абрў, қавий ҳайкал, нуроний ўртага тушуб, камон торт-

моқға мутасадди бўлуб турубдур. Халойиқлар айдиларки, эй жавони раъно, бу ишдан ёнғил! Мабодо сан ҳам ул йигитдек беобрў бўлуб шарманда бўлмоғил, деб манъ қилдилар.

Амир:— Беобрў бўлсам, ман бўлурман. Эй Кўҳёл, камонни тушургил!— дедилар.

Аммо ул аймоқи жавон ҳам қамингоҳда тамошо айлаб турур эрди. Ҳама халойиқни кўзи Амирда эрди. Вақтики Амири диловар камонни талаб қилдилар. Кўҳёл айди:— Эй жавон, сан ҳам аввал икки ҳамён зарни келтургил, баъдазон камонни санго берурман,— деди.

Анда Амирни бисотларида зар йўқ эрди, ҳайрон бўлдилар. Айдилар:— Эй Кўҳёл, аввал камонни мани қўлумга бергил. Вақтики, камонни уҳдасидан чиқолмасам, ул вақт мандан зар талаб қилғил,— дедилар.

Кўҳёл айди:— Эй барно, бу сўзунг дуруст эрмас. Вақтики, сан камонни уҳдасидин чиқолмасанг, ман сандан зар талаб қилсам, халойиқ айб қилодурки, ул йигитни беобрў бўлғони етмойдурму, боз сан андан зар талаб қилурмусан, деб мани сарзаниш қилодурлар. То сан зарни бермагунча ман камонни тушурмойдурман,— деди.

Амир ҳайрон бўлуб, охир ханжари Хожа Муҳаммад Моҳонни ёнларидин чиқориб айдиларки, эй Кўҳёл, мани шул ханжаримни устидан камонни манго бергил! Ханжарни сан ушлаб тургил, дедилар.

Кўҳёл ханжарни кўруб фаҳм қилдики, мунингдек ханжар оламда йўқ, айдики, эй жавон бу ханжарни баҳосини таъйин қилғил, деди.

Амир айдилар:— Ўзунг билгил!

Кўҳёл айдики, эй жавон, бу ханжарни баҳосини таъйин қилсам, тўрт ҳамён зар, деди.

Амир қабул қилдилар. Кўҳёл бу ханжарни муфт олдим деб хушвақт бўлди.

Амир айдилар:— Эй Кўҳёл, икки ҳамён зарни манго бергил! Агар камонни тортолмасам, икки ҳамён зар манго бўладур. ханжар санго қолодур.

Анда Кўҳёл икки ҳамён зарни Амирга берди. Амир бир ҳамён зарни ўнг қўл тарафига ва бир ҳамён зарни чап қўл тарафига сочтилар. Халойиқлар талошиб олдилар. Ҳама халқ Амирни ҳақларига дуо қилдилар. Бу ҳиммат бирла бу жавон беобрў бўлмос, дедилар.

Амир айдилар:— Эмди камонни тушургил!

Кўҳёл камонни танобини қўюб юбордики, камон ғалтакдек равон бўлуб чорсуга келиб тушти. Камон: ни Амирни қўллариға берди..

Баъзи ровий айтибдурки, ул камон ҳафт жўшдан эрди, баъзи устодлар ҳафт жўшдан камон бўлмойдур дебдурлар. Алқисса, Амир ул камонға қўллариғи қўйди, ул камонға қондан ҳукамони бажо келтурдилар. Қондан ҳукамо шулдурки, қўлни камонни олдиға қўюб, бош бармоқни чиллаи камонни юқорисиға қўймоқ лозим ва яна тўрт ангушти камонни орқасига қўйғай. Ангушти нарни қувват бирла чиллаи камонға ўлтурғузуб, қонда бирла тортсалар, камонни уҳдасидан чиқодур. Агар бу тариқа бирла тортмаса, камонни уҳдасидин чиқолмос.

Амир шул қонда бирла қўллариға олдилар. Ровий айтибдурки, Амир тўрт ангуштарини чиллаи камонға қўюб, қувват қилдилар. Яқин эрдик, ангушлари камонни чўбидан ўтуб кетса, Амир фаҳм қилдиларки, камонни уҳдасидин чиқодурлар. Муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот қилиб, бир қуллоб тортиб эрдиларки, камонни бу гўшаси ул гўшасига етти. Ғавғойи мардум чорсудин фалакка тортти «рахмат бод-рахмат, бод, эй жавони некрўй», дер эрдилар. Иккинчи навбат қуллоб торттилар, андан учинчи қуллоб торттилар. Андан уч қуллоб ўнг тарафиға торттилар. Еттинчи қуллобни тоблаб торттилар. Камонни чилласи ва ҳам қабзаси тобланди. Камон чарс-чарс айлаб етти жойидан синиб пора-пора бўлди. Чорсудаги халқ бошларини ҳам қилур эрдиларки, мабодо бошимизға тегмосун деб.

Ровий айтибдурки, Амир икки гўшаи камонни Кўҳёлни бошиға тошлаб, ханжарларини олиб, Хожа Абулҳасанни уйлариға равон бўлдилар. Мардуми Шом ҳайрон бўлдиларки, бу йигит қойдан келди, қойда кетти, деб сўзлошур эрдилар. Амир Абулато ва Абулҳасан Хожани уйлариға келиб қарор олдилар.

Акнун икки калима сўз Марвондин ва Хожа Абулҳасан ва Кўҳёлу Умар Ибн Шомийдан эшитинг. Ровий айтибдурки, Кўҳёл Марвонни қасриға келиб фарёд қилдики, дод, эй паҳлавон Умар!

Паҳлавон Умар айди:— Эй Кўҳёл, нима воқеа бўлди?

Кўҳёл «муни кўр» деб чиллаи камонни ва гўшасини ани олдиға тошлади. Қамон тавқдек ани олдиға тушти. Кўҳёл воқеаи ул жавони аймоқийни ва Амирни камон ушатгон воқеаларини баён қилди. Бу сўзни эшитиб гўё мадори олам ани бошиға йиқилди. Марвони Ҳимор бу воқеани эшитиб айдикки, баракалло ул йигитго, раҳмат бод.

Паҳлавон Умар айдикки, эй халифа, ман сизни пойи тахтингизни паҳлавонидурман. Мани обрўйим сизни обрўйингиздур. На учун хушвақт бўлурсиз?

Марвони хар айди:— На учун хушвақт бўлмо-йинки, сан ҳамиша оламда мандек паҳлавон йўқдур деб манго миннат қилур эрдинг.

Ўзга паҳлавонлардан ани учун санго зиёда инъомлар ва марҳаматлар қилур эрдим. Зоҳир бўлдики, сандан ҳам паҳлавонроқ бор экон,— деб Марвон ҳукм қилдики, ул жавон Шомдан тошқори чиққани йўқдур. Мани хидматимға топиб келинглар, ул йигитни тарбиятлар айлаб, Абу Муслим жангига юбориб, жазосини берурман,— деб фармон қилди.

Ҳама паҳлавон ул йигитни тобмоққа турдилар. Ҳамадин Хожа Абулҳасан ҳам хоҳладики, тошқариға чиқсалар. Марвони хар айди:— Эй Хожам, ул йигитни тараддудиди бўлунг!

Хожа «хуш бўлгой», деб турдилар. Марвони хар яна айдикки, эй Хожам, сиз алардан зиёдароқ тараддуд қилинг! Алар тобмаса, ҳеч сўз демосман. Аммо тараддуд қилиб топиб келмосангиз, сизни озор берурман. Чунки сиз манго вазири жумлайиул-мулуксиз, деб бисёр таъкид қилди, яна айди:— Ҳар ким ул йигитни топиб келса, қомати бирла баробар зар берурман ва агар хабарини олиб келса, ани оғзини жавоҳир бирла тўлдирурман. Эй Хожа, сиз ҳам ани тобмогунча мани хидматимға келмонг!— деб эҳтиётлар қилди.

Алқисса, Хожа Марвонни хидматидан чиқтилар дилларида айдиларки, бу ишларни Амир қилғондурлар, алар кеча бу шаҳарга дохил бўлдилар, бугун ғавго чиқти, дедилар. Вақтики, Хожа уйлариға келиб Амир ўлтургон уйни даҳлизига келиб турдилар, алар камонни воқеасини бир-бирлариға айтур эрдилар.

Хожа ҳаммасини эшиттилар. Баъдазон шарпа қилдилар. Амир айдилар:— Эй Абулато, хомуш бўлдунгларки, Хожа келдилар,— деб сукут қилдилар.

Алқисса, Хожа эшикдан келиб айдиларки, эй шахриёр, муборакбод!

Амир айдилар:— Эй хожам, магар инки мани кад-худо қилодурсиз?

Хожа айдилар:— Эй шахриёр, ман ўз забонингиздан воқеани эшитиб андан сўнг кирдим,— дедилар.

Амир айдилар:— Эй Хожа, баякбор шундоғ бўлди, ҳеч воқеа йўқтур.

Хожа айдилар:— Эй шахриёр, ҳўб яхши иш қилибсиз. Акнун шулки, Марвон сизни талаб қилиб кўча-бакўча киши қўюб, ул йигитни топиб келинглар,— деб ҳукм қилди.

Амир айдилар:— Андоғ бўлса, ҳўб яхши бўлубдур. Шул баҳона бирла Марвони харни кўройки, нечук одамдур.

Хожа айдилар:— Сизни Марвонни олдиға олиб борурман, башартеки, сўз қилмосангиз.

Амир айдилар:— Олиб боринг. Ман ўзумни девона қилиб борурман.

Хожа:— Эй шахриёр, то девоналигингизни кўрсам, кўнглум қарор олмойдур,— дедилар.

Амир айдилар:— Девоналикни ўз жойида қилурманки, хушвақт бўлурсиз.

Хожа айдиларки, боз ул олами девоналикни қилиб, менам Абу Муслими соҳибқиронман, деб наъра тортиб кириб борманг.

Амир айдилар:— Эй Хожан альён, мундоғ ишларни қилмасман, хотиржам бўлинг,— дедилар.

Алқисса, Хожа ва Амир Марвонни боргоҳиға равон бўлдилар. Вақтики, боргоҳға еттилар жамъи паҳлавонлар Амирдан хабар тобмай келиб эрдилар. Марвон бу сабабдан бедимоғ бўлуб ўлтуруб эрди, Хожа эшикдан кириб келди. Марвон айди:— Эй Хожа, айт-модиммуки, то ул йигитни тобмасангиз келмонг деб. Магар инки хабар топиб келдингизму?

Хожа айдилар:— Бали, эй шахриёр!

Марвон:— Тобтингизму?— деди.

Хожа айдилар:— Эй шахриёр, то андин хабар тобмасам, хидматингизга нечук қилиб келурман,— дедилар.

Марвон айди:— Хожани оғзини жавоҳир бирла тўлдурунглар,— баъдазон айди,— эй Хожа, воқеа нимадур?

Хожа айдиларки,— Эй шахриёр, ул йигитни олиб келдим.

Марвон хушвақт булуб айди:— Боракалло, эй Хожам,— деб дарҳоя Хожани қомати бирла баробар зар тўктурди. Андин айди:— Эй Хожа, ул йигитни олиб кириг!

Хожа айдиларки, эй шахриёр, аввал ани аҳволини баён қилиб, андин олиб кирай, деб айдилар:— Эй шахриёр, сизга маълум бўлсунки, ул камонни ушотқан бегона киши эмас экон. Ул йигит сизни хоназодингиз, мани бародарзодам экан.

Марвон хушвақт бўлуб айдики, ман ҳам ҳайрон эрдимки, ҳар нечук ландлаван бу камонни уҳдасидин чиқмос, бу ҳама қувват мани нону намакимни қувватидурки, ул йигит шундоғ ишлар қилибдур, деб шодмон бўлди. Ани оти нимадур, деб сўрди.

Хожа айдиларки, ани оти Хожа Бахтазмодур.

Марвон, боргоҳға кирсун, деб эрди, Хожа айдилар:

— Эй халифа, ул девона ва ақлдан бегонадур, мабодо беадаблик қилса, сизни хотирингиз озурда бўлур.

Марвон айдики, ҳоло ул йигит қайдадур?

Хожа айдилар:— Боргоҳни даҳлизида турур. Эй халифа, ул атосидин тўрт яшар қолиб, ҳоло ўн икки ёшқа кирибдур. Ул девонани қасрни устунига занжир бирла боғлаб тарбият қилур эрдим. Ойни бошида девоналиги зиёда бўлуб, занжирни ушотиб, қўл-аёғини бўшатиб бориб, бу ишларни қилиб, боз мандин қўрқғонидан келиб, қўл-аёғини банд қилибдур. Ман бориб нечанд кўб лигат уруб, баъдазон сизни хидматингизга олиб келдим,— дедилар.

Марвон айди:— Ямон иш қилибсиз. Ул мани хоназодимдур, ҳўб ишларни қилибдур.

Аммо Амир даҳлизда туруб Марвон бирла Хожани сўзини эшитиб турар эрдилар. Абулато, Абулҳасан ҳам Амирни орқаларида турар эрдилар. Марвон айдики, кирсун. Хожа ишорат қилдилар. Амир кириб Марвонни қасрини пойгоҳида бошларини қуйи солиб ўлтурдилар. Марвон кўрдик, кафанақларини енглари жаридаовизон, бошлариға кийган дасторлари кулоба-кулоба бўлуб ҳар тарафға овизон бўлуб турубдур. Салом қилмой шундоғ бароварида турдилар. Аммо ўн икки минг паҳлавони забардасти дангалнишин сандал узра жобажо ўлтурубдурлар. Аммо Умар ибн Ҳазбаран Шомий хашмнок бўлуб, Марвонни рўбарўсида сандал узра ўлтурубдур. Еронларга маълум бўлсунким, Марвонни қасри чунон васеъ эрдик, ани бир

деворида тўрт юз даричаси бор эрди, жамъи минг олти юз даричаси бор эрди.

Марвон айдики, эй Хожам, агар сўз сўрасам, жавоб беродурму, деди.

Хожа айдилар:— Кўнгли хоҳласа, гоҳо жавоб беродур.

Аммо Амир бошларини солиб ўлтуруб ҳеч кишига боқмас эрдилар. Ҳамма паҳлавонларни кўзи Амирда эрди. Марвон фарёд қилдики, эй Хожан Бахтазмо, деб.

Амир дам урмодилар, боз фарёд қилди:— Эй Хожан Бахтазмо,—деб. Боз Амир дам урмодилар. Марвон учинчи навбат фарёд қилиб эрдик, Амир айдилар:— Эй мардак, беақл экансан, тоқай фарёд қилурсан?

Анда паҳлавонлар аросига ғавғо туштики, оллоҳу акбар, ямон дашномлар айлаб сўз қилди, шул соат халифа ани пора-пора қилодур. Хожа Абулҳасан айдиларки, ул девонадур, мабодо дарғазаб бўлуб, ани жаллодга букурсангиз, ман ҳам ўзумни ўлдурурман. Чароки, андан ўзга фарзандим йўқдур. Девона ҳам бўлса фарзанддур, дедилар.

Марвон айди:— Эй Хожа, хотиржам бўлунгки, агар сизни фарзандингиз бўлса, мани хоназодимдур. Ман ани девоналиги бирла ишим йўқ. Балки меҳрибонлигим бисёрдур ва дигар буки, девонага ким ғазаб қилибдур, ман ғазаб қилурман,— деди.

Марвон боз қичқирдики, эй Хожан Бахтазмо, деб.

Амир айдиларки, эшиттим, қачонгача фарёд қилурсан, эй қилтоқ, бисёр беҳаё эконсан, дедилар.

Марвон бу сўзни эшитиб хандалар қилди. Амир айдиларки, қайси жойда ўлтурай? Марвон айдики, қайси жойни кўнглунг хоҳласа, анда ўлтургил, деди.

Амир Марвонни умароларини лигат қилиб босиб равон бўлдилар, ҳама халқ ҳайрон бўлдиларки, бу йигит қайси жойга бориб ўлтуродур, деб Амир Умар ибн Ҳазбара Шомийни ҳолидан хабардор эрдилар. анго қасд қилиб юрдилар. Марвон кўрдиларки, яқин келди. Гумон қилдики, мани тахтимга чиқмоқни қасд қилди, деб. Вақти хабардор бўлдики, паҳлавон Умар ибн Ҳазбара Шомийни олдиға келиб тўхтадилар. Ҳама паҳлавонларни кўзи Амирда эрдик, нима иш қилодур деб. Амир паҳлавон Умарни аёқига нечанд уруб айдиларки, сан ўрнунгдин туруб, жойингни манго бергилки, бир соат ман шул жойда ўлтурай, дедилар. Гўё етти қат осмон бошиға йиқилди, ғазаб бирла

ҳама умаролар айтур эрдиларки, бул саги жоҳил шул соат Хожан Бахтазмони ўлтуродур деб.

Алқисса, ровий айтибдурки, паҳлавон Умар дар-газаб бўлуб ўрнидан туруб, ҳарчи бодо-бод деб хоҳладики, Амирни яқоларидин ушласа. Амир ани косан сариға бир мушт урдиларки, косан сари гард-гард бўлди. Бу ўлтургон ўн икки минг паҳлавондан ғарив кўпти. Марвон айди:— Боракалло, эй хоназодан ман. Бу ҳама қувват мани нону намакимни қувватидурки, шундоғ ишларни қилдинг,— деб айдикки,— эй умаролар, ул кишики рахнагарни жавобини берур шул Бахтазмо бўлғой,— деди.

Алқисса, Амир паҳлавон Умарни ўлугини занжири камаридан ушлаб, бошларидан чарх бериб ҳавога отиб юбордилар, бориб тоқи жиловхонага тушти. Андан Амири соҳибқирон ани сандалиға чиқиб ўлтурдилар. Андан Марвони хар хушвақт бўлуб:— Таом ва хилъат келтурунглари!— деб буюрди.

Мулозимлар таом ва либос келтурдилар. Амир таомни емодилар ва хилъатни киймодилар.

Марвон:— Эй Бахтазмо, на учун таом емойдурсан?— деди.

Амир:— Сани таоминг мурдордур, ани учун емойдурман,— дедилар.

Марвон хандалар айлаб:— На учун бу хилъатни киймойдурсан?— деди.

Амир:— Сани либосинг палиддур. Ани учун киймойдурман,— дедилар.

Марвон айдикки, бу таомларни ейдурсан ва либосларки киядурсан кимникидур?

Амир айдилар:— Амакимникидур.

Марвон яна хандалар айлаб айди:— Бу девонадур. Муни сўзи манго малол келмойдур,— деб хушвақт бўлди. Яна Марвонни хотириға еттики, муни сарафроз қилай деб. Марвонни олдида ним остин зиёдати бор эрди, ани мурассаъ қилғон эрди. Ҳар кимни Марвон марҳамат қилиб, эъзоз қилса, ул ним остини мурасаъни анго берур эрди. Ҳама халқ билур эрдикки, Марвон ул кишини хўб марҳамат айлаб эъзоз қилди, деб андан ҳама халқ ани риоя қилиб, иззатини бажо қилур эрдилар.

Марвонни хотириға еттики, ул Хожани хотири учун иккинчи ўзумни хоназодим деб, ул ним остини кўторди. Амир Марвонни ҳолидан хабардор эрдилар.

Марвон:— Эй хожан Бахтазмо,— деб ул остини

мурасаъни Амирни китфларига тошладики, ерго тушмосун деб. Ҳама халқ бу илтифотни кўруб рашк қилур эрдилар. Унг ва чап тарафдан ўлтургон умаролар гўфтигў қилдиларки, эй хожаи Бахтазмо, ҳой-ҳой дарёбки халифа сани ҳурмат қилдилар.

Амир ўрунларидин туруб, икки қадамлари бирла ул остини мурасаъ узра чиқиб, икки аёғларини пок қилур эрди. Ўлтургон умаро ва паҳлавон Амирни бу қилгон ишларига баданларига ларза тушти. Хожа Абулҳасан гирялар айлаб:—Эй халифа, на учун мундоғ қилдингиз? Бу девона сизни қадр мантилингизни билмодур,—деб бориб Амирни дурушлик бирла жойларига ўлтурғиздилар. Андан Марвонга узрлар айтиб, хижолат бирла ўлтурдилар.

Марвон айдик, эй Хожа, ин ҳама гўфтигўни на учун қилодурсиз?

Хожа айдиларки, эй халифа, кўрқодурманки, мабодо даргазаб бўлуб ўлдурмакка ҳукм қилсангиз, мани ҳам ўлдурунг, дедилар.

Марвон аиди:—Эй Хожа, ҳануз ҳам хотирингиз жамъ эмосдур. Агарчи ул сизни фарзандингиз бўлса, мани хоназодимдур ва магар инки, ул девонадур. Агар байни девоналик бирлан мани сақолимдан ушлаб тортса ҳам, ҳеч нима демойдурман, чи жойи инки ўлдурсам,—деб дилдорликлар қилди.

Хожа кўнгулларида хандалар айлаб, хушвақт бўлур эрдилар. Яна Марвон:—Эй хожаи Бахтазмо, ман сани халифангдурман,—деди.

Амир:—Номатқул айтодурсан, мани халифам мактабдадур,—дедилар.

Марвон Амирдан бу сўзни эшитиб қаҳ-қаҳ бирла хандалар айлаб хушвақт бўлур эрди. Амирни хотирларига еттики, шул миқдор ҳам кифоядур, эмди кетойин дедилар.

Алқисса, Амир Марвонни қасридин чиқиб, Абулато ва Абулҳасан бирла равон бўлдилар. Марвон кўрдик, Амир чиқиб кеттилар. Айдик, Эй Хожа Абулҳасан, боз эрта бирла Хожайи Бахтазмони олиб келинг, таомни ани бирла танаввул қилойлук.

Хожа ҳам қабул айлаб уйларига келдилар. Амир бирла Марвонни олдида бўлгон воқеаларни айтиб хандалар қилур эрдилар. Бу кунни бу тариқ бирла ўткордилар. Тонгласи намози бомдодни ўқуб ўлтуруб эрдиларки, тўрт киши келиб, «Хожайи Бахтазмони Марвон талаб қилодур», деди.

Алқисса, Хожа Амирни олиб, Марвонни хидматига бордилар. Букуң Амир боргоҳдан кириб, икки қўларини қовуштириб, Марвонга салом қилдилар. Марвон хуррам бўлуб айдики, балли-балли, шундоғ бўлса керак. Ултургон умаролар ва паҳлавонлар билдиларки, кечаги ҳоли йўқ. Бугун ўзга ҳол пайдо қилибдур.

Марвон айдики, эй Хожайи Бахтазмо!

Амир айдилар:— Лаббай, эй халифаи Марвон,— деб одоб бирла турдилар.

Марвон айдиларки, ман бу кеча онмиқдор язидни даргоҳига нолау зори қилиб, дуолар айлаб, мани девоналикдан холос қилгин, деб илтифотлар қилдилар.

Ровий айтибдурки, Марвон ҳама умаролари бирла хушвақтлик қилур эрди. Андин таом олиб келдилар. Амир таомдан едилар ва хилъатлар келтурди, ани кийдилар. Марвон Амирдан буни кўруб ҳаддан зиёда хурсанд бўлди. Булвақт бир киши эшикдан кириб арз қилдики, ул бир паҳлавоне эрдик, боши мисли гумбаздек, қадду қомати минордек, ҳар бозуси чинордек, оғзи эски ғордек, муйи ул ғордаги мордек, Марвонга таъзим қилди.

Марвон айди:— Нима арзинг бор?

Паҳлавон айди:— Эй шахриёр, ман гўштингирдурман, атроф оламда қирқ шогирд пайдо қилиб, ҳамасини базарби даст мусаххар қилибдурман. Мани отим Настур ибн Насторак паҳлавон,— деди.— Сани даргоҳингда бир гўштингирлик қилмоқни хоҳлаб орзу бирла келибдурман. Агар ижозат берсанг, сани олдингда маъракаи майдон қилиб гўштингирлик қилсам,— деб илтимос қилди.

Марвон айди:— Эй Хожайи Бахтазмо, гўштингирликка қувватингиз борму?

Амир:— Хўб бўлғай,— дедилар.

Алқисса, ул Настури қотили занги майдонга кириб фарёд қилдики, ҳар кимни гўштингирликка орзуси бўлса, мани майдонимга кирсун! Халифаи Марвон олдида ани бирла саропойи майдон қилай, деди.

Ҳеч ким ани майдониға кирмоди. Амир хотирларида «бу паҳлавон зўр гўштингир бўлса ҳам, Юсуфи Мардафкандан зиёда эмас» деб ўрниларидин туруб, анго муқобил бўлдилар. Бир-бирларини камаридин ушлоб гўштингирликка муқайяд бўлдилар.

Настури қотили занги Амирни назариға келтурмой бир зўр урди, тебратолмади. Иккинчи навбат ан-

дан зиёдароқ урди, бўлмоди. Андин учинчи навбат қилиб бир зўр урди, Амирни тебратолмади.

Навбат Амирга тегди. Амирни диловар дилларида «Ё Шоҳимардон» деб зўри аввалда ани занжири камаридин ушлаб кўтариб олиб, бошларидин айлантуруб турдилар. Бир вақтдан кейин Настур ҳушига келди. Амир оҳиста айдиларки, эй Настури занги, кўнглунгда бир жавони авбош ва қаллоши гўмном қўлидэ ҳалок бўлдум демогилки, мандур соҳиб хуружи ҳафтоду дуввум Абу Муслим соҳибқирондурман.

Настури занги хоҳладики фарёд қилса. Амири диловар амон бермой тахтаи заминга чунон урдиларки, пора-пора бўлуб, мурдаи ҳазорсола баробар бўлди.

Марвон хушвақт бўлуб:— Бале-бале, ин ҳамма қувват мани нону намакимни хосиятидур,— деб бошидаги тожини Амирга берди. Амир тожни олиб кўрдиларки, бир нимарса ситорадек дурахшон бўлур эрди. Кўрдиларки, Марвонни ангуштаридур. Ул ангуштарни олиб, оғзилариға солиб тожни шавкат учун бошларига қўйдилар. Алқисса, ровий айтибдурки, шул вақт Марвонни қасридин нечанд одам фарёд қилдиларки, дод, эй халифаи Марвон!

Марвон ул додхоҳлар арзига қулоқ солмай бир жонибга юзини тоблади. Алар яна бир жонибдан арз қилдилар. Марвон боз юзини тоблади. Амир айдиларки, эй саги ҳаромзода, халифаман дейдурсан. Бу нечук халифаликдурки, бу зулмасида бечораларни додиға етмойдурсан?

Марвон айдики, эй Хожайи Бахтазмо, девоналигинг туттимуки, паришон сўзларсан?

Амир айдиларки, оре, сан андозадин тошқари иш қилсанг, дашном қилмоқ лозим, дедилар.

Марвон айдики, эй жони падар, арзни эшитмасликда воқеа бордур.

Амир айдиларки, ман ҳам воқеани эшитой.

Марвон айдики, эй жони падар, бу мардум Ҳаюн ном дахани халқидур, анда бир беша бордур. Ани Бешан Ҳаюн дерлар. Ул бешада бир бабр ватан қилибдур. Бу мардум ул бабрдин танг бўлубдур. Ул бир Бешан Ҳаюнга етти маротаба илғар юбордим, ул бабрга бас келолмай шикаст еб келдилар. Ул сабабдан аларни арзини эшитмой юзумни тобладим, деди.

Амир ул ҳолдан хабардор бўлуб айдиларки, эй мардуми даҳа, бугун сизлар ўз жойингизга боринг.

лар! Ман тонгла бориб ул бабр бирла жанг айлаб, иншоолло, сизларни халос қилурман!

Ул мардум таъзим қилдилар, чароки, ул кишики Марвонни тахтига такия қилиб ултурубдур соҳиби юз минг лашкардур, деб хоҳладиларки, қасрдин чиқиб кетсалар.

Марвон айдики, эй мардумлар, бу девона ақлдин бегонадур. Бу девонани сўзиға эътимод қилмонглар! Ул мардум Марвондан бу сўзни эшитиб ҳайрон бўлдилар.

Амир айдилар:— Сизлар боринглар, тонгла бородурман! Марвон номаъкул айтодур,— дедилар.

Ул мардум Амирни сўзларини қабул қилиб, ул кишини Марвонга шундоғ дурушт сўзлойдур, албатта, улуг киши зоҳир бўлодур.

Алқисса, ул мардум Амирни дуо айлаб чиқиб кеттилар. Марвон айдики, эй жони падар, шаҳар халқи сани бирла мани ҳолимдин хабардор эрдилар. Эмди саҳро халқини ҳам хабардор қилдинг. Нима қилайки, сан мани хоназодимдурсан. Сандан кўнглумни узолмайдурман вагарна пора-пора қилур эрдим, деди.

Амир қад рост айлаб, Марвонни олдиндин чиқиб, Хожа Абулҳасанни уйлариға равон бўлдилар. Марвон Амирни орқаларидин киши юбориб айдики, зинҳор басадзинҳор Хожа Абулҳасан Хожайи Бахтазмони бабри Бешаи Ҳаюнни жангига юбормосунки, мани Хожадан кўнглум озурда бўлодур. Агар Хожани сўзини қабул қилмаса, манго киши юборсунлар, ман Хожайи Бахтазмога лашкар ҳамроҳ қилиб юборай, ялғуз юбормосун, деб таъкидлар қилди.

Ровий айтибдурки, намози хуфтандан кейин Амири диловар, нойиби Ҳайдар камарларини мазбут боғлаб айдиларки, эй Хожа, ман бабрни жангига бородурман. Сизни худога тобшурдум.

Абулато ва Абулҳасан «сиз бирла борурман», дедилар. Амир манъ қилдилар, алар қабул қилмодилар.

Алқисса, Абулато бирла Абулҳасан ҳам Амир бирла ҳамроҳ бўлуб, Бешаи Ҳаюн тарафига равон бўлдилар. Икки калима сўз мардуми деҳаи Ҳаюндан эшитинг.

Ровий айтибдурки, ул мардум пешкаш бисёр таом тайёр қилдиларки, ул жавон лашкар бирла келодур. Ани зиёфат қилиб, бабрни жангига юборур-

миз деб пешкашлар тайёр қилдилар. Андин бир дидбон қўйдиларки, ҳар вақт ул жавон пайдо бўлса, хабардор бўлғил, бизлар ани истиқболига чиқодурмиз, деб эҳтиёт қилдилар.

Вақтики, дидбон назора айлаб кўрдики, уч қаландари пиёда пайдо бўлди. Мардум кўрдиларки, ул жавон пиёда келодур ва яна икки пиёдаи дигар ёнида келодур. Булар бу сўзда эрдиларки, Амир етиб келдилар. Ул мардуми деҳа айдиларки, эй жавон, ончаки Марвон айтиб эрди, рост экон. Эмди билдукки, сан девона эконсан.

Амир айдиларки, эй мардум, мандан сизларга нима зиён тегди? Алар айдиларки, бизлар лашкар бирла келур деб, пешкашлар тайёр қилиб эрдук.

Амир айдилар:— Ул пешкашлар қайдадур?

Алар айдиларки, нима қилурсан?

Амир айдиларки, ул таомларни танҳо еб, танҳо жангга бородурман.

Мардум айдилар:— Албатта бу йигит девонадур. Агар минг киши бўлса ҳам, ул таомларни еб тамом қилолмайду. Бул жавон танҳо емоқчидур,— деб масхара қилдилар.

Алқисса, ул кишиларни Амирни олдиларига олиб келдилар. Амир кўрдиларки, гўшти бисёр хирман қилибдурлар. Амир айдиларки, эй мардаки арбоб, сан неча минг чорпой бердинг?

Арбоб айдикки, ман юз қўй ва эллик от бердим.

Амир сон-сон жудо қилдилар, ҳар кишики қанча чорпой бериб эрди, эгасига бериб айдиларки, эй мардум, буларни уйларингизга олиб бориб аҳлу аёлларингиз бирла бир ой-икки ой енглар, деб тақсим қилиб бердилар. Мардум кўрдиларки, жавон маъқул иш қилодур.

Амир айдилар:— Эй мардум, ул беша қайдадур? Мани олиб боринглар! Бориб ул бабр бирла жанг қилай.

Мардум ҳар чанд манъ қилдилар, Амир қабул қилмодилар. Ровий айтибдурки, ул мардумдан уч киши Амир бирла келиб, ул бешани нишон бериб кўрсатиб, ўзлари ёниб кеттилар. Амир айдилар:— Эй Абулато ва Абулҳасан, сизлар шул жойда таваққуф айлаб турунглар. Ман беша ичра кирай, худойи таоло нима хоҳлайду.

Ул иккилари бетоқатлик билан сиздан айрилмаймуз, дедилар.

Амир айдилар:— Сизлар бабрга тоқат қилол-майсизлар, дуода ёд айлаб шул ерда турунглари!

Алар айдилар:— Эй шаҳриёр, сизга қачонгача интизор бўлуб турурмиз?

Амир айдилар:— Эй биродарлар, дафъан аввалда бир наъра урарман. Билингларики, қўлумга ҳарба элғонимдур. Иккинчи наъра урсам, билингларики, бу бабрга рўбарў бўлғонимдур. Учинчи наъра эшитсанглари, билингларики, ман бабрни ўлдирғонимдур. Агар учинчи наърани эшитмасанглари, билингларики, бабр мани ўлдурғонидур, мани салому паёмимни Мохондаги ва Марвшоҳижаҳондаги ёронларга еткурунглари. Ман ғарибни дуойи хайр айлаб фотиҳада ёд қилғойлар,— деб беша тарафига равона бўлдилар.

Ровий айтибдурки, Абулато бирла Абулҳасан йиғлай-йиғлай ул ерда қолдилар. Амир ул беша ичра қадам қўюб кирдилар. Кўрдиларки, беша ичра ранго-ранг гуллар очилибдур, «оби равонлар ҳар тарафга жори бўлуб турубдур, хуш алҳон тўтилар шохи сарв узра сайраб турубдур. Гул, райҳон, сунбулларни бўйи ул бешани муаттар қилиб турубдур, байт:

Беша дид даряке саҳро,
Ки дар у сайр мешуди барно.
Сояйи беду ранги оби равон
Гушайи сунбул чу хатти маҳруён.
Е дар онжо гўлоб гашта магар,
Е даронжо гулоб буд магар.
Сабза дар об хўфта дар ў,
Сад ҳазорон гуле шукуфта дар ў.
Ҳар гуле гуно-гуна ҳар ранге,
Бўйи ҳар гул гирифта фарсанге.

Алқисса, Амир ул бешани сайр айлаб бабрдин нишон тобмодилар, дилларида айдилар «ҳар жойда бўлса, ўзи зоҳир бўлғусидур», деб, бир чашмага келиб ўлтуруб, таҳорат айлаб, икки раъкат намози шукрона баройи ягона адо айлаб гулнордин юзларини хоки мазаллатга қўюб, кўз чашмасидин ёши қатаротини жола қилиб, муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот айлаб, ул бабрга ғолиб бўлмоқни халлоқи бачун ва қодири кунфа-якун даргоҳидан талаб қилиб ва яна бу котиби бечора Амирни муно-

жотларини мазмунини уч-тўрт калима сўз батари-
қайи назм адо айлаб таҳрирга келтурди, муножот:

Амир, улдам туруб ва айлаб муножот,
Деди: эй подшоҳи қозиюл ҳожот.
Дер эрдилар худога нола айлаб,
Кўзини ёшларини жола айлаб.
Қадам қўюб кирибман беша ичра,
Қолибман юз туман андиша ичра.
Бугун бергил, худоё, манга ёри,
Мани сан қилмағайсан шармсори.
Ки бабра рўбарў бўлсам баякбор,
Ўзунг лутф айлабон бўлгил мададкор.
Келибман олдиндин Марвони харни,
Чиқорман уҳдасидин деб бу бабрни.
Мани сан ғолиб этгил, ё илоҳим,
Эурсан сен мани пушти паноҳим.
Бу душманлар арк қилма хижолат,
Чиқорғайсан бу бешадин саломат,
Таваккални қилибман санго, ё раб,
Мадад қилгил бу кун сан манго, ё раб.
Муҳаммад мустафони ҳурматидин,
Жамъи анбиёни ҳурматидин.
Бу бабрни жангида дармонда қилма,
Халойиқлар аро шарманда қилма.
Ушал бабрни манго қилгил мусаххар,
Али, Умар тасанно айла раҳбар.
Худовандо, ўзунг бўлуб ҳимоят,
Мани бу мушкулим қилгил кифоят.
Шаҳидлар ҳурматидин, ё илоҳи,
Кечургайсан бу Маҳмудни гуноҳи.

17

Алқисса, Амири соҳибқирон намоздан формиғ бў-
луб эрдилар баякбор кўзлари бир қитъан замини
гулзори сарви ғаройибга тушти. Ул гулзорни бориб
сайр қилой деб эрдилар, мулоҳаза қилиб кўрсалар,
шул гулзори бабр экон. Худованди олам ани пўсти-
ни бу тариқа нақшу нигор бирла офарида қилиб-
дур. Ул бабр ухлаб ётибдур.

Амирни кўнгуллариға келдики, ҳоло хўб яхши
маҳалда тобтим, уйқуда экон, ани ўлдурой, деб қасд
қилдилар. Боз хотирлариға еттики, жонворни уйқу-
да ўлтурмак саҳл ишдур, мардни иши эмосдур. Ани
бедор қилиб рўбарў бўлай деб қўллариға ханжар-
ни олиб, наъра тортиб, бабрни кафи пойиға урди-

ларки, ханжар устухонига етиб тўхтоди. Бабр ханжарни зарбидан ғаррос уруб ўрнидин туруб кўрдик, бир марду ҳариф олдида турубдур.

Бабр оҳиста-оҳиста орқасига ёниб, ғаррос тортиб етиб келиб, хоҳладики, Амирни аёғини остига олса. Амир чолоклик бирла ўзларини орқага торттилар. Бабрни икки қўли ерга тегди ё тегмоди. Амир чўсту чобук қўлларига кефанақларини ўраб бир наъран хайдарий тортиб, қўлларини оғзига урдилар. Амирни қўллари то оранжлариғача бабрни оғзига кириб, бабрни орқасига суруб бориб, «Халилуллоҳ, оллоҳу акбар», деб бир лигаде урдиларки, бабр орқаси бирла ерга йиқилди.

Амир дарҳол ани сийнасиға чиқиб ўлтурдилар. Хоҳладиларки, бабрни бошини танидан жудо қилсалар. Ул вақт бир овозе келди «ҳой-ҳой, эй Абу Муслим, дастро нигоҳдор», деб. Амир кўзларини очиб кўрдиларки, он шаҳсувори арсаи «Ҳолато», тождори шаҳриёри тахтгоҳи лофато, жанг кунанда дар Ҳайдар ва кушандаи Умру Антар, яқини бадрақе таваккул, соҳиби Зулфиқору Дулдул, калими Тури муножот, соҳиби Қаъбаи нажот, жуфти батили писари Али, яъни халифани чаҳорум Ҳазрати Али каррамуллоҳу ваҷҳаҳу етиб келиб айдиларки, эй фарзанд, Абу Муслим, бул жонивор мани ҳукмим бирла бул бешада юргондур. Нечанд йилдан бери ватан қилиб, сани дийдорингни кўрмоққа интизор бўлуб, бу бешада истиқомат талаб қилиб ётибдур, деб хабардор қилдилар.

Амири соҳибқирон дарҳол бабрни сийнасидин тушуб айдиларки, эй жонивор, маъзур тутғил, сани аҳволингдан хабардор эмас эрдим, деб узрлар айттилар.

Ҳазрати Шоҳимардон айдиларки, эй Абу Муслим, эмди санго лаъб сипоҳгарчиликни таълим бермак учун келдимки, тонгла бу шаҳардан чиқиб кетодурсан. Марвони хар сани орқангдан илғар юбородур, токи сан маъракаи майдонда дардмонда бўлмағайсан, деб шамширбозлик ва амудбозлик ва найзабозликни ва қабзаи камондан то ғўштингирликғача ҳама сипоҳгарчиликни Амирга ул бешада таълим бердилар Баъдаҳу айдиларки, эй Абу Муслим, бу бабрга сувора бўлуб, ўзунг бирла ҳамроҳ айлаб олиб бориб, Қўҳи Димовандга боргонда бабрни анда қўюб кетгил, деб ғойиб бўлдилар.

Алқисса, Амири диловар, нойиби Ҳайдар бабрга сувора бўлуб, ул бешадан чиқиб равон бўлдилар. Абулато ва Абулҳасан бир тални узосига чиқиб, Амирга интизор бўлуб, бир-бирлариға айтур эрдиларки, Амир наъра торттилар, дигар наъраларини эшитмодук, аё нима воқеа бўлди экон деб. Баякбор бабрни боши зоҳир бўлди, ул икки биродар бабрни кўруб, ўзларини ул баланддан «афтонхезон, ё Абу Муслимо» деб наъра тортиб қочор эрдилар.

Амир фарёд қилдиларки, эй Абулато ва Абулҳасан, деб. Ул иккилари орқалариға боқмоқға ҳам кўрқуб қаромадилар.

Аммо Абулато айдилар:— Эй биродар, Амирни овозлари келодур, орқамизга боқсак, нима бўлодур?

Абулҳасан айдик, эй биродар, тезроқ юруб ўзумизни бир жойға еткуруб халос бўлойлук. Бул вақт арқага боқмоқни иложи йўқ. Сан Амирни овозлари келодур дейдурсан. Ул бабр Амирни ютуб юборгондур. Амир бабрни қорнидин фарёд қилодурлар. Ул овоз бабрни ичидин келодур, деб қочиб борур эрдилар.

Амири соҳибқирон боз фарёд қилдиларки, эй биродарлар, баиззати чориёрки арқангизга назар қилингларки, ман тирикдурман.

Абулато, Абулҳасан назар қилиб кўрдиларки, Амири соҳибқирон сиҳату саломат бабр узра сувора бўлуб келодурлар. Ул иккилари Амирни саломат кўруб, хушвақт бўлуб, боз югуруб борур эрдилар. Амир фарёд қилдиларки, акнун ҳол маълум бўлди, таваққуф қилиб, тўхтангларки, ҳамроҳ борурмиз деб ҳар чанд қилдилар, ул икки биродар қабул қилмой зиёдароқ югурур эрдилар. «Бизлар бабрни кўрголи тоқатимиз йўқ, илгориоқ борайлук» дер эрдилар.

Амир айдиларки, андак таваққуф қилиб воқеани мандан эшитиб боринглар.

Абулато ва Абулҳасан Амирдан бу сўзни эшитиб, бир баланд тоғни устиға чиқиб туруб айдиларки, эй шаҳриёр, ўзунгиз кетоберинг, биз арқангиздин борурмиз!

Амир айдиларки, ҳамроҳ бўлуб борурмиз, тоғдан буён тушунглар! Сизларни ҳам бабрга миндуруб олиб борурман.

Ул икки биродар тазарру бирла айдиларки, эй шаҳриёр, бизлар сизлардан ризодурмиз. Бизларни

сувора қилмай ҳам бабр бизга дахл қилмоса ҳам миннатдордурмиз, арқангиздан борурмиз, деб илтижо қилдилар.

Амир аларни сўзлариға хандалар айлаб айдиларки, эй биродарлар, хотиржамъ бўлунгларки, ман бордурман, бабр сизларга дахл қилмос, деб буларға сўзлаб туруб эрдиларки, баякбор бабрни кўзлари аларга тушуб, бир ғаррос тортиб эрдик, ул икки биродар қўрқуб, тоғни ул жонибига туштилар.

Амир бир соат ул жойда хандалар айлаб айдиларки, бабрни арқасидан келинлар. Ул иккилари оҳиста-оҳиста қўрқуб бабрни арқасидан келиб айдиларки, эй шаҳриёр, бизлар келдук, сиз ўзунгуз равон бўлунг! Бизлар сиздан хўб миннатдордурчимиз, бабрга миндурмасангиз ҳам мингонча бўлдук, биз арқонгиздан борурмиз.

Амир айдилар:— Сизлар ҳам бабрга сувора бўлунглар!

Алар айдиларки, эй шаҳриёр, бабрга сувора бўлмоқға тоқатимиз йўқ.

Амир айдилар:— Эй, биродарлар, ботроқ сувора бўлунгларки, вақт ўтмосун,— деб ваҳшат қилдилар.

Абулато айдилар:— Эй шаҳриёр, мани миндурмоқни бабр қабул қилодурму ё йўқ?

Амир:— Сани нима ишинг бор, зуд сувор бўлғил!— дедилар.

Абулато сувор бўлди. Ровий айтибдурки, Амир бирла Абулатони аролари ўн газ эрди. Андин Абулҳасан ҳам сувор бўлди. Абулато бирла Абулҳасанни ароси ҳам ўн газ эрди. Чароки, бошидин думиғача ўттуз газ эрди. Бабрни паҳни ўн газ эрди.

Алқисса, ҳар учовлон бабрга сувора бўлуб, ул деҳаға еттилар. Ул деҳа халқи кўрдиларки, Амир бабрга миниб келодур. Ҳаммалари қочиб деҳани томиға чиқиб айтур эрдилар:— Эй жавони барно, раҳмат, бод мундоғ ишни ҳеч одам оламда қилғон эмосдур. Акнун равон бўлғилки, биз бечора ғариблар бабрни кўргали тоқатимиз йўқдур,— деб узрлар айттилар.

Амир айдиларки, эй мардуми деҳа, ҳеч киши мундоғ ишни қилғон эмос дерсизлар. Ман ўзумни қувватим бирла бу ишни қилдим. Агар манго байъат қилсанглар, сизларға амон берурман ва агар байъат қилмасанглар, бу деҳаи Ҳаюни хароб қилурман.

Ул мардум айдик, эй жавони барно, бу ишни

ҳеч ким қилғон эмос, то ҳамалари офаринлар айлаб байъат қилмоқға маслаҳат қилдилар.

Ровий айтибдурки, ул деҳа халқи тўрт юз уйлук эрдилар. Ҳамалари байъат қилдилар, айдилар, айдилар:— Эй шаҳриёро, сиз боринг! Бизлар ўз ишмизни саранжом айлаб арқангиздан борурмиз.

Амир ул деҳадан қалъаи Шомға равон бўлдилар. Амирни бормоқда қўюб, икки калима сўз Марвонни хар ва дўзахийдан эшитинг.

Вақтики, Амир бабрни жангига чиқиб кеттилар, тонг отти. Эрта бирла Хожа Абулҳасан Марвонни хидматига бордилар.

Марвон айди:— Хожан Бахтазмони олиб келдингизму?

Хожа Абулҳасан айдилар:— Эй шаҳриёро, Хожан Бахтазмо кеча бабрни жангига кетти.

Марвон ўрнидан сакраб туруб айдикки, эй Хожа, айтмобмудимки, бабрни жангига юборманг. Агар қабул қилмоса, манго хабар беринг.

Хожа айди:— Эй шаҳриёро, келиб сизга хабар қилай десам, агар халифага хабар қилсанг, сани ўлдурурман, деб қасд қилди. Ман андан қўрқуб хидматингизга келолмадим,— деб узрлар айтти.

Марвон айдикки, эй Усмон ибн Наҳанг! Сан Хожан Бахтазмони арқасидин боргил. Агар жангда бўлса, мадад еткургил ва агар йўлда бўлса, мани олдимга олиб келгил, деб ҳукм қилди.

Алқисса, Усмон ибн Наҳанг ўн минг паҳлавон бирла сувор бўлуб, зуд равон бўлди. Аммо Амир ул жонибдин келиб Тали Хушки Мушкка кеттилар. Ул тал Шомға яқиндур. Ул жонибдан Усмон ибн Наҳанг ҳам талга етти, бу жонибдин Амир баробар ул тал узасига чиқтилар. Баякбор бабрни кўзи ул марвониларга тушуб, оғзини очиб ғарида қилиб, аларга қараб дарафтод бўлди. Усмон бабрни кўруб пешопеш қочмоқға юз қўйди. Жами марвонилардан ўлди, қолғони Усмонни арқасидан Шомға қараб равон бўлдилар. Амир аларни кейнидан етиб Шомға дохил бўлдилар. Шом шаҳрига ғавғо туштики, Хожан Бахтазмо бабри пешан Ҳаюнни мусаххар қилиб, устига рокиб бўлуб келибдур деб. Шом халқи кўчаларни холи қилиб, ўзларини баланд жойларга олиб тамошо айлаб «рахмат бод, раҳмат бод», деб офаринлар қилур эрдилар.

Вақтики, Усмон ибн Наҳанг қочиб келиб дарво-

забонларга хабар бердики, Хожан Бахтазмо бабрни мусаххар қилиб, устига мқчиб келур. Бабрни дарвозадин тошқори қўюб, ўзи кирсун, деди. Амир бабрни қулоғини бир тобиш бериб эрдилар, бабр ғаррос тортиб, равон бўлди, ҳар тарафга. Дарвозабонлар бабрни кўруб қочор эрдилар.

Амир дарвозадан кириб, басуйи Марвон равон бўлдилар. Ровий айтибдурки, Усмон ибн Наҳанг боргоҳдан кириб келиб айдикки, эй халифа, борур эрдимки, Хожан Бахтазмо бабрни мусаххар қилиб олиб келур экон, бизлар қўрқуб бисёр саросима бўлдук. Бабр нечанд кишиларни ўлдурди. Ман қочиб келдим, ул ҳам етиб келгондур, деб бу гўфтугўйда эрдилар, нечанд ясовуллар келиб, айдикки, эй шаҳриёр, Хожан Бахтазмо бабрға сувор бўлуб келодур.

Марвон айди:— Шаҳарга дохил бўлдимۇ ё йўқ?

Алар айдиларки, тоқи жиловхонадан ҳам ўтуб яқин келди.

Марвон қўрқуб айдикки, вовайло, эмди ман на илож қилурман, деб ваҳшатга қолди.

Ясовуллар айдикки, эй шаҳриёр, ҳоло Хожан Бахтазмо бирла ҳамроҳдур, сизга зарар еткурмойдур, деб бу сўзда эрдиларки, қасрни эшикига еттилар. Бабрни қасрни эшикига қўюб, ўзлари Марвонни олдиға кирдилар. Бабр икки қўлини узотиб, бошини боргоҳни остонасиға қўюб ётти. Агар Амирдин қўрқмоса, марвониларни кириб хароб қилур эрди. Икки кўзини марвониларга тикиб, ҳар тарафга назар қилиб, ётур эрди. Марвон бошлиқ ҳамма паҳлавонлар андан қўрқуб, бошларини ерга солиб, кўзларини ерга қилиб ўлтурур эрдилар.

Алқисса, Амир ўтуб бориб ўз сандалларида қапор олдилар. Йигирма тўрт минг паҳлавонларики, ул қасрда бор эрдилар, ҳамалари айтур эрди: Оқибат шул жавони рахнагарни жавобини берур, дер эрдилар. Чароки, сахт боғайрат жавон экон. Ул вақтда Марвон айди:— Эй Хожайи Бахтазмо, акнун бабрни воқеасини айғилки, на тариқа жанг айлаб бабрни мусаххар қилдинг, байт:

Чн кардан ки даранда роми ту шуд.

Ба некат соат баноми ту шуд.

Амир айдиларки, эй халифа, вақтики ул бешага дохил бўлдум, бабр манго муқобил бўлди, жанг қилди. Бабр бирла гўштингирлик қилдим. Икки кеча-

кундуз талош қилдук, оқибатуламр, ани кўториб ерга урдум. Хоҳладимки, ани бошини кесай, деб, боз хотиримға еттики, анго бир насиҳат қилай деб. Амир бу сўзда эрдилар Салсабили Бағдодий сандал узра ажаб бетоқатлик қилур эрди. Усмон ибн Наҳангни сандали ани ёнида эрди. Сўрдики, эй паҳлавон, мунча бетоқатдурсиз? Салсабил айди:— Қазойи ҳожот бисёр танг қилди.

Усмон айди:— Бориб ўзунгни холи қилиб келгил,— деди.

Салсабил айдики, эй бародар, кўрмосмусанки, бабр остонаға бошини қўюб ётибдур. Нечук қилиб қасрдан чиқорман, деди.

Усмон ибн Наҳанг айдики, хотирингни жамъ қил! Хожан Бахтазмо ўлтурубдур. Салсабил ўрнидан туруб қасрни эшикиға келиб чиқой деб хоҳладики, аёғини кўториб бабрни боши узасидин ул жонибға қўйса. Ул вақт бабр бошини кўториб кўрдики, бир душмани хонадон келодур. Бабр бир ғаррос тортиб эрдики, Салсабил «воҳ» деб кўрқғонидин иштониға қабоҳат қилиб юборди. Ул сағни тамоми аъзоси нажосатолуд бўлди. Шитоб бирла ёниб келиб сандали узра ўлтурди. Амир ҳануз ҳам сухан қилиб турор эрдилар. Шул вақт бир бадбўй, нохуш ҳид Марвони харни димоғига етти.

Марвон айттики, эй хожайи Бахтазмо, бир соат хомуш бўлгилки, бир бўйи нохуш мани димоғимға етти, деб айдики, эй Усмон, зуд ўрнунгдин туруб, бир тарафдан ҳамани бир-бир бўйлаб кўргил, қайси мардки шундоғ беадаблик қилди.

Усмон ибн Наҳанг ўрнидин туруб, бир тарафдан ҳамани бир-бир ҳидлаб бўй қилиб, ўзини ҳамсоясини Салсабилга етиб кўрдики, ул ҳаромзодани сандалидан ва пояларидан нажосатлар оқиб бородур. Ани изҳор қилмой хомуш ўлтурди.

Марвон айди:— Эй Усмон, бўй қилдингму?

Усмон айди:— Бали, эй халифа.

Марвон айдики, қойси одам ўсурубдур, билдингму?

Усмон айди:— Эй халифа, бали. Ўсурмобдир, балки чичиб юборибдур,— деди.

Марвон айди:— Ким мундоғ беадаблик қилибдур?

Усмон айди:— Салсабилдан бу иш содир бўлубдур.

Алқисса, Салсабилни ура-ура қасрдан тошқориға чиқордилар. Агар чандеки бу сухан ракокатлик, яъни сушт ва номуносиб эрди, аммо банда шундоғ рост қилдимки, бу сифатни бузурғлар хоҳладиларки, марвониларни ҳолини Абу Муслимга маълум қилдиларки, бу жамоа шундоғ мардуми тарсандадиларки, зинҳор бу мардумни жангидан ибо қилмоғилки, буларни ҳолини санго маълум қилдим. Агар ҳушёр бўлсанг, жидду жаҳд қилғил дегонларидур.

Алқисса, Амир айдиларки, бабрни ерга уруб насиҳат қилдимки, сани олиб бориб Марвонға навкар қилурман, деди. Ул бабр ҳам қабул қилдики, ани сани хидматингга олиб келдим. Эмди тиллодан занжир айлаб, бабрни бўйнига солиб, қасрнинг стунига боғлаб қўйғил.

Марвон айтиди:— Эй, Хожайи Бахтазмо, бу бабрни уҳдасидан ўзунгиз чиқмосангиз, сиздин ўзга ҳеч киши бу бабрни уҳдасидан чиқолмас.

Амир хоҳладиларки, чиқиб кетсалар. Марвон айтиди:— Эй Хожайи Бахтазмо, ўғлум, бабрни ҳам олиб бординг. Яна ўзунгиз келгонда ҳамроҳ қилиб олиб келгойсиз.

Амир кўнгулларида айдиларки, ҳеч вақт бу бабрни сани олдингда қўймосман.

Алқисса, Амири соҳибқирон бабрни олиб Хожани уйлариға келдилар, айдилар:— Эй Хожа, сизга маълум бўлсунки, ман азбаройи зиндони Аббосияни ушатмоқ учун қалъаи Шомға дохил бўлуб эрдим. Бул арода бул ишлар рўй берди. Бу кеча хоҳладимки, бориб зиндони Аббосияни ушотсам.

Хожа айдиларки, эй шаҳриёр, зиндонни ушатмоқ бисёр мушкулдур.

Амир айдилар:— Эй Хожа, сиз ўз фикрингизни қилинг! Ман бу кеча бу ишга қадам қўярман.

Хожа айдилар:— Эй, шаҳриёр, ўшал замонки, сиз қалъаи Шомға дохил бўлдунгиз, ман ҳам аҳли аёлу атфолу молларимни қалъаи Мадойинга юборгандурманки, анда Хожа Баҳром ном тағом бордилар. Бу ерда ман ва занфам ва икки гулом ва тўрт от бирла қолдук. Сиз ўзунгизни саранжом қилинг! Баъдаҳу Марвшоҳижаҳон тарафиға чиқиб кетинг! Ман қалъаи Мадойинга борурман,— деб Амирга ижозат бердилар.

Амир Хожадан бу сўзларни эшитиб, хушвақт бўлуб, андин зиндони Аббосия жойиға равон бўлдилар.

Бориб қалъани томи узра чиқиб, андин аркни ичиги, зиндонни эшикига етиб, хоҳладиларки, кирсалар. Саксон киши зиндонни устида шароб ичиб ўлтурубдур. Сардорлардин Зартоб ва Зартож ном икки биродар посбонлиқ қилур эрдилар.

Амир либосларини тағйир бериб поран қандолат Абулатодин олиб, зиндонни эшикидин кириб бордилар. Зартоб ва Зартожни кўзи тушуб кўрдикки, бир жавони моҳрўй кириб келди. Айдиларки, эй барно, нима иш қилиб турубсан?

Амир айдилар:— Аркда тургон одамлардиндурман.

Айдилар:— Этагингда нима бор?

Амир айдилар:— Қандолатдур. Шул соат ямон туш кўрдум, ўрнумдин туруб, бу қандолатларни газаки шароб қилсунлар деб азбаройи сизларга олиб келдим. Мани ҳаққимга дуо қилгайсизлар.

Ул гумроҳлар хушвақт бўлуб айдиларки, эй барно, хўб яхши вақтда олиб келдинг. Газаки шароб тамом бўлуб эрди, бизларни муддаомиз ҳосил бўлди, деб, ҳар қойсилари ул қандолатдин еб, умрларидин бархурдор бўлмай йиқилдилар. Чароки доруйи беҳуши бор эрди.

Амир ҳамасини бошини танидин жудо қилдилар. Амир кўрдиларки, бир улуғ тошни ул чоҳни оғзига сарпўш қилиб қўюбдурлар. Ул тошни вазни етти юз ботмон эрди. Ул тошни қирқ паҳлавон занги кўториб олиб яна оғзига қўёр эрди.

Абулато ва Абулҳасан ул қирқ зангини бошини танидин жудо айлаб айдиларки, эй шаҳриёр, акнун бу тошни нечук кўторадуرمىз?

Амир айдиларки, сизлар бу тошни кўтормайдурсизлар. Амир яна айдилар:— Бир қувват қилиб кўрунлар.

Ул икки бародар зўр бирла қувват қилиб ўрнидан тебратолмодилар. Амири соҳибқирон хоҳладиларки, қўл узотиб, ул тошни қабзасидин ушлоб қувват қилсалар. Ул вақт бир овозе келди. Кўрдиларки, бир сиёхпўш кириб келди. Амир хоҳладиларки, ханжар бирла урсалар.

Ул сиёхпўш айдикки, эй шаҳриёр, қўлунгизни тортингки, манам Хожа Абулҳасандурман, деб бир шиша ёғ чиқориб бериб айдиларки, бу ёғни ул тошни турмига қуюнгки, ул тош ҳукамолар тайёр қилғондурларки, ҳар вақтоки, бу тошни кўторсангиз, ҳукузни овозидек бир овоз пайдо бўлодур. Бу овозни

хайбатидан Шом халқи уйқуда бўлсалар, бедор бўлодурлар. Агар бедор бўлсалар, ўрниларидин сачроб туродурлар. Мани бисотимда бу шишада равғани самандари бор эрди. Шоҳимардон Ҳазрати Алийи вали башорат бериб айдиларки, эй Хожам, уч шишадаги равғанни Амирга элтиб бергилки, ул тошни турмиға қўйсун, ул тошдин ҳеч садо чиқмодур. Андин ишға муқайяд бўлсун!

Андин Амир Хожани қўлидин равғанни олиб олдилар, Хожа:— Эй шаҳриёр, акнун ман шаҳардин чиқиб кетодурман. Сизни худоға тобшурдум,— деб чиқиб кеттилар.

Ровий айтибдурки, ўшал замон Хожа Шомдин чиқиб басуйи Мадойин равон бўлди. Амир ул равғанни тошқа қўйдилар. Андин қўл узотиб, етти юз ботмон тошқа қувват қилдилар. Ул тошни ўрнидан кўториб олиб орқасиға қўйдилар.

Ул вақт уч кун бўлуб эрдик, Абдужабборни Марвон ғазаб қилиб, зиндонға солиб эрди. Амир аёғлариға каманд боғлаб, бошлари бирлан сарнигун бўлуб, ўзларини зиндонға солдилар. Чароки, Ҳазрати Аббосни фарзандлари зиндонда бордурлар. Аларни ҳурмат айлаб бошлари бирла туштилар.

Алар айдиларки, ассалому алайкум, эй Абу Муслими Марвозий! Абдужаббор хоҳладик, эй Хожан Бахтазмо, сизни ҳам Марвон зиндонға солдим, деб сўзлай, деб эрди. Вақтики, имом «Эй Абу Муслими Марвозий», деб Абдужаббор имомдин бу сўзни эшитти ўзини канорга тортти. Ул бадбахтни ажали етмоб экон вагарна Амир ул маҳалда пора-пора қилур эрдилар. Абдужаббор кўнглида айдик, агар ман нажот тобсам, бул воқеаларни Марвонға айтсом, на ҳўб воқеа эрдик, Абу Муслим экон, ўзуни отини Хожан Бахтазмо қўюб, бу ҳангома ишларни қилибдур. Хожа Абулҳасан ҳам абутуробий экон.

Абдужаббор билдик, булардин нима воқеа ўтодур. Имом Иброҳим айдиларки, Абу Муслим, қайда эрдингиз?

Амир айдилар:— Эй шаҳриёр, азбаройи сизларни халос қилмоқ учун келдим.

Имом Иброҳим айдилар:— Агар ман зиндондан чиқмоқни хоҳласам, ўн навбат ҳам чиқиб кетор эрдим. Аммо шаҳодат тобмоқ бизни атоларимиздин меросдур. Тонгла ман шаҳодаг топодурман. Эмди, эй Абу Муслим, сани нима бирла зиёфат қилай ман?

Амир айдилар:— Сиз ҳар нимарсаники, хоҳласангиз, ани ерман.

Имом зиндонни бир жонибиға ишорат қилдилар. Бир равзана пайдо бўлди, ул зиндондин беҳиштни ҳурлари ҳавалмуштоқ гуён табақларда беҳиштни неъматлардин пур айлаб келтуруб, Амирни олдилариға қўйдилар.

Амир ул беҳишт меваларидин едилар. Баъдаху Имом ҳам муҳрларини номалариға бостилар, айди-ларки, мани биродарларимни бир-бир зиндондан чиқоринг, деб амр қилдилар.

Алқисса, Амир ҳамаларини чиқордилар. Аларни ичида Абдужаббор ҳам чиқти, икки киши қолдилар. Имом айдилар:— Эй Абу Муслим, бу икки биродар бир анадандурлар. Бирларини Имом Абу Саҳҳоф, яна бирларини оти Абу Жаъфардур. Абу Жаъфардан бохабар бўлунг.— деб Амирго таъйин қилдилар.

Амир ёниб Имом Абу Жаъфарни юзларига боқиб эрдилар икки кўзларига қичиқ пайдо бўлуб, икки қатра қон томди. Қаронғуда Амир билмодилар. Ҳар кишики, кушандасини кўрса, қатраи қон кўзиндин томғуси дейдурлар.

Ровий айтибдурки, Амир Имомни сўзларини шундоғ - фаҳм қилдиларки, ҳар вақт давлатманд бўлсанг, булардин бохабар бўлғил, деб айттилар. деб хаёл қилдилар. Ул икки биродарни чиқорди, Баъдазон Амирга Имом Иброҳим пўсти табли Искандарни ва илми ливойи Нусратни бериб айдиларки, эй Абу Муслим, буларни хуруж қилгон вақтда барпо қилғил! Вақтики, Шомдан чиқиб Қўҳи Димовандга етсанг, бабрни ул жойға қўйғил! Ани хидмати боқийдур. Бир вақт даркор бўлур. Ул жойда бузрукворе бордурки, Ҳазрати Исҳоқ пайғамбарни тиркашлари ул бузруквордадур. Ул тиркашни санго беродурлар. Эй Абу Муслим, эмди, сизго сафар муборак бўлсун, шаҳид бўлмоқ бизга муборак бўлсун, деб нечанд сўзларни айтиб, Амирга ижозат бердилар.

Алқисса, Амир Имом бирла видоъ қилиб, зиндондин чиқиб айдиларки, эй Абулато, Ҳазрати Аббосни фазандлари қаён кеттилар?

Абулато айдилар:— Ҳар қайсилари чиқиб, ҳар тарафға кеттилар.

Амир андин Хожани уйига келдилар. Бабрни олиб, ул кеча чиқиб дарвозага келдилар. Кўрдиларки, юз етмиш киши посбонлик қилиб ётибдурлар.

Амир ларни ўлдуруб, басуйи Марвшоҳижаҳон ра-
вон бўлдилар.

Акнун икки калима сўз Марвони хар ул охират
абтардин эшитинг.

Марвон ул кеча ётиб туш кўрдики, бир жонвор
ҳаво тарафидин келиб, Марвон қўл узотиб эрди,
Марвонни қўлига қўнди. Марвон хоҳладики, қўлини
тортса, ул жонвор чанголи бирла урдики, Марвонни
қўли жароҳат бўлди. Андин ҳавога парвоз қилиб
учуб кетти, нечанд соатдин кейин яна пайдо бўлуб,
чандин шахбози дигар бирла келиб тамоми шаҳарни
иҳота қилиб олдилар. Ҳар жонворни тумшуғидин ўт
чиқиб, тамоми шаҳарни куйдурди. Марвон ҳам тамо-
ми тахту тожи бирла куюб кетти. Марвонни тамоми
аъзосига ларза пайдо бўлуб бедор бўлди. Дарҳол
муаббирларни талаб қилди.

Алқисса, ҳама муаббирлар келдилар. Айди:— Эй
муаббирлар, ман шундоғ хоби паришон кўрдум. Бу
тушумни таъбирини айтинглар!

Муаббирлар айдилар:

— Эй Марвон, билгил ва огоҳ бўлгил! Ул жон-
вареки, аввал танҳо эрди — ул Абу Муслимдур. Ул
бу шаҳарга келиб, санго ошнолик айлабдур, бил-
мобдурса. Ул бу шаҳарда користонликлар қилиб
чиқиб кетибдур, сизга жароҳатлар урубдурки, сиз
билмойдурсиз. Ул боз нечанд минг бозлар бирла
пайдо бўлди дерсиз. Ул бозлар ани навкарларидур.
Баъдазон нечанд муддат кўб йиллардин сўнг келиб,
Шом шаҳрини ул Абу Муслим олодур, сизни тахт-
дин тахтаи тобутга тортодур. Оли Алини жамолини
музайян ва дийдаларини мунаввар қилодур,— деб
баён қилдилар.

Марвон айди:— Эй дуруғғўйлар, нима дерсиз-
лар? Ул араббачча бу шаҳарга келиб, манго ошнолик
қилодур. Ман ани тонимойдурман, боз манго захм
уродур ва мани қўлумдин нажот топиб кетодур дер-
сизлар,— деб хандалар айлаб аларни сарзанишлар
қилур эрди. Булар бу гўфтуғўда эрдиларки, Абду-
жаббор қасрни эшикидан кириб келди.

Марвон дарғазаб бўлуб айдики, эй сағи ҳаромзо-
да, сани зиндондин ким халос қилди, деб хоҳлади-
ки, ўлдургани буюрса. Абдужаббор айди:— Эй хали-
фа, мандин ҳам сўз эшитинг! Худойи таоло Хожан
Бахтазмони умрига баракат берсунки, мани зиндон-
дан ул халос қилди.

Марвон айди:— Ул девона густохликлар қилодур, ани зиндон бирла нима иши борки, бориб зиндонларни чиқорибдур.

Абдужаббор айди:— Эй халифа, ул Хожа Бахтаз-мо эмос экон, балки Абу Муслим экон, зиндонга бориб Ҳазрати Аббосни фарзандларини зиндондин чиқорди. Ман ҳам алар бирла чиқтим, мани ҳоли-дин хабардор бўлмади вагарна мани ўлдурур эрди,— деб воқеани бир-бир баён қилди.

Марвон айдики, Хожани уйидин хабар олинглар. Бориб хабар олсалар, бадар чиқиб кетибдурлар. Бу воқеани Марвонга айттилар. Марвон зиндонга киши юборди. Зиндондан Имом Иброҳимни чиқориб, олиб келдилар.

Имомдин Амирни воқеаларини сўрдик, шул воқеалар ростму деб. Имом айдиларки, оре. Марвони хар айди:— Сан на учун чиқиб кетмадинг?

Имом айдилар:— Ман шаҳодат талаб эрдим. Ани учун чиқмодем.

Марвон ҳукм қилдики, олиб чиқиб, бошини кесинглар деб.

Алқисса, Имом Иброҳимни олиб чиқиб жаллод бошларини кесиб шаҳид қилди. Марвон дарғазаб бўлуб ўлтуруб эрдик, нечанд одамлар Марвонни қасрига келиб фарёд қилдиларки, «дод, эй халифа, бу кеча юз етмиш дарвозабонни ўлдуруб, дарвозани ушотиб чиқиб кетибдур».

Марвон бу сўзни эшитиб тобора ғазаби зиёда бўлди, қўлига бир жом шаробни олиб фарёд қилдики, паҳлавоне бўлғоймуки, ҳар жойда бўлса, ул араббаччани боғлаб келса. Бир паҳлавоне бор эрди. Отини Шўъла ибн Шамома дер эрдилар. Ул паҳлавон қад рост айлаб айдики, эй халифа, ман бориб ул араббаччани даст багардан боғлаб келай, деб шаробни олиб ичти.

Алқисса, ул паҳлавон эллик минг марди жанги бирла сувора бўлуб, Амирни арқаларидин равон бўлди. Амири диловар икки фарсанг йўл бориб эрдилар арқаларидин илғар етиб, булардин ўтуб Амирни садди роҳларини олди. Аммо бабр бетоқатлик қилур эрдик, марвонийлар бирла дарафтод бўлуб, аларни пора-пора қилса. Амир манъ қилиб айдиларки, эй жонвар, сан бир соат сабр қил! Марвонийлар айтмосунки, агар бабр бўлмоса эрди, Абу Муслимни дастгир қилур эрдук деб.

Ровий айтибдурки, Шўъла ибн Шамома Амирга муқобил бўлуб уч ўқ отти. Амир радди ани қилдилар. Андин амуд бирла жанг қилдилар, мурод ҳосил бўл-моди. Оқибат Амирни бошлариға шамшир ҳавола қилди. Ани шамширини табарни арқаси бирла уруб пора-пора қилдилар. Қабзан тигни Амирго отиб юборди. Амир бошларини ҳам қилиб ўтқордилар. Ул бадбахт яна қўлиға тиги рикобий олди. Амири диловар амон бермой фарқи сариға чунон урдилар-ки, чортақсими баробар бўлди. Андин ул эллик минг киши бирла дарафтод бўлдилар. Бир тарафдин Абул-ато ва Абулҳасан, бир тарафдан ул бабр дарафтод бўлуб, хаворижларни куштадин пушталар қилдилар. Ул эллик минг хавориждан ўттуз минг хавориж дў-захқа кетти, қолғони қочиб, басуйи Шом равон бўлди.

Марвонни хидматига келиб «дод, ул араббаччани қўлидин», деб воқеани Марвонға баён қилдилар. Марвони хар дарғазаб бўлуб хоҳладиларки, боз ил-ғар йиборса. Абдужаббор айди:—Эй халифа, илғар йибормак маслаҳат эрмос, чароки, ул рахнагарга қанча илғар йиборсанг ҳам ғам емой жавобини бе-риб кетодур. Алҳол ўз ҳолиға қўюнг, Марвшоҳижа-ҳонға дохил бўлсун, андин Насри Сайёрни мададиға илғар йибормоқ керак,— деди.

Ани бу сўзи Марвонға маъқул бўлди. Андоғ бўл-са, Марвшоҳижаҳонға илғар йибораёлуқ, деб «нома иншо қилинлар», деб ҳукм қилди. Муншилар Мар-вонни муддаосидин зиёдароқ нома иншо қилдилар.

Алқисса, Марвон қўлиға номани олиб, яна бир қўлиға жоми шароб олиб, фарёд қилдики, паҳлавоне бўлғоймуки, бу жоми шаробни ичиб, бу номани Насри Сайёрга олиб борса, рахнагар бирла жанг қилса, деди. Бир паҳлавон Мозёр отлиғ ул Убайд-зиёдни набираси Насри Сайёрни хотуни Шамсани биродари эрди. Ул паҳлавон ай. а:—Ҳар уч йилда Шамсани кўргали борур эрдим, акнун бу номани мен олиб борурман, ҳамширамни кўрурман, бу хидматни бажо қилурман, деб жоми шаробни олиб ичиб, Мар-вонға таъзим бажо қилди.

Марвон номани ани қўлиға бериб айдик, бор-гил, санго арвоҳи язид мададкор бўлсун. Агар ул рахнагарга йўлда дучор бўлсанг, сан ҳам номдор паҳлавондурсан, бир иш қилиб ул рахнагарни даст-гир айлаб, бул тарафға юборгил. Баъдазон ўзунг Насрни мулозаматига боргил, деб ижозат берди.

Алқисса, Мозёр эллик минг киши бирла чиқиб равон бўлди. Мозёр кўнглида айдики, бераҳалаб борай, агар рост йўлга юрсам, баякбор раҳнагар пайдо бўлса, мани пора-пора қилғой, деб шитоб бирла юруб, Амири диловардин ўтуб Марвшоҳижаҳонга қароб кетти.

Акнун икки калима Амирдин эшитинг.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон ул икки бародар бирла Қўҳи Димовандга еттилар. Ул тоғни ичига кирдилар. Ул тоғда бир обиде бор эрди. Ами Юнус обид дер эрдилар. Ул обид овоз қилдиларки, эй Абу Муслим, мани тарафимга келингни, ман сизни жамолингизга интизордурман.

Амир ул бузруқворни хидматига бордилар. Ул обид айдиларки, эй Абу Муслим, ман Ҳазрати Имом Ҳусайнни замонларида бор эрдим. Аларни жамолларини кўргондурман. Ҳазрати Имом мани ҳаққимга дуо қилиб айдиларки, эй обид, сан Абу Муслимни жамолини кўрарсан, деб дуо қилдилар. Ҳазрати Исоҳоқ алайҳиссаломни тиркашларини, Ҳазрати Юсуф алайҳиссаломни ўн етти ботмон тозёналарини Амирга бердилар. Баъдаҳу жойнамоз узра бошларини қўюб, жон баҳақ таслим қилдилар.

Амир ул бузруқворни хидматига бордилар. Ул ўқуб дафн қилдилар. Андин бабри бешан Ҳаюнни ул тоғ узра қўюб, ўзлари равон бўлдилар. Бабр Амирдин жудо бўлмоққа бетоқатлик қилди. Амир айдилар:—Эй жонвар, Ҳазрати Шоҳимардонни ҳукмлари шулдур. Ҳоло сан манго кор келмойдурсан. Ман шаҳид бўлгондин сўнг ўлугумга даркор бўлодурсан,—дедилар.

Алқисса, Амир бу бабри анда қўюб, ўзлари ул бешадин чиқиб, шитоб бирла юрдиларки, ботроқ ўзумизни ёронларга еткуройлук деб, манзилу мароҳил тай қилиб, Марвшоҳижаҳонга етиб келдилар.

Марвни канорасида бир боғе бор эрди. Ул боғни Абдулла Сахра бино қилгон эрди. Насри Сайёрдin илгори ул Абдулла Сахра чор сад дар чор сад мулки Хуросонга ҳоким эрди.

Амир айдиларки, эй Абулато, нима бўлодурки, бу боғқа кириб, нафасимизни ростлаб, сони шаҳарга кирсак ва дигар инки, Марвга ғайри вақтда кирайлук. Чароки, бизларни суратимизни ҳар дарвезага тортиб қўйгондурлар. Ҳўби шулки, кеч бўлгунча шул жойда бўлойлук.

Ул икки бародар ҳам қабул қилдилар. Абулато хоҳладики, Амирдин илгори боғқа кирса. Назар солиб кўрдик, беш минг-олти минг отларни таблаҳонага боғлабдурлар. Жамоа сипоҳлардин ҳар жойда ухлоб ётибдурлар. Айдики, эй шаҳриёр, бу манзилга кирмоқ хўб эмос. Чароки, бу сипоҳлар Марвдан чиқиб, бир хидматга борурлар ё инки қалъаи Шомдан Насрни мададиға илғар келғондур. Баҳар кайф бу манзилга кирмоқ хўб эмос.

Амир айдиларки, аларни ҳолидин хабардор бўлмоқ лозим.

Абулато ҳар чанд манъ қилди, Амир қабул қилмодилар. Алқисса, ул боғқа кириб кўрдиларки, одамлар ҳар жойда маст ётибдур. То чандоне ул ҳавзни лабига еттилар, кўрдиларки, бир хавориж етти қат бахмал кўрпа узра ухлаб ётибдур. Бошидаги тожини болин узра қўюбдур. Ани қадди-қомати йигирма уч газ эрди. Шароб, кабобхоналар узра бисёр эрди. Аммо ул тожға бир нома санчиб қўюбдур.

Амир билдиларки, бул давлатманд кишидур, айдилар:— эй Абулато, ани тожидаги номасидан хабардор бўлсак, нима бўлодур?

Абулато айдики, ҳай-ҳай, эй шаҳриёр, бир коре воқеъ бўлмосун.

Амир айдилар:— Нима воқеъ бўлодур?

Абулато айди:— Боякбор бедор бўлса, пурғавго бўлодур. То бул вақтғача ўн саккиз ойдулки, сафарда эрдук. Акнун Марвшоҳижаҳонға келдук. Шул жойда ғавго айлаб, ўзумизни ошкор қилурмизму? Мабодо бир ҳодиса бўлуб ёронлар жамолидан бенасиб қолмойлук,— деб ҳар чанд манъ қилдилар, Амир қабул қилмодилар.

Алқисса, номани Амир очиб, муҳрвонни муҳрини бузуб сартопой номани кўрдилар. Андан айдилар:— Эй Абулато, номани мазмунини эшитодурсизларму?

Абулато айдилар:— Эй, шаҳриёр, мазмуни номани сиз фаҳм қилдингиз. Акнун йўлда эшитсак бўлодур.

Амир айдилар:— Номани мазмуни хотиримдин чиқодур. Шу жойда эшитмоғингиз беҳтардур.

Ул икки бародар бир ғавго бўлмосун деб бетоқатлик қилур эрдилар. Амир номани ўқудилар. Битибдулки, «манки, Марвондурман. Мани наздимдин, эй Насри Сайёр, санго бу нома етиб зоҳир ва рав-

шан бўлғойки, Абу Муслим қалъаи Шомға дохил бўлди. Ман ани тонимобдурман. Ман вазирим Хожа Абулҳасан мани биродарзодам деб отини Хўжайи Бахтазмо қўюб, мани олдимға олиб келди. Бир кун Шомни чорсусида паҳлавон Умарни камонини тортиб синдурди. Ман ул рахнагарни талаб айлаб олиб келдим. Иккинчи кун Настур ибн Қотил зангини мани қасримда гуштингирлик қилиб ўлдурди. Яна бир кун бабри бешаи Ҳаюнни мусаххар айлаб келди. Яна кеча бориб зиндони Аббосияни ушотиб, ўн етти тан Ҳазрати Аббосни фарзандларини зиндондан халос айлаб, ўзи Шомдан чиқиб кетти. Ман андан хабардор бўлуб арқасидин Шўъла ибн Шамомани эллик минг лашкар бирла юбордим. Ани ҳам ўлдуруб ҳама лашкарни шикаст бериб, андин басўйи Марвшоҳижаҳон борибдур. Эй Насри Сайёр, бу нома теккон замон агар Абу Муслим Марвга кечаси дохил бўлса, ани кундузга қўймай дастгир қилиб, манго юборгилки, ани ўлдуруб, косаи хонаи сариға тиллодан танга айлаб, анда шароб ичай. Токи кўнглумда орзу қолмо-сун. Агар бепарволик қилсанг, сандан Марвшоҳижаҳонни ҳокимлиғини олиб, яна бир уҳдабурро ҳоким юборурман. Боқий нома тамом, вассалом».

Амир айдилар:— Бу номани кўргонимиз боиси обрўймиз бўлди,— деб хурсанд бўлдилар.

Ул икки бародар айдиларки, эй шаҳриёр, эмди чиқиб кетойлук.

Амир айдиларки, яна бир соат таваққуф қилиб турунг, эй Абулато, давоту қаламни бергил, деб беш-олти калима сўз ул номани арқасиға биттилар. Ул номани терсикори таҳлаб, ул ҳаромзодани тожини тагига қўйдилар. Хоҳладиларки, чиқиб кетсалар. Абулатони хотириға келдики, мен ҳам бир користонликлар айлаб чиқиб кетай деб.

Ровийлар айтибдурки, Абулато ул хаворижларни беш минг отини пайини кесиб чиқиб кеттилар. Вақтики, Мозёр бедор бўлди, хоҳладики, шароб ичса. Тожини бошиға қўюб ўлтуруб шароб ичмак бўлди. Баякбор назари туштики, ҳарифлар номани олиб, боз саросималик бирла вожгун таҳлаб қўюбдур. Дарғазаб бўлуб сизлардан қайси одам бу тариқа беадаблик қилибдур, акнун бу номани қандоғ айлаб Насри Сайёрга беродурманки, халифани муҳрини вайрон қилибдур, деб сиёсат қилди. Ҳамалари қасамёд қилдиларки, бизлар мундоғ ишни қилғони-

миз йўқ, деб. Баногоҳ кўзи номани арқосига тушди. Хатни кўруб ҳайрон бўлдики, халифани номасини орқасига хат битмоқни на маъноси бор, деб, ул хатни ўқуб кўрди.

Битибдурки, «билгил ва огоҳ бўлгил! Мани наздимдинки, Абу Муслимдурман. Санго, эй Насри Сайёр, маълум бўлғойки, ончаки Марвон мани қилғон користонликларимни бу номада битибдур, рост айтибдур. Ман ҳам бадавлати тамом Марвшоҳижаҳонга дохил бўлдум.
Байт:

Тавонад касе тож аз сар гирифт,
Тавонад гирибони қайсар гирифт.

Алқисса, Мозёр бу номани ўқуб тамоми баданига ларза тушти, хоҳладики, Марвшоҳижаҳонга борса. Отларни ешиб торттиларки, отлар ўрнидин қимирломойдур.

Мозёр отларни олиб келмоссизлар, деб ваҳшат қилди. Алар айдиларки, эй шахриёро, отларни пайини кесиб кетибдурлар. Мозёр:— Ман пиёда юролмайдурман, нечук қилиб Марвшоҳижаҳонга дохил бўлурман,— деб ҳайрон бўлди. Алар:— Эй шахриёр, сизни кўториб олиб кетурмиз,— деб ул сағлар афтон-хезон басўйи Марвшоҳижаҳон равон бўлдилар. Акнун буларни бормоқда қўюнг икки калима сўз Султони соҳибқирондан эшитинг.

Фасли достони Амири соҳибқирон Марвшоҳижаҳонга дохил бўлгонлари ва ул ёронлар бирла мулоқот бўлуб, андин подшоҳ бўлгонлари, андин хуруж қилиб бажониби Чорзулоб боргонлари.

Эй номи ту беҳтарине ҳар оғоз,
Бе ҷому ту нома кай кунам боз.
Бўлак дostonға чекиб хомае.
Сухансоз ўлай турфа ҳангомае.
Баён айлаин қиссаи шоҳижаҳон,
Ки яъни Абу Муслими соҳибқирон.
Анодин туғулуб бўлуб паҳлавон,
Ки тўрт шогирди нонвойни ўлтурди он.
Ки Юсуфи кано гардани қилди ҳалок,
Кесиб бошини айлади сийна чок.
Ки андин ўлдуруб Хатиби Шомийни,
Қаро тунда тўкти ани қонини.
Пиёда қилиб жангни донмо,
Мададкори эрди Али муртазо.

17

Мусаххар қилиб жумлаи шоҳни,
 Муслмон қилиб неча гумроҳни.
 Олиб маншурни бўлуб подшоҳ,
 Мададкори ўлуб анго қодир худо.
 Қелиб паҳлавони Аҳмади номдор,
 Мадад айлади анго ул шаҳсувор.
 Амир ёнидаким юруб доимо,
 Зафар бер дер эрди анго, эй худо.
 Бириси жаҳонгир Музроб шоҳ,
 Уруш кунлари ҳамчу Суҳроб шоҳ.
 Ҳама шоҳи Хоразмлар лашкари,
 Қўшулдилар анго бўлуб ёвари.
 Бириси мулкдор хоқон эди,
 Набираи Қизил Арслонхон эди.
 Саййид Қаҳтабаким араб шоҳи ул,
 Ки эрди араб мулкни моҳи ул.
 Бири шаҳзода Лайс соҳибқирон,
 Ки жангда эди Рустаи Достон.

Аммо ровиёни ахбор ва ноқилони осор ва муҳад-
 дисони достони бўстони куҳан ва хушачинони хир-
 мани суҳан, яъни баномӣ Аълоӣи Заранжи ва Тал-
 хан Заранжи андоғ ривоят қилибдурларки, вақтики,
 Амири соҳибқирон Имом Муҳаммад Боқирни хидмат-
 лариға бориб, ўн саккиз ойдин кейин манзили маро-
 ҳил тай қилиб, Марвшоҳижаҳон дарвозасиға етиб
 келиб айдиларки, эй Абулато ва Абулҳасан, сиз ик-
 киларинг ўзга дарвозадан киринглар! Ман шул дар-
 возадан киройин, дедилар.

Алқисса, ровий айтибдурларки, Амири соҳибқи-
 рон дасторларини қошлариғача бостуруб кийдилар
 ва кефанақларини бошлариға ёпунуб, дарвозадин
 кирдилар.

Эллиқ киши дарвозада посбонлиқ қилур эрди.
 Ҳаммалари Амирни салобатларидин хабар топиб,
 ўрниларидин туруб, хоҳладиларки, шул Абу Муслим,
 деб арқаларидин юруб дастгир қилсалар. Бир неча-
 лари манъ айлаб айдикӣ, дахл қилмонглар, нима
 ишларинг бор. Боякбор ул рахнагар арқасиға ёниб
 дарафтод бўлса, кўз очиб юмгунча сизларга омон
 бермой ҳалок қилур. Бакуси зани Насри Сайёраки,
 ҳар кимни жони ўзиға даркор, деб ул халқ ўрнила-
 рида жобажо қарор олдилар.

Амир дарвозадан кириб растаи бозорлардан ўтуб
 борур эрдиларки, Хожа Сулаймонни уйлариға бор-

сам деб. Ул вақт юруб растаи бозори заргаронға еттилар, баногоҳ бир машъални рўшинолигига назарлари тушти. Бу миршаб бўлмағой деб илгори бориб кўрса, бир қассоб дўконида машъал ёқиб ўлтурубдур. Аммо бир қаландар ул қассоб бирла гўфтуғу қилиб турубдур.

Ул қаландар парчае гўшт талаб қилодур, ул қассоб бермойдур. Билдиларки, Девона Исҳоқи Кундашикондур. Амир кўнгулларида Девонага ўзумни билдурмой, агар билдурсам, мани оламға ошкор қилодур, деб арқалариға ёниб, ул ердан шитоб бирла ўтуб юрдилар. Боякбор Девонани кўзи туштики, бир жавон ажабрафтор бирла кетиб бородур. Арқаларидин югуруб айдикки, тўхтагил, эй жавони одамий!

Амир овозимдан тонимосун деб дам урмодилар. Девона югуруб бориб Амирни олдиларини тўсти. Амир тўхтоб турдилар. Девона айди:— Кимсан? Амир дам урмодилар. Девона хоҳладики, қўл узотиб Амирни дасторларини олиб қочса. Амир ани қўлидан маҳкам тутуб хоҳладиларки, урсалар, боз кўнгуллари бўлмоди. Охир Амир шул тариқа беадаблик қилурсанму, деб ваҳшат қилдилар. Девона Амирни овозларидан тониб, «жоним сизго фидо бўлсун», деб Амирни аёқлариға ўзуни тошлоди.

Амир ани бошини кўториб айдиларки, эй Девона, равон бўл! Девона айди:— Эй шахриёр, жоним фидо бўлсун. қаён бородурсиз?

Амир:— Хожа Сулаймонни уйлариға борурман,— дедилар.

Девона айди:— Ман сизни Хожани уйига борголи қўймойдурман, мани уйимга бормосангиз, ҳеч иложи йўқдур,— деб илтижо қилди.

Амир:— Эй Девона, ёронлар интизордурлар, анда бормоқимиз хўбдур,— деб ҳарчанд манъ қилдилар. Девона қабул қилмоди.

Амир ночор девонани уйига бормоқ бўлдилар. Ул қассобни уруб ўлдуруб гўштини олиб, Амирни уйига олиб борди. Амирни ўтқузуб, пора гўштни қазонға солиб ўт ёқиб, андан Амирни хидматлариға келиб ўлтурди. Амир хоҳладиларки, ул сафарда бўлгон воқеаларни баён қилсалар. Девона айди:— Эй шахриёр, бир соат сабр қилинг, таом тайёр бўлди. Таомни тановул айлаб, андан сўнг сўзлонг.— деди.

Амирни Девонани суҳбатида қўюб, ёронлардан сўз эшитинг. Алқисса, ровий айтибдурки, ҳамма

ёронлар ул кеча Хожа Сулаймонни уйларига жамъ бўлдилар. Хожа Сулаймон бошлиғ ҳама ёронлар маслаҳат қилиб айдиларки, Амирни кетгонларига ўн саккиз ой бўлди, ҳеч хабар бўлмоди. Магар инки вафот қилгондурлар. Агар тирик бўлсалар эрди, бу кунгача ҳар жойда бўлсалар етиб келур эрдилар, деб гирялар қилдилар.

Хожа Сулаймон қўй, сўқумлар сўйиб, обу ош қилиб, хоҳладиларки, ҳар тарафга тарқотсалар. Ёронлар Амирга афсусу надоматлар еб «ҳой дариг, Амирдин жудо бўлдук», деб зор-зор чун абри навба-ҳор йиғлоб айтур эрдиларки, байт:

Жамъ омада будем ёрон якчанд,
Чун иқди сурайё шуда боҳам пайванд.
Ногоҳ фалақ бариштан икд гусихт,
Ҳар як бақаноран жаҳоне афканд.

деб нолау зори қилур эрдилар.

Ровий айтибдурки, Хожа Сулаймон айдиларки, эй Абунаسر, кўргилки, ёронлардан ким қолибдур. Ҳамалари келгон бўлсалар, таомни тортойлук. Абу Насри Шабрав Хожани хоназодлари эрди. Абу Наср кўрдики, ёронлардан Девона Исҳоқ келмобдур. Айдики, эй Хожа, Девона Исҳоқдан бошқа ҳамалари келибдурлар.

Хожа айдилар:— Ани ҳам хабар қилиб эрдин-гизму?

Абу Наср айди:— Икки мартаба хабар қилдим.

Хожа айдилар:— Яна бориб хабар қилиб, олиб келгил, то ул келмоса, таомни тортмодурмиз.

Абу Наср бориб кўрдики, Девона эшикни занжирлаб, арқасидин табарини танба қилиб қўюбдур, устидин нечанд ботмон катта тошни ҳам бостуруб қўюбдур.

Амир сўзлоб ўлтурубдур. Абу Наср эшикни уруб фарёд қилдики. Девона, деб. Девона мабодо ҳарифлар хабардор бўлмосун деб чусту чолок ўрнидин турди.

Амир айдилар:— Нима бўлди?

Девона айди:— Эй, шахриёр, эшикдан хабар олай,— деб чиқиб айди:— Кимдурсан?

Абу Наср айди:— Хожа таом тортмой сизга маҳтал турур. Тез юргил! Бу таомни Амир Абу Муслимни арвоҳи ҳақида тортиб фотиҳа ўқуйдурлар.

Аммо Амир тағофил айлаб ўлтуруб эрдилар.

Девона айди:— Хожанг ажаб кадхудойи эрконки, Абу Муслимни руҳлариға таом пишуруб ер экон. Мундоғ таомни егунча балони есун. Хожангга бориб айтғилки, ман анго ошинолик қилмойдурман,— деб қабул қилмоди.

Абу Наср бориб бу воқеани Хожага айтти. Хожа айдиларки, Девона уйда танҳому ё ўзга киши ҳам борму?

Абу Наср айди:— Мани уйга киргузмой эшикни арқасидин манго жавоб берди.

Хожа дарҳол қуръа тошлодилар, айдиларки, эй Абу Наср, Девона танҳо эмос, бир киши ани бирла ҳамроҳ бордур. Ани бориб маълум қилиб келгил!

Абу Наср яна келиб каманд ташладилар. Томға чиқиб кўрдики, чароғ ёниб турубдур. Узолиб бориб ўзини уйни қуббасиға олди, ҳарифлар хабардор бўл-мосунлар деб. Чароки, том узра гурба юрса ҳам хабардор бўлур эрдилар. Бас, Абу Насри Шабрав том узра сийнаси бирла жоруб уруб бориб, оҳиста-оҳиста бориб, томни қуббасидин шишани кўторди. Ул шишани ўрниға кўзини қўюб кўрдики, Девона гўшти пораламоққа машғулдур. Уйни пешгосида бир одам сўзлов ўлтурубдур. Ҳарчанд қилиб ул пешгоҳдаги одамни кўролмади.

Абу Наср томдан тушуб, эшикни орқасиға келиб занжирни тоблаб тошлади. Андин китфини қўюб зўр қилди.

Алқисса, Девона андан хабардор эрди. Амир гарми суҳанда эрдилар. Девона ўрнидан турди. Айдилар:— Эй Девона, ҳар соат ўрнунгдин туруб қаён борурсан?

Девона айди:— Эй шахриёр, ҳар соат ўғри келиб, мани беҳаловат қилодур.

Амир айдилар:— Ўғри жонидин тўюбдурмуки, сани уюнгға келиб нима қилодур? Ўлтур,— дедилар.

Девона айди:— Эй шахриёр, бу ўғри ямон таҳдон ўғри экондур,— деб чиқиб кўрдики, Абу Наср китфини ярмини эшикдан киргузуб хоҳлайдурки, ўзини ичкори олса.

Девона етиб келиб эшикни иторди, ул жонибдан эшик, бул жонибдан Девона сиқиб хафа қилди. Абу Наср ўлар ҳолатга етиб фарёд қилдики, ҳой Девона, ўлдум, деб.

Амир хабардор бўлуб билдиларки, Девона ани рашкдин ямон кўруб ўлдуродур. Амир туруб Абу

Насрни китфидин тортиб олдиларки, Абу Насри Шабрав беҳуш бўлуб йиқилди. Амир бир соат боши узра туруб эрдилар, ҳушига келди.

Девона табарини қўлига олиб айдики, эй шаҳриёр, сиз йироқ турунгки, ман мунн ўлдурурман. На учун бу маҳалда келиб, мани беҳаловат қилодур?

Амир Абу Насрни қўлидан ушлоб олиб кирдилар, айдилар:— Менинг учун машаққат торттинг?

Абу Наср айди:— Эй шаҳриёр, шул замонки, сизни дийдорингизни кўрдум машаққатларим роҳатга мубаддал бўлди.

Амир айдилар:— Чуст ўрнунгдин тургил, эй Девонаки, ҳама ёронлар манго интизордурлар.

Девона айди:— Эй шаҳриёр, то тонг отмогунча сизни уйимдин чиқормосман.

Амир айдилар:— Мақсад сани уйингга бўлса, келдим, таомлар пишурдинг, едим. Эмди муддаонг надур?

Девона айди:— Бу кеча сизни жамолингизни тўйгунча кўродурман.

Амир айдилар:— Ҳар жойда мани жамолимни кўролмайсанму?

Девона айди:— Эй шаҳриёр, бул жойда ўзум танҳо кўродурман. Ул жойда минг етти юз эллик беш киши кўродур. Аларни аросида сизни жамолингиздин манго нима тегодур?

Амир дилларида «ҳар чи ҳаст девонадур», дедилар.

Алқисса, Амир Девонани таомини едилар. аммо Девона Абу Насрга таом ҳам бермоди. Амир ўз таомларини Абу Насрга бердилар. Девона югуруб туруб Абу Насрни гарданига бир мушт урди; айдики, эй дузд, мани беҳаловат қилгонинг етмосмуки, боз Амирни сарқутларини ерсан, деб тортиб олди.

Амир хандалар айлаб «ҳар чи ҳаст девонадур, боки йўқдур», дедилар.

Абу Наср айди:— Эй шаҳриёр, бу девонани дийдори қурсун, ани таоми бирла на ишим бор. Сиз ўрнунгиздин туруб равон бўлунг, ёронлар мунтазирдурлар.

Амир айдилар:— Эй девона, акнун бормоқ лозим. Девона ҳеч илож топмай Амирга ҳамроҳ бўлиб, Хожани уйларига келдилар.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон Хожани қасрига кириб бордилар. Ёронлар кўрдиларки, Абу Муслим келодурлар. Ҳамалари туруб Амирни аёғ-

лариға ўзларини тошлодилар. Ул таомни торттилар, шира ва шарбатлар нуш қилдилар. Амирни мотамлари тўйга мубаддал бўлди.

Ровий айтибдурки, сафари маншурларидин Амир сўзга кирдилар. Ёронлар сомё бўлуб эшитур эрдилар. Аммо Хожа Сулаймон китобат қилиб ўлтуруб эрдилар. Амир сўзда эрдилар, Хожа Сулаймон айдилар:—Эй Абу Муслим, онча қилгон ишлорингни эшиттим, асли сани нима учун юбориб эрдук?

Амир айдилар:—Азбаройи хати маншур юбориб эрдилар.

—Андоғ бўлса, маншурни олиб келдингму ё йўқ.

Амир айдилар:—Олиб келдим.

Хожа айдилар:—Қани маншурни кўрсотгил.

Амир маншурни чиқориб Хожага бердилар.

Ровий айтибдурки, Хожа бисёр хушсавод китобхон эрдилар, қўллариға олиб мутолаа қилдилар. Ул маншурни бир лафзини топиб ўқуёлмодилар, айдилар:—Эй Абдурахмон, бир маншурни олиб келибсанки, ҳаргиз ўқуб бўлмойдур. Андин Хожа Усмон олдилар, ўқуёлмодилар.

Ровий айтибдурки, ҳар қайси ёронлар бир-бир олиб ўқудилар, ҳеч қайсилари ул маншурни ўқуёлмодилар.

Хожа айдилар:—Эй Абдурахмон, сан ўзунг ўқуйдирсанму?

Амир айдилар:—Бале. Ҳам ўқуйдурман, ҳам маншурни сўзи хотирамда бордур. Аммо бу номани ўқумоқ мандин лойиқ эмас.

Хожа айдилар:—Бас, бу номани ким ўқийдур?

Амир айдилар:—Ёронларни аросида Абу Саҳл ном бир жавон бордур. Бу хат араб забонида ёзилгондур. Бул номани Абу Саҳли Имрон ўқуйдур,—дедилар.

Аммо Абу Саҳл бебизоату бечора ва ҳамадан пасту пойгоҳда ўлтурур эрди. Хожа Сулаймон анго бонг урдилар. Хожа Саҳл ўрнидин туруб, Хожага таъзим қилди. Хожа Сулаймон буюрдиларки, анго сарупо олиб келиб кийдурдилар. Сарупо кийиб ёронлар аросида ўлтурдилар. Аммо ёронларга маълум бўлсунки, жанги пойдордин кейин Хожа Сулаймон ва Хожа Усмон Хожа Саҳлони уйларида жамъ бўлуб хоҳладиларки, ароларидин бир кишини подшоҳ қилсалар. Ул вақт ҳар қойси ёронлар подшоҳ бўлмоқ даъвосин қилдилар. Шу Абу Саҳл эрдик, ёрон-

ларга маслаҳати маншурни кўрсотиб, ани маслаҳати бирла Амирни маншурга юбориб эрдилар. Бул ҳам Имом Муҳаммад Боқирни кароматлари эрдик, маншурни шундоқ битиб эрдилар.

Алқисса, маншурни ани қўлига бердилар. Хожа Саҳл сандал узра чиқиб, аввал тавҳиди бори таоло ва наъти Ҳазрат Муҳаммад Мустафо саллалайху алайҳи вассалам ва манқабати чорённи ўқуб, андин баланд овоз бирла номани ўқудиларки, Ҳазрат Имом Муҳаммад Боқир айтибдурларки, «эй муҳибби хонадонлар, сизларни аронгизда Абу Муслимни подшоҳ қилдим. Ҳар кимдин Абу Муслим рози бўлса, худо ва пайғамбари, худони ёронлари ҳам рози ва ҳар кимдин Абу Муслим рози бўлмаса, пайғамбари, худони ёронлари рози эмас», дебдурлар. Ёронлар ҳамалари бу сўзни сомёъ бўлуб эшитиб, зор-зор чун абру навбаҳор йиғлошур эрдилар. Аммо Хожа Сулаймон бошларини қуйи солиб китобат айлаб ўлтуруб эрдилар. Бир вақт эрдик, дарғазаб бўлуб бошларини кўториб айдиларки, эй авбоши бебош, манинг хотиримда шул эрдик, подшоҳликни мани отимга олиб келурсан, деб. Сан бориб Имомни қадамлариға йиқилиб айтгондурсанки, ман ин ҳама йўлда меҳнату машаққат тортиб келдим, мани меҳнатимни зоеъ қилмонг, деб тааллуқ қилгондурсан, яъни кўп илтижо қилгондурсан. Ночор Ҳазрати Имом сани подшоҳ қилгондурлар вагарна бир соҳиб давлат ва дунёдор соҳиб боргоҳ ва аслаҳани уҳдасиндин чиқодургон одамлар бордур. Сан начук подшоҳ бўлурсан, деб писанд қилмодилар.

Амир айдилар:—Эй Хожа Абулато ва Абулҳасан, айтинглар, ман илтимос қилдимму. Ҳоло ҳам сиз подшоҳ бўлунг, ман азбаройи худо ва баризойи расули худо табар уруб ёнингизда хидматлар қилай. Эй Хожа, хотирингизга ҳеч нимарса келмосун, қасам баиззати аллоҳки, ҳар ким подшоҳ бўлса, ман анго чокару хидматкордурман,—деб узрлар айттилар.

Хожа Сулаймон дарғазаб олдиларидаги тилло давотни олиб Амирга отиб юбордилар. Амир хоҳладиларки, бошларини қочурсалар, муяссар бўлмоди. Ул давот келиб Амирни шақиқалариға тегди. Шақиқалари ёрилиб қон жори бўлди. Ёронлар хоҳладиларки, Хожани пора-пора қилсалар. Амир айдилар:

—Эй ёронлар, баиззати худойи ҳаждаҳ ҳазор оламки, қўлунгларни соқлонглар! Хожа Сулаймон

атомдурлар. Хўб қилиб манго адаб бердилар,— деб манъ қилдилар.

Ровий айтибдурки, Хожа Сулаймон қилгон ишларидин пушаймон бўлуб, ул жойдин туруб, қасрларини ичига дохил бўлуб, бир холи уйга кириб, юзларини бахоки мазаллатга суртуб, худойи таоло даргоҳига нолалар айлаб, муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот қилиб айтур эрдилар.

— Эй аҳади бечун, вой самади ҳаракату сукун, эй холиқи нуру нор, вой ризқ расонандаи мўру мор, эй молики беназир, эй подшоҳи бевазир:

Онҳоки мақоми остони ту зананд,
Кай мурда шаванд чун бажони ту зананд.
Аз оби ҳаёт ончунон зист (яшамок) кунанд,
Гар оташи ишқ дўстони ту зананд.
Эй онки, бажузи ту нест фарёдраси,
Файр аз каромат надод кас доди каси.
Кори мани мустаманди дарвиш барор,
Кон бар ту баҳеч ояду бармо баси.

Ровий айтибдурки, Хожа Сулаймон бошларини саждага қўюб йиғлаб, бу тариқа муножот айлаб, қилгон ишларини пушаймонини еб, охир кўзларини уйқу элтти, воқеада кўрдиларки, он садри бадри коинот, бадри мунири мавжудот, хожайи кавнайн ва расули сақалайн, самаратул фувод ва қуратулайини мурод, надими хилватхонаи қоби қовсайн, мақсуди вужуди олам ва оламиён, маҳбуби одам ва одамиён, нури ҳадиқаи обу гул булбули гулбун, рисолати андалиби гулшани фасоҳати, Юсуфи Мисри рисолат ва дурри дарёи жалолат, яъни баноми Ҳазрат Муҳаммад Мустафо салаллайҳу алайҳи вассаламни кўруб Хожа Сулаймон салом қилдилар. Пайғамбари худо Хожадин юз ўғурдилар, яна бул жонибдин келиб салом қилдилар, яна юзларини ўғурдилар. тўрт чорёр ҳам хидматларида эрдилар.

Хожа айдилар:— Эй шаҳриёр, ман тавба қилдим, каминага бир назар қилинг.

Ҳазрати рисолат салаллайҳу алайҳи вассалам айдилар:— То Абу Муслим сани гуноҳингдин ўтмоса, ман ҳаргиз ўтмосман.

Хожа айдилар:— Ё расулиллоҳ, аввал сиз мани гуноҳимдан ўтунг, андин Абу Муслимга узр айтурман,— деб йиғлаб турдилар.

Пайғамбар алайхиссалом:— Эй, Хожа, Абу Муслимга мани олдимда узр айтгил!

Хожа кўрдиларки, Амир анда ўлтурубдурлар. Имом Ҳасанни қўлларида рўйимол, ҳар соат пешоналаридин оққон қонни рўйимол бирлон пок қилиб турубдурлар. Хожа дарҳол Амирни қадамлариға ўзларини тошлаб узр айттилар.

Амир ҳам пайғамбар алайхиссаломни олдиларида Хожани гуноҳини ўттилар. Хожа баякбор уйқудан бедор бўлуб кўрдиларки, оламни мушк-анбар иси тутубдур. Бу ҳолни кўруб Хожа ғуломлариға буюрдилар:— Мани даст багардан боғлаб, кашон-кашон судраб, ёронларни олдилариға олиб боринглар. То мани узуримни қабул айлаб Абу Муслимдин гуноҳимни тилосунлар!

Ғуломлари рюя қилиб айдиларки, эй Хожа, мундоғ ишни ҳаққингизга қилолмойдурмиз, деб қабул қилмодилар.

Хожа айдиларки, эй ғуломлар, ҳар ким бу ишни бажо келтурса, ани озод қилурман.

Ғуломлар ночор Хожани боғлаб, кашон-кашон Амир ва ёронларни олдилариға олиб келдилар. Вақтики, Амир кўрдиларки, Хожани кашон-кашон қилиб нечанд жойларини ёриб олиб келодурлар, Амир юруб туруб Хожани қучоғлаб, канорлариға олиб навозишлар айлаб, юзу кўзларидан бўсалар айлаб эрдилар.

Хожа айдилар:— Эй шаҳриёр, мани гуноҳимни ўтунг,— деб йиғлоб турдилар.

Амир айдилар:— Эй Хожа, ман сизни гуноҳингизни пайғамбар алайхиссаломни олдиларида ўттум. Ман ҳам ул жойда эрдимки, пайғамбар алайхиссалом сиздин юз тобладилар.

Хожа:— Бале, тақсир шаҳриёр,— деб бўюнларини солиб турдилар.

Ҳама ёронлар ҳам ҳушвақт бўлдилар. Ул кишики ёронлардин илгори Амирго байъат қилдилар Хожа Сулаймон эрдилар. Андин ҳаммалари бир-бир байъат қилдилар.

Алқисса, ҳамма ёронлар иттифоқ бирла Амирни подшоҳ кўтордилар. Амир айдилар:— Эй ёронлар, акнун оту аслаҳа қилиб, жангни фикрини қилмоқ лозимдур.

Хожа Сулаймон айдилар:— Эй шаҳриёр, ман минг кишини, оту аслаҳани жангни топиб берой, деб фотиҳа олдилар.

Андин етти юз эллик кишига Хожа Табиб Марвазий мутасадди бўлдилар.

Амир айдилар:—Эй Хожа Усмон ва Сулаймон, ман Хожа Табиб Марвазийни уйларига бородурман. Чароки, аларни одамлари оздур.

Хожа айдилар:—Ўзлари подшоҳи соҳибхтиёрдурлар.

Амир айдилар:—Сизлар то қирқ кунгача яроғу аслаҳа, асбоби жангни тайёрлаб, ўзунгларни ростлаб турунглар!

Алқисса, Амири диловар шабо-шаб Хожа Табиб Марвазийни уйларига боҳамроҳие етти юз эллик беш киши бирла бордилар, минг киши Хожа Сулаймонни уйларида қолдилар. Буларни мунда қўюнг, икки калима сўз Мозёрдан эшитинг.

Ровий айтибдурки, паҳлавон Мозёр уч кундин кейин афтону хезон Марвшоҳижаҳонга дохил бўлди. Насри Сайёрга номани аҳволидин хабардор қилди.

Насри Сайёр номани ўқуб, Амирни ҳолидин хабардор бўлуб билдики, Амир Марвго дохил бўлубдурлар. Айдики, эй меҳтари Зарқий номани сўзини эшиттингму? Халифа нима деб юборибдурлар. Зарқий айдики, оре, эй шахриёр, номани сўзини эшиттим. Анда Насри Сайёр дарғазаб бўлуб айдики, зоҳир бўлдики, бепарволик қилурсан, деб ҳукм қилдики, Зарқийни олиб чиқиб ўлдурунглар, ҳар машаққатеки, Абу Муслим дастидин торттим, гўёки Зарқийни дастидин торттим. Агар бепарволик қилмосдин тараддуд қилса эрди, ҳоло ул рахнагарни ўлдурур эрдим, деб Зарқийни ўлумга буюрди.

Насри Сайёрни умаролари манъ қилиб айдики, эй амири Хуросон, Зарқийни ўлдурмой қўёберинг. Ул араббаччани тараддуд айлаб тобсун. Агар тараддуд қилиб тобмоса, андин сўнг ўлдурсонгиз бўлур, дедилар.

Насри Сайёр Зарқийга қирқ кун муҳлат бериб айдики, эй Зарқий, агар қирқ кунгача тобсанг хўб ва агар тобмосанг, арвоҳи язид урсун, сани ўлдурмосам, деб қасамёд қилди.

Ровий айтибдурки, Зарқий Насрни олдидин чиқиб, Амирни истоб кўча-бакўча юруб, ҳеч хабар тобмоди. Ул ваъда қилгон кундин йигирма кун ўтти, хабар тобмоди, боз ўн кун ҳам ўтуб, ўн кун қолди. Зарқий ҳайрон бўлуб юрур эрди. Баякбор Зарқийни гузари Хожа Сулаймонни қасрига тушуб, ул ердин ўтуб бо-

рур эрди. Кўрдики, бир ғулом баққолни дўконида туруб айтодурки, яхши сирка борму?

Баққол айди:— Оре, бордур.

Алқисса ғулом сиркани олиб равон бўлди. Зарқийи ҳаромзода ғуломни арқасидин пай қилиб келур эрди. Вақтеки, ғулом Хожа Сулаймонни уйлариға кирди, Зарқийи ҳаромзода Амирни талабларида ул қаср узра чиқти. Ҳоло ҳам Марви куҳнада ул қасрни деворларини нишонаси бордур.

Зарқий кўрдики, жамъи ул уйда ўлтурубдур, ҳарбалар тайёр қилодурлар. Кўнглида айдики, акнун рахнагарни тобтим, деб шодумон бўлди, аммо Абу Муслим ўзи зоҳир бўлмоядур. Албатта, ул ҳам уйда бўлса керак, деб дарҳол қасрни томидин тушуб, бу воқеани бориб Насри Сайёрга айтти.

Насри Сайёр айдики, эй ҳаромзода, сан ани беҳудагўйлук қилма, Хожа Сулаймон ҳам Марвонни навкаридур. Марвшоҳижаҳонни ҳукумати мандадур ва Хожа Сулаймон Марвшоҳижаҳонға раисдур. Ул ҳам амалдори Марвондур. Ман ҳаргиз санинг сўзунг бирла анинг ҳаққига мундоғ ямон иш қилмосман, оқибат билмой иш қилиб шармандалик бўлодур, деб қабул қилмоди.

Зарқий айди:— Эй шаҳриёр, аларни ҳолидин хўб хабар топиб келдим. Агар ани пайдо қилмасам, Хожани олдида мани ўлдурунг.

Насри Сайёр:— Бу ишни сан билгил,— деб ижозат берди.

Зарқий Асад Омурни ўн минг лашкари бирла олиб, Хожани уйлариға равон бўлди. Вақтеки, бориб Хожани дарвозасини ошиб туштилар, Хожа кўрдиларки, тамоми оламни лашкар олибдур. Хожа қасрдин чиқиб айдиларки, эй Зарқий, мун маънисини мадур?

Зарқий айди:— Эй Хожам, бу ишни маънисини ўзунгиз яхши билодурсиз?

Хожа айдиларки, ман билмоядурман.

Зарқий айди:— Сиз Абу Муслимни навкари бўлсангиз, Абу Муслимни тарбият қилиб, Марвонға душманлик қилурсизму?

Хожа айдилар:— Қойдин маълум бўлди, нечанд кишилар мани уюмда меҳмондур. Сан мани ҳаққимға мундоғ бўҳтонлар қилодурсан,— деб басуйи Насри Сайёр равон бўлдилар.

Алқисса, Хожа Насри Сайёрни олдиға келиб,

дод деб айдиларки, нечанд одам мани уйимда меҳмон бўлсалар, Зарқийни сўзиға кириб, мани абутиробий деб бошимға илғар юборибсан. Тонгла сувора бўлуб, Шомға бориб бу воқеани халифаға айтай деб ваҳшат қилдилар.

Насри Сайёр айди:— Ман бу сўзни теги йўқ деб эрдим. Зарқийни сўзи бирлон бу ишлар бўлди,— деб бисёр узрлар айтиб, Хожаға юз эллик минг танга инъом қилди.

Хожа хоҳладиларки, чиқиб кетсалар, Зарқий айди:— Эй Хожа, андак таваққуф қилинг.

Насри Сайёр айди:— Яна нимани хоҳларсанки, ман Хожани кўнглини олиб, хушвақт борсунлар, деб инъом қилдим, боз нима кулфат берурсан?

Зарқийни ҳаромзода айди:— Эй амири Хуросон, икки калима сўзум бор,— деб айдики,— Эй Хожа, кимга бандадурсиз?

Хожа:— Бандан худо,— дедилар.

Зарқий айди:— Кимни умматидурсиз?

Хожа:— Пайғамбари худони.

Яна сўрди:— Кимни дўстдорисиз?

Хожа айдилар:— Дўстдори чаҳорёр.

Боз Зарқий айди:— Чорёрни нечук билурсиз?

Хожа уч ёрни баморотибе поён қилдилар. Ёри чаҳорумга келгонда Хожани хотирлариға келдики, икки кунлук дунёи фонийда зиндакорлик қилмоқ учун ўз динини пинҳон тутмоқ хўб эмос, деб айдиларки, Эй Насри Сайёри хоксор, билгил ва огоҳ бўлгилки, ёри чаҳорум деб Ҳазрати Али каррамуллоҳу важҳаҳуни билодурман, деб ўзларини ошкор қилдилар.

Зарқийни ҳаромзода шодмон бўлди, айдики, эи амири Хуросон, қандоғ сани олдингда Хожани абутиробий эконини маълум қилдим, деб забондарозлик қилди.

Алқисса, Хожа Сулаймонни гарданлариға гўлу занжирлар солиб боғлаб, ёронларни олдиға олиб олиб келдилар. Ёронлар кўрдиларки, Хожани боғлаб олиб келдилар. Хоҳладиларки, қасрдин чиқиб жанг қилсалар. Хожа вақти жанг эмос, деб ёронларга ишорат қилдилар.

Алқисса, ровий айтибдурки, ҳама ёрони муҳибби хонадонларни боғлаб, Насри Сайёри бадкирдорни олдиға олиб келдилар. Насри Сайёр буларни ҳукми кушга буюрди. Жаллодлар хоҳладиларки, буларни олиб чиқиб, бош кессалар. Ул ҳолда Хожа Муҳаммад

Тоҳир Хўжандий айдиларки, эй шаҳриёр, ҳоло буларни ўлдурмой зиндонга солгил, ул рахнагар Абу Муслимни ҳам тараддуд қилиб дастгир қилойлук. Баъдаҳу ҳаммасини олиб чиқиб тирборон қилойлук, деб маъқул қилдилар. Зарқийи ҳаромзода ўлдурмоқга саъй қилиб ҳар чанд гўфтугўй қилди, Насри Сайёр ани сўзини қабул қилмоди. Ул минг нафар муҳибби хонадонларни зиндонга солди. Аммо Амири соҳибқиронни бу воқеалардин асло хабарлари йўқ эрди. Баъдаҳу Насри Сайёр айди:— Эй Зарқий, эмди тараддуд айлаб Абу Муслимни тобғил! То Абу Муслимдин хабар тобмосанг, сани гуноҳингдин ўтмойдурман.

Ровий айтибдурки, Зарқийни ваъдасидин уч кун қолди. Зарқийни хотирига еттики, бу уч кунда нима иш қилодурман, деб ҳайрон бўлуб айдикки, бир айёре бордур. Ул айёр шул ишга мутасадди бўлса, шоядкки, бу иш осон бўлса.

Ровий айтибдурки, ул айёрни Зайд Ғаммоз дер эрдилар, сахт айёр эрди. Ушал замонеки Доғули айёрликка қадам қўйди, Зайд Ғаммоз ани писанд қилмой айёрликдин ор қилиб, ман ҳам айёр Доғули ҳам айёрму, деб айёрликни тарк айлаб қассоблик қилур эрди.

Алқисса, Зарқийни олдиға келди. Зайд Ғаммоз кўруб дарҳол анга таъзим қилди. Чароки, ул соҳиб ҳукумат эрди. Зайд Ғаммоз айди:— На учун келдинг?

Зарқий айди:— Эй падари айёрон, манго ажаб мушкул иш рўй берди,— деб ўз воқеаи ҳолини баён қилди.

Зайд Ғаммоз кўнглида «мани бу ишго мутасадди бўлмоқга нима ишим бор ва яна ўзиға маъқул қилдики, язиди палиди каждумгазидни арвоҳи арода бордур. Ани риюя қилмак лозим», деб айдикки, эй меҳтари Зарқий, сан хотиржам бўлғилки, ул рахнагар ҳар жойда бўлса, пайдо қилурман, деб мутасадди бўлди.

Зарқий бу сўзни эшитиб, хушвақт бўлуб ёниб кетди. Ровий айтибдурки, Зайд Ғаммоз дўконни тошлаб, Амирни тобмоқ учун ул шаҳарда юрур эрди ва ул ҳаромзода ҳар кўчани бошиға келиб, бир мушт туфроғни олиб ҳидлаб кўруб, бу кўчага Абу Муслим кирмобдур, деб яна бир маҳаллага борур эрди. То чоштгоҳ бўлди, Амирдин хабар тобмоди. Ташна ва гурусна бўлуб уйга келди. Хотуниға айди:— Эй хотун, таоминг борму, гуруснадурман,— деди.

Хотуни айдикки, бу бадномлик бошимдадурки, қас-

соб эрим бордур, уйимда ҳеч нимарса йўқтур. Зайд Ғаммоз дашном қилиб айдики, эй аврат, бу маҳалда гила қилмоқ на даркор?

Аврат:— Гила қилсам, нима бўлодур?— деди.

Зайд айдики, эй аврат, мардонлар кори бирлон сани на ишинг бор?

Аврат ўрнидин туруб, «андак умоч пишуруб берой» деди. Зайд Ғаммоз таом пишгунча бир тараддуд қилой деб, шаҳарни сайр қилди. Ул хотун ўтга муҳтож бўлуб, эмди ўтни қайдан топарман деб, томға чиқиб, бир тарафга назар қилди. Ўтни асари зоҳир бўлмоди. Ўзиға айтур эрдики, байт:

Аз он равзанки дуди барнаёяд.

Илоҳо, дуд аз он равзан барояд.

Ногоҳ кўрдики, бир ажиб дуде бир қасрдин чиқиб бородур. Аврат ул қасрга келди. Ровий айтибдурки, ул қаср Хожа Табиб Марвазийни қасрлари эрди. Ҳа-миша ул қасрни эшиги маҳкам эрди.

Ногоҳ ғуломлар бепарволик айлаб таомга машғул бўлуб, қасрни эшиги кушода қолиб эрди. Ул аврат эшикдин кириб кўрдики, ул уйда оташ йўқ, аммо мардум таомларни олиб чиқодурлар. Воқеа ул эрдики, ўшал замонеки Амири диловар Хожани уйларига келиб қарор тобтилар, Хожа девонхонани пешгоҳидан жой қилиб эрдилар. Ул жойда таомни пиширур эрдилар. Мабодо бир киши обу оташ учун келиб, бизларни аҳволимиздан хабардор бўлмосун деб эҳтиётлаб эрдилар.

Ровий айтибдурки, ул аврат девонхонани даҳли-зидин кириб, ул уйдин ўт олиб чиқиб борур эрди. Баякбор Хожа Табиб Марвазийни кўзлари туштики, бир аврати бегона ўт олиб чиқиб борур.

Хожа Амирни хидматларида ўтуруб барраи бирён пора қилур эрдилар. Урунларидин туруб ул авратга бонг урдилар. Ул аврат қўрқғонидин йиқилди. Хожа хоҳладилар ханжари бирла ани бошини тандин жудо қилсалар. Амир югуруб бориб Хожани қўлларидин ханжарларини олиб айдиларки, бу аврат нима қилдики, ани ўлдурголи қасд қилурсиз?

Хожа айдилар:— Эй шаҳриёр, бул муддатда ҳеч ким тошқоридин бу манзилга дохил бўлмоб эрди. Мабодоки бул аврат чиқиб, бизларни ҳолимиздин дохил бўлмоб эрди. Мабодоки бул аврат чиқиб, бизларни ҳолимиздин бир кишиға сўзлаб хабардор қилгай.

Амир айдилар:— Бизни аввал хуружимизда қўлу-мизни хотунни қонига оғушта қилмоқимиз хўб эмас,— деб ул авратни нажот бериб айдиларки, эй аврат, маъзур тутғилки, бул кишини девоналиги бордур.

Ул аврат Амирни дуо қилиб айдики, эй жавонн барно, агар сиз бўлмасангиз, мани ўлдурур эрди.

Анда Амир олдиларида табақда еб тургон таомларини табақи бирла ул авратга бериб айдиларки, эй ҳамшира, бу кумуш табақни ҳам санга бердим, санго бир зийнате бўлсун деб. Ул сафолдаги оташни ҳам ул лангари бирла табақни канорасига қўйдилар. Айдиларки, ҳар нима ҳожатинг бўлса, мунинг бирла қилғил! Яна айдилар:— Эй аврат, агар эринг бўлса ё биродаринг бўлса ва ё фарзандинг бўлса ҳам, зинҳор бу бобдин сўз қилмогил. Ёпуғлуқ коса, ёпуғлуқ, сирри мардум пушида дебдурлар, деб таъкид қилдилар. Ул аврат айдики, эй жавони барно, ҳаргиз кишига изҳор қилмосман! Сизни яхшилигингизни фаромуш қилмосман, деб чиқиб кетти.

Алқисса, ул аврат уйига келиб таом пишурмоқга муқайяд бўлди. Таомни пишуруб бўлуб эрдик, шавҳари эшикдан кириб келди. Кўрдик, шавҳари кўб меҳнат тортиб ҳалокатга етибдур. Айдики, эй шавҳар, нима бўлдики, сани паришон кўрурман?

Зайд:— Нима ишинг бор? Таомни олиб келғил!— деди.

Аврат ўмочни олиб келиб, Зайдни олдиға қўйди. Баякбор ул ҳаромзодани димоғига яхши лазиз таомни бўйи келди. Айдики, эй биби, мани димоғимга таоми равғанинни бўйи келодур.

Айдики, сан таоми равғанин дерсан, бу ўмочга солгон равған бўйиндурки, пиёздоғ қилғондурман, деб пинҳон қилди.

Зайд, ўмочни бўйи бу тариқа эмосдур, деб ҳарчанд танг қилди, айтмоди. Баякбор Зайдни кўзи туштики, тағора тўнкарилибдур. Илгори деворга тираб қўюб эрди. Билдики, ҳар нимарса бўлса, тоғорани тагида бўлғой. Хоҳладики, тоғорани кўтарса. Аврат кўторгали қўймоди. Охируламр, зўр бирла тоғорани кўториб кўрдик, барраи бирён, биринжи равғанин. Ани кўруб ҳайрон бўлдики, бу лазиз таомни қойдин тобгон бўлса, деб сўрдик, эй биби, бу таомни қайдин олдинг?

Аврат айди:— Нима ишинг бор? Сан емакни бил! Чунончи ангур хўр, боғро напурс дебдурлар.

Зайд ҳар чанд қилди айтмоди. Ровий айтибдурки, Зайд Ғаммози маккор авратни канориға олиб марҳаматлар кўргузуб, бўсалар айлаб эрди. Эмди оқибат авратни фалаққа мазбут тортиб, сийнаси узра ётиб, икки аёғини аросиға кириб ҳўб базарба уруб эрди, авратға ани зарби хуш келди. Айдики, эмди айтайини, аммо сан ўзго кишига айтмогил!

Зайд айди:— Ўзга кишиға ҳаргиз айтмосман,— деб аҳд қилди.

Аврат айдики, ман азбаройи оташ Хожа Табибни уйиға бордим, ўтни олиб келуримда Хожа Табиб ўрнидин туруб, мани ўлдурмоққа қасд қилди. Ул вақт бир моҳрўй мани Хожани қўлидан жудо айлаб, оташни бу табақ бирла бериб чиқариб юборди. Ул уйда қарийб етти юз эллик беш киши ўлтурубдур. Ҳар қайсиларини олдиларида ҳарбалари бордур, деб воқеани баён қилди. Зайд кўнглида айди:— Эмди тобтим, язиди палидни нопок арвоҳи мадад еткурди деб шитоб бирла ўрнидин туруб, мабодо булар ўзга жойга кетмосунлар, деб нисфи рўз эрдики, ул бадбахт бориб ул қасрға каманд ташлаб, том узра чиқти. Ул уйдаги Амир ёронлар бирла ўлтуруб эрдилар, нари-нари, оҳиста-оҳиста сийнасини жоруб уруб ул уйни қуббасини бошиға келиб, ул қуббага қўйғон шишани кўторди.

Ул шиша ўрнига кўзини қўюб кўрдики, жамъи ул уйда ўлтурубдурлар. Ҳар қайсилари аслаҳа ва ҳарба тайёр қилмоқға муқаяд бўлуб ўлтурубдурлар. Дилида айдики, эмди раҳнагарни тобтим. Бориб Насри Сайёрға хабар қилай, деб бу фикрда эрдики, Амир айдилар:— Эй Абулато, ул камонни олиб келгил! Камонни олиб келгил! Камонни ҳолидан хабардор бўлайки, жанг кунларида ани ҳолидан хабардор бўлуб бўлмос.

Зайд Ғаммоз кўнглида айдики, бу хабарни ҳам билиб Насри Сайёрға айтай деб, ул ерда наззора айлаб турор эрди. Абулато камонни келтуруб Амиргаб берди. Амир айдиларки, бир ўқ ҳам келтуруб бергил. Кўрайки, бу камон нечук тайёр бўлубдур.

Ўқни келтуруб берди. Амир айдилар:— Эй Хожа Табиб, уйингиз ажаб сафед экон, магар инки ҳамаси чўби шамшоддандур?

Хожа айдилар:— Бале, шахриёр.

Амир айдилар:— Бу уйни болодори узра бир холи

сиёҳ тушубдур. Хоҳларманки, бир нияте қилиб ўқотсам.

Ҳама айдилар:— Ҳўб шундоғ қилинг.

Амир айдилар:— Шул неши пайкон бирла ул холни урсам, мани корим хуружда барор қилодур. Агар отгон ўқумни неши тегмаса, мани корим барор қилмойдур.

Зайд Ғаммоз кўнглида айдики, бул ажаб хушхабарни ҳам Насри Сайёрга олиб борурман, деб турди. Амир хонаи камонга кирдилар, ҳама ёронлар уйни сақфиға тикилиб турдилар. Зайд Ғаммоз билдики, ҳол ўзга кўринур. Хоҳладики, кўзини ул шишадин кўтордилар. Ангоча Амир ўқни роҳи қилдилар. Амирни ўқлари ани кўзиға тегиб арқасидин паррон ўтти, «язид-язид» деб ўзини орқага тошлоди.

Ёронлар айдилар:— Эй шаҳриёр, болодори қайда қолди, ўқ қайда кетти.

Амир айдилар:— Сизларни хабаринг йўқтур, бир жосусе азбаройи ғаммозлик келиб, бу тирни ани учун оттим.

Ёронлар айдилар:— Эй шаҳриёр, сиз ҳаргиз юқориға назар қил-ғонингиз йўқ эрди, ул ҳарифни қайдин билдингиз?

Амир айдилар:— Ушал куники, бул жойда ўлтурдум офтоб ҳаргиз мани каноримға тушгон йўқ эрди. Шул соат офтоб тушуб, боз йўқ бўлди. Билдимки, юқорида ғаммози бордур.

Ҳамма ёронлар хурсанд бўлдилар. Амир айди-ларки, эй Абулато, сан чиқиб хабар олғил. Мабодоки, ул ҳариф кўчага тушгондур. Абулато хабар олай деб чиқгон замон Зарқийи ҳаромзода етиб келди, кўрдик, ётибдур, ўқ бирла урубдурлар.

Анда Зайд воқеан ҳолни Зарқийга баён қилди. Филҳол жони дўзахқа кетти. Зарқий муаллақ дар муаллақ уруб бориб Насри Сайёрни хабардор қилди. Насри Сайёр хушвақт бўлди. Зарқий айди:— Эй амири Хуросон, боядки илғар бергил, то абутуробийлар ул жойдин чиқиб кетмосдин ишини қилай.

Насри Сайёр қўлиға жоми шароб олиб фарёд қилдики, бир паҳлавоне бўлғоймуки, бориб ул араббаччани дастгир қилиб келса.

Ул вақт Қахрамон Шомий қад рост айлаб, «бу хидматни ман бажо қилай», деб жоми шаробни олиб ичиб, ўн минг лашкар бирла Зарқийни инониға солиб, Хожа Табибни қасриға қараб равона бўлди.

Фасли достони Амири соҳибқиронни ибтидои хуружларида савора бўлуб, жанг қилғонлари.

Анда Амир билдиларки, илғар келодур. Бир вақт эрдик, осори лашкар, овози карнай пайдо бўлди. Дидбонлар бу хабарни Амирга эткурдилар.

Амир:— Менинг учун аслаҳа олиб келинглар,— дедилар. Аслаҳаларини келтурдилар. Амир ул пироханики волидалари деҳан Моҳонда Амирга тикиб бериб эрдилар ул пироханни кийдилар ва яна олти қат пирохан азбаройи нарми бадан кийдилар. Андин жуббаи Ҳазрат Имом Муҳаммад Боқирни кийдилар. Буларни устидан хуфтони бешаи кашфиҳанни кийдилар, Ҳазрат Исҳоқ алайҳиссаломни тиркашларини белларига боғладилар, дастори Худ алайҳиссаломни бошларига қўйдилар. Андин дасторчаи Имом Зайнулобиддинни дубулғани гирдиға бажойи занжири тилло печида қилдилар. Ханжари заҳролудни камарларига устивор қилдилар. Ҳазрати Исҳоқ алайҳиссаломни тозиёналарини қўлларига ушладилар. Андин йигирма тўрт қаро аламини бошларида барпо қилдилар, бадавлати тамом сувор бўлдилар. Етти юз эллик беш киши Амирни арқаларидан сувора бўлуб, Хожа Табибни қасрларидин чиқиб, дарвозада саф боғлаб турдилар.

Қаҳрамон Шомий ўн минг лашкар бирла Зарқийни инониға солиб етиб келди. Амир айдилар:

— Эй Хожа Табиб, боз бир нима фаромуш бўлуб дурки, ул ҳам лозим эрди.

Хожа айдилар:— Нима лозим эрди?

Амир айдилар:— Нечанд жуфт нақора ҳам лозим эрди.

Хожа айди:— Эй шаҳриёр, илгори айтсонгиз, нақора ҳам тайёр қилур эрдим.

Амир:— Хотиримдан чиқибдур, азбаройи шавкат ҳўб бўлур эрди,— дедилар.

Хожа айдилар:— Эй шаҳриёр, ман гўдаклигимда нақорабозлик қилур эрдим, болиғ бўлуб ақл пайдо қилғон сўнг уйни канорасиға тошлаб эрдим. Кириб кўрай, шоядки тургон бўлса.

Ровий айтибдурки, Хожа уйго кириб, ул нақорани топиб чиқтилар. Амир буюрдилар, том узра чиқориб қўйдилар. Ул вақт Амир айдилар:— Бир киши бўлғоймуки, том узра чиқиб, нақорани навозишқа келурса,— дедилар.

Еронлар айдилар:— Эй шахриёр, ҳеч кишини са-
лиқаси йўқ.

Ана Амир Саъду Саъидға том узра чиқиб, нақора-
ни навоға келтурунглар, дедилар. Алар айдилар:—
Эй шахриёр, бизлар ёшлигимизда ҳам нақорабозлик
қилгон эмосмиз.

Амир том узра чиқиб нақорани урунглар деб амр
қилдилар. Алқисса, ул иккилари чўб пайдо қилиб,
нақорани урмакка машғул бўлдилар. Аммо нақора-
дан овозе чиқодурки, давлат давлати Муҳаммад ва
Оли Муҳаммад. Амир нақорадан бу овозни эшитиб,
масти беихтиёр бўлдилар, айдилар:— Эй Зарқий,
эшиттингму, нақорадан нима овоз чиқодур?

Зарқийи ҳаромзода айди:— Эй Абу Муслим, сани
сеҳрдин хабаринг бор экон. Бу сеҳрни аломатидур.
Оғзиға тошу туфроғ.

Алқисса, Қаҳрамон Шомий майдонға кириб, мард
талаб қилди. Бу тарафдан Амир ўзлари майдонға ки-
риб, анго рўбарў бўлдилар. Айди:— Эй рахнагар, қа-
чонғача ол Марвонға жафо қилодурсан,— деб Амирго
тиғ ҳавола қилди.

Амир ани тигини қўли бирла ушлоб тобиш қил-
дилар, тиг қўлидан ерго тушти. Амир ани занжири
камаридан ушлаб бошларидан чарх бериб, заминго
андоғ урдиларки, гард-гард бўлуб мурдан ҳазор сола
бирла баробар бўлди. Баъдазон қўллариға табари
бистакманни олиб, ўн минг кишиго дарафтод бўлуб,
ер бирла уруб, ҳаммасини ҳалокат чоҳига тошлади-
лар.

Зарқийи ҳаромзода қочиб бориб айдик, эй амири
Хуросон, ул рахнагар қаҳрамонни ўлдуруб, ҳама лаш-
карини зеру забар қилди, яна илғар бергил!

Насри Сайёр Паҳлавони Суҳайлни ўн минг лаш-
кар бирла юборди. Келиб Амир бирла дарафтод бўл-
ди. Амир ани ҳам табар уруб пора-пора айлаб, лаш-
карини зеру забар қилиб, иккинчи илғарни ҳам шикаст
бердилар. Боз Зарқий ҳаромзода бориб, учинчи нав-
бат илғар олиб келди.

Амир ани ҳам уруб ўлдурдилар. Зарқий бориб яна
айди:— Эй амири Хуросон, рахнагар учинчи илғарни
ҳам ўлдурди.

Тўртинчи навбат Паҳлавон Кубодни ўн минг лаш-
кар бирла юборди. Ул ҳам Амирни қўлларида ҳалок
бўлуб, дўзахқа кетти. Тўртинчи илғарни ҳам шикаст
бердилар.

Зарқий муаллақ дар муаллақ уруб келиб айдики, эй амири Хуросон, ул араббачча Қўбодни ҳам ҳалок айлаб, лашкарини шикаст берди.

Насри Сайёр дарғазаб бўлуб, қўлиға жоми шароб олиб, фарёд қилдики, паҳлавоне бўлғоймуки, бу шаробни мани қўлумдан ичиб, ул араббаччани бориб жазосини берса?

Сулаймон Салма ном паҳлавони бор эрди. Қад рост айлаб айдики, эй амири Хуросон, манго иноят қилинг, ман бориб ул рахнагарни жавобини берсам деб, жоми шаробни таъзим қилиб, Насрни қўлидан ичти. Андин ул ҳам ўн минг лашкар бирла Амирни бошлариға келиб дарафтод бўлди. Бисёр жанги мағлуба бўлди, сўзону ғавғо бўлди.

Шул Сулаймон Салмани Девона Убайд Салма ном бир бародари бор эрди: забони гунг, қўли тутмос, аёғи шал эрди. Икки чокари бор эрди. Алар бирла уйда ётур эрди. Бу мардумни ғавғосидин яқин эрдикни фалак шерозалари узулса.

Бу ғавғо баякбор Убайд Салмани қулоқиға етти. Убайд Салма ишорат қилдики, бу нечук ғавғо деб. Ани чокарлари Абу Муслимни жангини ғавғоси деб фаҳмлатти. Убайд Салма бу сўзни фаҳмлаб бир холи ерго кириб, бошини саждага қўюб, муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот қилиб айтур эрдикни, эй аҳади қадим, вой самади вожибут-таъзим, вой халоқи бебадал, вой ҳаками ламязал, вой малики беназир, вой подшоҳи бевазир, деб гирялар айлаб муножотлар қилур эрди. Шул вақт кўзини воқеа элтти.

Воқеада кўрдикни, ул шерн бешан шарнат, киштийи гирдобн тарикат, яқини бадрақан таваккул, соҳибн зулфиқору Дулдул, калими Тури муножот, соҳибн Каъбан нажот, шаҳриёри тахтгоҳи «Лофато», шахсувори «Ҳалато», жуфти батули писари Амми расул, бобойн шерн сипар, саққойн ҳавзи кавсар, яъни Ҳазрати Шоҳимардони Алийн Вали тарафи тақобилларидин чиқиб айдилар:— Эй девона Убайд Салма, ўрнунгдин туруб, Абу Муслимни хидматига бориб, анго мадад еткурғилки, худойн таоло, сани зоеъ қўймос,— деб башорат бердилар.

Убайд Салма наъра уруб, уйдин тошқори чиқти, чокарлари ани ҳолидин хабар топиб айдиларки, нима воқеа бўлди?

Убайд Салма айди:— Шул соат Ҳазрати Шоҳи-

мардондан назар тобтим,— деб воқеа-ҳолни баён қилди.

Ул икки минг кишилари ҳам байъат қилдилар. Девона Убайд Салма сарупо бараҳана Амирни жонибларига қараб равон бўлди. Амири диловар хаворижлар бирла жанг қилиб куштадан пушталар чиқорур эрдилар.

Сулаймон Салма Амирни тақобилларидан чиқти. Амир хоҳладиларки, садди роҳини олсалар. Ул вақт Амир орқаларидан бир ғавғо пайдо бўлди. Амир кўрсалар, бир жамоа халқ келодурлар. Амир кўнгулларида айдиларки «аллоҳу акбар, акнун қабоҳат бўлди. Бул илғар олдимдан, яна бир илғар орқамдин пайдо бўлди. Қайси бирига юз келтурурман» деб фикрда эрдилар. девона убайд Салма сару по бараҳана етиб келди, Амирни дуо қилиб айди:— Эй Амир, кўнгулгузни қавий тутунгки, ман ҳам Шоҳимардондан назар топиб келдим,— деб майдонга кирди.

Сулаймон Салма бародари Убайд Салмани кўруб айдики, эй бародар, нима бўлдики, сани саломат кўродурман?

Убайд Салма айди:— Эй бародар, Ҳазрати Шоҳимардондан назар топиб, сиҳат бўлуб келдим.

Сулаймон айди:— Ғалат хаёл қилибсан. Сан язиддан назар тобкондурсан.

Убайд Салма айди:— Эй гумроҳ, ғалат хаёл қилма!— деб язидга лаънат ўқуди.

Алқисса, Сулаймон Салма дарғазаб бўлуб, Убайд Салмага тиг солди. Девона Убайд ани банди дастидан ушлаб сиқти. Тиг ани қўлидин ерго тушти. Қўл узотиб ани занжири камаридин ушлоб, тахтаи заминга урди.

Амир наззора айлаб туруб эрдилар, девона ани ҳалқига аёғини қўюб бўғуб ўлдурди, ани саруполарини олиб кийди. Амир билдиларки, девона ани бу тариқа қилиб ўлдурмоқдин мақсуди кийгон либосларини қон бўлмосун деб ҳалқидин бўғуб ўлдургон экон.

Девона Убайд ани хилъатларини кийиб, отиға сувора бўлуб, майдонга кириб айдики, эй шаҳриёр, ўлмоқтан мақсад мерос олмоқ ҳолос, ул мани биродарим эрди. Ани ўлдуруб мерос олдим, деди. Амир дилларида «ҳар чи ҳаст девона» деб кулдилар.

Ровий айтибдурки, девона Убайд Салма майдонга кириб, хаворижлар бирла дарафтод бўлуб жанглар айлаб, куштадан пушталар чиқориб олдиға солиб,

Насри Сайёрни боргоҳиға еткурди. Наср паришон бўлди, магар инки, абутуробийлар боргоҳимни эшигига еттилар деб. Бу ғўфтўғўйда эрдик, Зарқий кириб келди, айди:— Эй амир, Убайд Салма башорат топиб келиб, оламни хароб қилди. Бу овозеки, эшитурсиз Убайд Салмани овозидур,— деди.

Ровий айтибдурки, Насри Сайёр буюрдик, аслаҳз олиб келинлар. Аслаҳаларини кийиб, сувора бўлуб, Амирни бошлариға келиб кўрдик, куштадан пушталар кўториб жанг айлаб турубдур. «Рахнагарни урунлар!» деб буюрди. Хаворижлар баякбор Амирго дарафтод бўлуб жанг қилур эрдилар.

Бул вақт Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандийни хотирлариға еттики, ул минг киши бирла Хожа Сулаймон зиндонда қолдилар. Худо донодурки, Амирни ҳоллари охир на бўлур, аларни бир иш қилиб зиндондан чиқормасам бўлмойдур, деб айдилар:— Эй амири Хуросон, рахнагарни белини синдуруб шикаст бермоқни хоҳлармусиз?

Наср айди:— Нечук айлаб шикаст берурмиз?

Хожа айдилар:— Боядки, зиндонға киши юбориб, ул минг киши абутуробийни олиб келиб, Абу Муслимни олдида бош кесмак керак. То ул рахнагар шикаст тобсун. То бу тариқа қилмосонгиз, шикаст тобмас,— деб маъқул қилдилар.

Насри Сайёр айди:— Бале, эй Хожам, хўб айтингиз,— деб, буюрдик, Эй Қўланг ибн Зарора, бориб абутуробийларни олиб келгил!

Қўланг ибн Зарора зиндонға борди. Амир дарайни жанг эрдиларки, бир киши келиб, Амирни рикобларини ушлади. Амир кўрдиларки, бир пиёдадур, айдилар:— Кимдурсан?

Айди:— Эй шахриёр, ман ул кишики, сиз минора узра банд бўлгонингизда ғазал ўқуб, минорани пойини вайрон қилурдин сизни хабардор қилур эрдим. Қамина сизни хидматкорингиздурман. Мани отим Абдураззоқдур.

Амир айдилар:— Қайда эрдингиз?

Ул айди:— Магар сизни хабарингиз йўқму?

Амир айдилар:— Нима воқеадур?

Айди:— Эй шахриёр, муҳибби хонадонлардан минг киши зиндонда эрдилар. Насри Сайёр киши буюриб аларни келтуруб, сизни назарингизда бош кесодурлар,— деб воқеани баён қилди.

Амир дилларида айдиларки, ман ҳам ҳайрон эр.

димки, ул минг кишидин ҳеч хабар бўлмоди, деб ай-диларки, эй девона Убайд Салма, воқеа шундоғ эр-миш, ман хоҳларманки, бориб аларни ҳолидан хабар олсам, сизлар то ман келгунча булар бирла мадуро қилиб турунглари!

Убайд Салма айтиди:— Эй шаҳриёр, сиз боринг, ман булар бирла жанг қилиб турарман, хотиржам бў-лунг,— деди.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон пиёда бўл-дилар. Бориб чорсуда турдиларки, ёронларни шул ердин олиб ўтгой деб. Баякбор Амир кўрдиларки, ҳамма ёронларни боғлаб олиб келур эрди. Сабр қилиб тур-дилар. Ёронлар бир-бир ўттилар. Буларни орқасидан Кўланг ўтуб эрдикки,

Амир:— Ҳой-ҳой Кўланг, ман ҳам рахнагари мо-лики Марвон,— деб бир наъра тортиб эрдилар, Кў-ланг ибн Зарора Амирни наъраларидин қўрқуб, пешо-пеш монанди говмиш чорсудин чиқиб қочиб бадар кетти. Амир ёронларни халос қилдилар. Кўланг ибн Зарора Насри Сайёрни хидматиға келиб айтидики, эй амири Хуросон, абутиробийларни зиндондан олиб ке-лур эрдимки, Абу Муслим камин қилиб тургон экон. Ўзини манго еткуруб жанг қилди. Бир соат анинг бир-ла жанг қилдим.

Насри Сайёр айтидики, рахнагарни қўлида ўлмоёй келибсан, мани давлатимдур, деди.

Хожа Муҳаммад Тоҳирга айтиди:— Эй Хожам, ул араббачча ажиб жавони бохабар экон,— деб офарин-лар қилди.

Хожа айтиди:— Эй шаҳриёр, ул рахнагар азба-ройи зиндонни ушатмоққа борур экон вақтни топиб шундоғ иш қилибдур,— деб шул гўфтўғўда эрдиларки, Амир ёронларни халос айлаб келиб, боз жанги хаво-рижга дарафтод бўлдилар.

Насри Сайёр айтиди:— Эй рахнагар, ёронларингни ҳам нажот бердингму?

Амир:— Ман қасд қилиб бориб эрдимки, аркингни ушотиб, ёронларни зиндондан халос айлаб, хотунинг Шамсани боғлаб, сани назарингда олиб келиб порз-пора қилсам деб. Кўрдумки, паҳлавон Кўланг келди. Сабр қилдимки, ул чиқиб кетсун, андин сўнг ман арк-ка кирай деб. Кейин қохда туруб эрдим, бир вақт Кў-ланг мани ёронларимни олиб чиқти. Мани мудлоом ёронларни нажот бермоқ эрди деб ёронларимни на-жот бердим. Анинг учун аркға кирмодум. Агар кир-

сам, аёлу атфолларингни ўлдуруб, санго налар қилур эрдим,— деб бонги боҳайбат урдилар.

Насри Сайёр Хожадин миннатдор бўлуб айдики, эй Хожам, яхши маслаҳат кўрсатиб эконсиз. Абутуробийлар халос тобсалар, ҳеч ғам йўқ. Агар Шамса бандга тушса, на илож қилур эрдим. Хожага ўн минг танга инъом қилди.

Хожа айдилар:— Эй амири Хуросон, бор сизга падари калонингизни арвоҳи мадад қилди. Эrsa ҳол ўзгача эрди,— деб Насрни хотирини хурсанд қилдилар.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон уч кеча-кундуз жанг қила-қила баъдаҳу Хожа Сулаймонни қасрлариға еттилар. Хожа Сулаймон айдилар:— Эй шаҳриёр, бисёр гурусна ва ташналик сабабидин машаққат торттук. Нима бўлодурки, бу қасрга кирсак,— деб илтимос қилдилар.

Амир айдиларки, эй Хожа, сизлар киринглар, ман шул жойда турой, дедилар.

Хожа айдиларки, эй шаҳриёр, то сизни олиб кирмосак, хотиржам бўлмосмиз.

Ровий айтибдурки, ул кун ҳам жанг қилиб, бешинчи кун Амир ул қасрга кирдилар. Ёронларни жамън тўрт минг эрдилар. Ул қасрни дарвозасини маҳкам қилдилар.

Насри Сайёр айди:— Эй Зарқий, абутуробийлар қасрга кириб, дарвозани беркитиб олдилар. Эмди нима қилмак керак?

Зарқий айди:— Эй амири Хуросон, на хўб яхши бўлди. Эмди дастгир қилурмиз,— деб хурсанд бўлди.

Аммо ёронларга маълум бўлсунким, Амири соҳибқирон хуруж қилмосдин илгори минг етти юз эллик беш авратни Хожа Сулаймонни қасрларида зери заминдан қилғон уйини ичига жой айлаб, ҳамшираларини подшоҳ қилиб эрдилар. Ул уйни оғзини маҳкам қилиб қўюб эрди.

Хожа Сулаймон айдилар:— Эй шаҳриёр, бу қасрда бўлмоқ маслаҳат эрмос. Акнун бу қасрдан чиқиб кетойлук.

Амир айдилар:— Бу қасрдан чиқиб кетмоқни иложи борму?

Хожа айдилар:— Бали, эй шаҳриёр,— деб Амирни бир уйга олиб кирдилар.

Ул уйни таншўйини кушода қилиб, Амирга кўрсаттилар. Амир кўрдиларки, бир роҳи нақибий зоҳир

бўлди. Айдики, охир бу нақиб бирла бориб қайднн чиқодур.

Хожа айдиларки, Марвдин ташқори чиқодур, ниҳояти кенгдур. Амир хўб деб сувора бўлуб, ул тўрт минг ёронлар бирла нақибга кириб равон бўлдилар. Аммо айёрлардин ўн киши ул қасрни дарвозаси узра дидбонлик ва посбонлик қилур эрдилар. Булар Амирни кетгонларидин хабардор эмос эрдилар. Насри Сайёр сипоҳи бекарон бирла ул қасрни атрофини қуршоб қарор олди. Зарқийи ҳаромзода то ул кун қасрни атрофида юрур эрдиларки, то нисфи шабда чиқиб кетмосунлар деб. Аммо Амири соҳибқирон ул нақибни охирига етиб кўрдиларки, боши банддур. Амир айдиларки, эй Хожа, йўл қайсидур?

Хожа айдиларки, йўл шулдур.

Амир дастан табарни ул нақибни олдиға юбордилар. Кўрдиларки, бир дарахте бордур, ул дарахтни қалам айлаб кўрдиларки, бир чорбоғи азим намоён бўлди. Хожа айдиларки, атом Хожа Қасир сизга шундоғ воқеалар бўлуруни қуръада кўруб, тирикликларидида бу нақибни ковлабдурларки, шул жойдин чиқсунлар деб, бу чорбоғни бино қилибдурлар. Ҳама халқ чорбоғ дейдурлар. Бул боғқа ани учун ҳаргиз мевалик дарахтдан ўтқузгон эмосдурларки, халқ мева учун кириб, бу нақибдан хабардор бўлмосунлар деб воқеани баён қилдилар.

Алқисса, Амир анда ўлтуруб, қуръон ўқуб, Хожа Қасирни арвоҳларига бағишладилар. Андан айдилар:— Эй Хожа, акнун шул жойда туройлук.

Хожа айдилар:— Эй шахриёр, бул жой туродургон жой эмостур. Боядки бул жойдан кетгоймиз.

Ровий айтибдурки, Хожа Сулаймон Амирни олиб Чорзулоб тарафиға равон бўлдилар. Акнун икки калима сўз айёрлардан эшитмак керак.

Ул айёрлар қасрни посбонлик қилур эрдилар. Абу Насри Шабрав бу ҳолдан хабардор эрдилар, чароки, бул уйни хоназоди эрди, айдики, эй ёрон, сизлар Амирни орқаларидан кетмойсизларму? Айёрлар айдилар:— Амир қойда кеттилар, бизлар мунда беҳабар қолдук.

Абу Наср айдики, Амир Чорзулоб кеттилар.

Айёрлар ҳайрон бўлуб, ҳамалари Абу Насрни дашном қилдилар. Абу Наср айди:— Бу чолни билурман, сизларга айтурман,— деб аларни нақибга киргузуб, ўзи турди. Алар айдиларки, сан кетмойсанму?

Абу Наср:— Ман роҳи нақибни маҳкам қилиб, андин борурман,— деб ул хиштларни тобато нақибни оғзиға қўйди.

Баъдазон кепанаки айёрини олиб, ул том узра чиқиб, андин одамни қадди баробар ўн икки чўбни ул дарвозахона узра ўтқузуб, чўбларни дастасини тартиб бериб, кепанакларини ул чўбларга кийдурди, дасторчани бошлариға қўйди, бир куртани топиб остини Девонан Исҳоқға қўйди, бир табарни чўбдан қилиб, Девона Исҳоқни суратини китфиға солиб қўйди. Андин ул кеча ўзи тушуб марвониларни аросиға дудти солиб, қалъани тоmidан тушуб басўйи Чорзулоб бадар кетти. Аммо Марвонилар гумон қилдиларки, Абу Муслим томдан тушти деб бир-бирларидан жудо бўлуб жанг қилур эрдилар.

Тонг отти. Йигирма беш минг хавориж дўзахқа кетибдур. Кўрдиларки, посбонлардан ўн киши том узра турубдур. Зарқийи ҳаромзода айди:— Эй шаҳриёр, ҳамма абутиробийлар кетибдурлар, бир киши ҳам бу жойда қолмобдур.

Насри Сайёр айди:— Андоғ бўлса, сан кириб хабар олғил!

Зарқий айди:— Эй амири Хуросон, мани кирмакка қувватим йўқ, ул рахнагарни пайи бор, ҳаддим йўқки, анда кирсом,— деб қабул қилмоди.

Насри Сайёр фарёд қилдики, паҳлавоне бўлғон-муки ул рахнагардин хабар олиб чиқса.

Ул вақт Ҳамид Кўфий ном бир паҳлавони бор эрди. Ул кириб хабар олиб чиқарман, деб мутасадди бўлди. Етти аслаҳани ўзига дарбар айлаб, сувора бўлуб етиб келди. Баякбор ул чўбға боғлаб қўйғон табари хато тобти. Зарқийни хотириға хуштаъблиқ пайдо бўлуб айдики, эй паҳлавон, ҳозир бўлғил! Табар етди!

Ҳамид Кўфий Абу Муслимни гумон айлаб бошиға сипор тортти. Табар ани қуббан сариға тегиб эрдики, саросималик бирла хато топиб, отдин йиқилиб тушти.

Зарқий хандалар айлаб дедик, эй амири Хуросон, аларни ҳоли маълум бўлди, деб дарвозани очиб кириб айдики, эй шаҳриёр, абутиробийлар роҳи нақиб бирла чиқиб кетибдурлар, деб ҳар чанд роҳи нақибни истаб тополмадилар. Худойи таоло аларни назаридин пўшида қилди. Агар роҳи нақибдин хабар тобсалар, авратларики зери заминда эрдилар, алардин ҳам хабар топар эрдилар.

Авратларни ҳолини хаворижларга маълум қилмоқни олло таоло хоҳламоди ва яна бир ривоятда дебдурларки, Насри Сайёр то беш йилгача Хожани қасрини ерига зироат қилди, шоядки сув кириб зери заминдин роҳи нақиб очилса деб ва яна бир ривоятда айтибдурларки, қасрдаги олий иморатларни вайрон қилиб зоеъ қилмоқ хўб эмас деб. Эрта-кеч келиб қовлаб, роҳи нақибни тобмос эрдилар.

Насри Сайёр ғамгин ва паришон бўлуб, оқибат, ул рахнагар мани кўлумдин нажот топиб ғойиб бўлди, дер эрди. Насри Сайёри хоксорни қайғуда қўюнг, акнун икки калима сўз Амири соҳибқирондин эшитинг.

Амир айёрлар учун интизор эрдиларки, ул ўн киши пайдо бўлдилар. Амир Абу Насрни сўрдилар. Алар:—Эй шахриёр, Абу Наср ман нақибни оғзини бу тарафдин банд қилиб орқадин борурман деб қолди,—дедилар.

Амир:—Бали, андин бу иш лойиқдур, токи роҳи хонаи зери замин маълум бўлмаса,—деб бу ғўфтуғда эрдиларки, Амирни хидматлариға Абу Наср етиб келиб таъзим қилди.

Хожа Сулаймон айдилар:—Эй Абу Наср, ман маҳтал эрдим, онча амонатларики атом бу қалъада қўюб эрдилар, сан яхши билодурсан. Чароки, бизлар ёш эрдук; бу амонатлардан сан хабардордурсан.

Абу Наср айди:—Бали, шахриёр, ҳаммасидин мани хабарим бордур.

Алқисса, Хожа Сулаймон Абу Наср бирла кириб, боргоҳи ним тахти Хожа Қасирни қалъаи Чорзулоб олиб чиқиб, Амирни бошларида барпо қилдилар. Амир Хожа Қасирни тахтлари узра чиқиб ўлтурдилар. Еронлар ҳар қайсилари жойларида бажо ўлтурдилар.

Хожа Сулаймон дарғасоларликни ихтиёр қилдилар, боргоҳни эшигида ўлтуруб эрдиларки, бир гарде пайдо бўлди. Кўрдиларки, бир пиёда чўсти чолок етиб келиб Хожага (таъзим) қилди. Хожа ани канорлариға олиб, отини сўрдилар. Пиёда айди:—Мани отим Саъид Хардуздур.

Хожа ани отини эшитиб хандалар (қилдилар), Амирни хидматлариға олиб кирдилар. Амир кўрдиларки, ажаб айёрпеша зоҳир бўлодур.

Амир айдилар:—Бу киши айёрму?

Хожа айдилар:—Бали, эй шахриёр!

Амир айдилар:—Ани оти нимадур?

Хожа кулдилар, Амир дарғазаб бўлуб айдиларки, агар мани подшоҳ билсангиз ё подшоҳ қилгон бўлсангиз, мани саволимни жавобиға на учун кулиб ханда қилурсиз? Эшитдингизмуки, байт:

Даҳани подшоҳ бавақти хитоб,
Ними ў оташасту нимаеш об.

17

Хожа айдиларки, сиз ани отини сўрдингиз. Ани отини зикрида ханда бор экон, ани оти Саъид Хардузд экон.

Амир ҳам ани отини эшитиб хандалар қилдилар. Андин айдилар:— Ўзи муҳибби хонадон бўлса, на учун мундоғ от қўюбдур,— деб айдиларки,— эй Саъид, сан бу манзилдаки Чорзулобдур бизга қўшулдунг, отингни Зулобий қўйдум. Ҳар ким минбаъд сани Хардузд деса, они тилини кесорман,— деб илтифот қилдилар.

Ҳама ёронлар шоду хуррам бўлдилар, Зулобий ҳам шодмон бўлуб, Амирга таъзимлар қилди. Амир айдилар:— Эй Зулобий, қайдин келурсан?

Зулобий айдики, эй шаҳриёр, ман Андигондин келурман, сизни воқеангизни Маликан Мажлис Афрўзи Самарқандийдин эшитиб, сизни рикобингизда жонбозлик айлаб хидмат қилсам, деб келдим.

Амир:— Сани на учун Хардузд дейдилар?

Зулобий айди:— Эй шаҳриёр, ман ҳамиша Марвшоҳижаҳонда от ўғурлуқ қилур эрдим. Агар тўриқ от бўлса, ани саман қилур эрдим. Агар сафид бўлса, қаро қилур эрдим ва саман бўлса, сафид қилиб, ул отларни яна эгосиға сотор эрдим. Ани пулини олиб ёронларга сарф қилур эрдим,— деб баён қилди.

Ҳама айдилар:— Эй шаҳриёр, муни иши шул таврдур,— дедилар.

Амир айдилар:— Лашкари исломни жосуслигини санго бердим, то мани аёғим рикобдадур, бу хидматда ҳеч киши санго шерик бўлмасун,— деб саруполар бериб, инъомлар қилдилар.

Зулобий Амирни бу илтифотлариға бисёр шодмон ва масрур бўлуб, таъзимлар қилиб айдики, эй шаҳриёр, бу қарина бирла мани ишим жосуслук экон, акнун бориб душманларни лашкаридин хабар олиб келай, деб Амирдин рухсат олиб, Марвшоҳижаҳон тарафига равона бўлди. Чун боди сар-сардек юруб, работи Абдулазизга етиб келди.

Ул шул работдурки, Амир беш ёшорликларида шул работда саққолик айлаб эрдилар. Ани арқасида

дарае бор эрди. Ул дарани ичида тўрт минг оти Гулбодоми бор эрди. Ҳамаси Насри Сайёрни оти эрди.

Баҳром Галабон ном паҳлавон бу отларга побонлиқ қилур эрди.

Зулобий кўнглида айдики, бу хабарни Султон соҳибқиронга олиб борай, чароки, муҳиббларни мингудек отлари йўқ, деб Амирни хидматлариға ёниб келди. Амир айдилар:

— Эй Зулобий, қойдан келдинг?

Айди:— Эй шаҳриёр, бир яхши хабар олиб келдим,— деб ул отларни воқеасини баён қилди.

Амир ғойибона ул отларни тири ишқини билдилар. Айдиларки, от тортингларки, ўзум борурман.

Анда Девона Убайд Салма қад рост айлаб айдиларки, эй шаҳриёр, бу хидматни ман бажо қилай.

Амир:— Боргил, сани худованди оламға тобшурдум,— деб ижозат бердилар.

Убайд Салма беш юз марди жангийни ўзиға ҳамроҳ қилиб, Зулобийни инонига солиб, Баҳром Галабонни устиға етиб келди. Баҳром кўрдики, Убайд Салма беш юз киши бирла етиб келди. Баҳром ўрнидин туруб айдики, эй Девона Убайд, қойдин келурсан ва ҳоло нега сани қўлунг ногиро ва аёғинг нораво эрди. Нима воқеа бўлдики, сиҳату тандуруст кўрдурман.

Девона Убайд айди:

— Эй Баҳром, фақир Шоҳимардондин назар топиб сиҳат бўлдум. Ҳоло Амир Абу Муслимни хидматларидин келодурман. Эй Баҳром, нима бўлурки, сан ҳам чокари Шоҳимардон бўлсанг?

Баҳром:— Ман ҳаргиз абутуробий бўлмосман,— деб қўлиға найза олиб Убайд Салмага ҳавола қилди.

Убайд Салма қўл узотиб найзасини гулугоҳидин ушлаб тортиб олиб, ўз найзаси бирла сийнасиға чунон урдики, арқасидин сарбадар қилди. Ани икки минг навқари Убайд Салмага дарафтод бўлдилар. Убайд Салма беш юз киши бирла хаворижларни куштадин пушталар айлаб, ул тўрт минг аспн Гулбодомийни олдиға солиб, Чорзулоб тарафиға равона бўлдилар. Ул навқарлардан икки юз киши қочиб басуйи Марваравон бўлдилар.

Насри Сайёр хидматиға келиб, додлар айлаб воқеани баён қилдилар. Насри Сайёр бу сўзларни эшитиб гирибон то бадомон чок қилиб айдики, то ҳоло бу вақтгача ул отларға ҳаргиз сувора бўлмоё эрдим.

Ул отларни ҳама хазиналаримдин ҳам беҳтар билур эрдим, деб ул отлар учун зор-зор йиғлади.

Андин айдики, эй Амир, они чорсад мулки Хуросон, то бу вақтгача рахнагардин хабар тобмоб эрдим. Акнун хабар тобтим. Боядки бориб ани жавобини берингизлар, деди.

Ҳеч киши ўрнидин турмоди, иккинчи, навбат бу сўзни айтти. Чорсад дарчорсади мулки Хуросонни амирлари айдиларки, эй амири Хуросон, ул мурда, зинда бало эрди. Акнун соҳиби тўрт минг лашкар бўлубдур. Анда Девона Убайд Салма бордурки, ани жангига киши тоқат қилмос, деб ҳеч киши мутасадди бўлмоди.

Насри Сайёр ҳайрон ва паришон бўлуб айтгон сўзидин пушаймон бўлуб туруб эрдики, шул вақт қалъаи Шом тарафидин гарде пайдо бўлди. Аз миёнаи гард ўн минг лашкар бирла икки бародар етиб келдилар. Насри Сайёрға мулозамат қилиб айдиларки, эй амири Хуросон, на учун гирялар қилурсан?

Насри Сайёр ўтгон воқеаларни баён қилди. Ул икки паҳлавон айдиларки, эй амири Хуросон, Марвондин етти илғар пай-дарпай келодур.

Аввалги илғар биз икки бародардурмизки, биримизни отимиз Қайс Шердандон, яна биримизни Лайс Шердандон дейдурлар. Бизларга рухсат бергилки, бориб ул рахнагарни жавобини беройлук. Вақтеки, Шомдин ул илғарлар келса, бизларга навбат тегмодур, дедилар.

Насри Сайёр айди:— Эй жонони падар, борингларки сизларни язидни мурдор арвоҳига тобшурдум,— деб рухсат берди.

Ул икки биродар Зарқийини инониға солиб равон бўлди. Буларни бормоқда қўюнг, фасле Амири соҳибқирондан эшитинг.

Ровий айтибдурки, Амири соҳибқирон Убайд Салмага мунтазир эрдилар. Бир вақт эрдики, Убайд Салма тўрт минг отин олиб келиб, Амирга мулозамат қилдилар. Амир шодмон бўлдилар. Ул отлардан бир кишига бир от бердилар, Девона Убайд Салмага икки от бердилар.

Амир бул шодлик бирла эрдиларки, Меҳтар Зулобий кириб келиб, Амирини дуолар айлаб дедикки, байт.

Эй шоҳи ситора хайле, хуршиди жаҳон,
Дарёдилу хотам сифат шоҳи нишон.

Хоҳамки дар ин сарой ту боши якчанд,
Сад сол ту хон бошийу ман фотиҳахон,

деб айдики, эй султони соҳибқирон, муборақбодки, ўн минг лашкар бирла Қайс Шердандон ва Лайс Шердандон илғар олиб келди.

Амир:— От тортинглар!— дедилар. Зулобий Амир учун отни зертангу забартанг айлаб ҳозир қилди. Амири бадавлат тамом сувора бўлдилар. Ул тўрт минг киши биронки, ҳамалари якдилу жангжўйки ва пурдил эрдилар чиқиб турдилар. Зарқийи ҳаромзода муаллақ дар муаллақ уруб келиб айдики, эй араб-бачча, эмди на қилурсанки, ўн минг лашкар бирла, Қайс ва Лайс Шердандонни олиб келдим, деб шодлик қилур эрди.

Алқисса, табли жанг урдилар, ҳар икки лашкар дарбаробари якдигар ўзларини ораста ва пийроста қилдилар. Йигирма тўрт алами снѐҳни Амирни бошларида барпо қилдилар. Ул икки бародар баякбор Амирни бошлариға от солиб, икки жонибдан от солди. Амири диловар ҳар иккисини банди дастидин ушлоб, аларни қўлидан тиғини жудо қилиб тошладилар. Андин қўл узотиб ҳар иккисини занжири камаридин ушлаб отдан узуб кўтариб олиб, бошларидин айлантуруб байъат талаб қилдилар. Ул сағлар қабул қилмади. Иккисини калла-баркалла урдиларки, мағзи сари гард-гард бўлуб дўзахқа кетти.

Зарқий бул ҳолни кўруб пешо-пеш монанди говмуш басуйи Насри Сайёр бадар кетти. Ул ўн минг лашкарни тиғи табарини остиға олиб пора-пора айлаб ҳалок қилдилар.

Зарқий Насри Сайёрни олдиға келиб, воқеани баён қилди. Насри Сайёр зор-зор йиғлаб, паришси бўлуб туруб эрдикки, қалъаи Шом тарафидан гарде пайдо бўлди. Йигирма парголаи алам нишона, йигирма минг лашкар бирла бир жавони мурасаъпўш пайдо бўлуб, Насри Сайёрни мулозамат қилди. Айдики, эй амири Хуросон, Абу Муслим қайдадурки, бизлар бориб жанг қилойлук, бизларга навбат етмойдур, қалъаи Шомдан илғар пайдар-пай келодур. Биз икки бародарни Исҳоқ ва Иброҳим Мусилий дейдурлар. Мусил шоҳзодаларидиндурмиз, деб ўзларини баён қилдилар.

Алқисса, ул икки шаҳзода Чорзулоб тарафиға ра-

вон бўлдилар. Зулобий бу илғарни келгонидан хабар топиб, Амирни хабардор қилди.

Амири соҳибқирон ҳам асби тозийнажод узра рокиб бўлуб, аларни сари роҳини олдилар. Ул икки шаҳзода келиб айдиларки, эй Абу Муслим, бизларга байъат қилмасанг, бизлардан омон тобмоссан!

Аммо Зарқийи ҳаромзода баст айлаб турор эрди. Шаҳзода Исҳоқ Мусилий майдонга кириб, отини жавлон бериб келиб, Амирга тиг солди. Амир қўл узотиб банди дастидин ушлоб, тобиш бериб эрдилар, тиг қўлидин тушти. Андан они занжири камаридан ушлаб, эгардан узуб олиб кўториб бошлари узра жилва бериб туруб эрдиларки, шаҳзодаи Иброҳим Мусилий от солиб келиб. Амирни сийналарига найза ҳавола қилди.

Амир ани найзасини қўлидан тортиб олиб, ани ҳам отдан узуб олиб хоҳладиларки, бу икки биродарни калла-баркалла урсалар. Боз бир насиҳат қилиб кўрай деб айдиларки, эй шаҳзодалар, нима бўлодурки, дини марвонидин ёниб, муҳибби хонадон бўлсанглар, деб насиҳат қилдилар.

Ул икки бародар айдики, эй шаҳриёр, бизлар мундан ўн кун илгори қалъаи Сарахсни канорасида Ҳазрати Шоҳимардондан назар топиб, муҳибби хонадон бўлуб эрдук. Бизлар андаки ҳолимиздин сизни хабардор қилойлук. Бизлар ҳам соҳиб майдондурмиз деб, бу тариқа иш қилдук, деб боз алоҳида байъат қилдилар.

Амири соҳибқирон ҳар икки шаҳзодани бўсалар айлаб, от узра оҳиста қўйдилар. Ул икки бародарни отдин ўзларини тошлаб, Амирни рикобларини бўса қилдилар.

Зарқий буларни ҳолидин хабардор бўлуб, ўзини канорага олди. Шаҳзодаларни йигирма минг лашкари ҳам Амирга байъат қилдилар. Амирни лашкари йигирма тўрт минг бўлди.

Зарқийи ҳаромзода муаллақ дар муаллақ уруб, Насри Сайёрни мулозамат айлаб, бу воқеаларни баён қилди. Насри Сайёр бу сўзни эшитиб зор-зор чун абри навбаҳор йиғлаб, арабларни қизидек мусибатда қолди. Ул вақтда бир гарди дигаре пайдо бўлди қалъаи Шом тарафдан.

Хаворижлар кўрдиларки, саксон паргола аламинишона, саксон минг лашкар пайдо бўлди. Ул аламини остида бир паҳлавоне боҳайбату зиштсурат келур эрди. Ани қомати йигирма икки газ эрди.

Ул паҳлавон келиб Насри Сайёрни мулозаматлар айлаб айдик, эй амири Хуросон, на учун йиғларсан?

Насри Сайёр йиғлаб воқеани баён қилди, айдик, Абу Муслим акнун йигирма тўрт лашкар соҳиби бўлбур. Эмди рахнагарга нечук бас келиб бўлбур, деб йиғлади.

Ул паҳлавон айдик, эй шахриёр, мани отимни Паҳлавон Қосим Мултажами Қумий дейдурлар. Ман бориб ул рахнагарга офтобдин сояга амон бермой, ани табарини гўл айлаб, ура-ура жиловимга солиб, сани хидматингга олиб келай, деб бисёр лоф-қофлар урди.

Насри Сайёр айди:— Ҳоло тушуб шароб ичиб йўл гарди ва малолатини чиқориб истироҳат айлаб, андин ул рахнагарни жангига боринглар!

Анда Қосим Мултажам айдик, ман қалъаи Шомдан емак ва ичмак учун келмодим, то ман бориб ул араббаччани бошини кесиб, сани олдингга олиб келмасам, язиди палидни шафоатидин бенасиб бўлай, деб қасамёд қилди.

Алқисса, Қосим Мултажам сувора бўлуб, бажониби Чорзулоб равона бўлди. Анда Меҳтар Зулобий кўрдик, Қосим Мултажам саксон минг лашкар бирла икки газ қадди қомати бор, от узра рокиб бўлуб, ҳайбати тамом бирла келодур.

Зулобий ани чини абрўсидин қўрқти. Кўнглида айдик, оллоҳу акбар, кори Амир бул ҳаромзода бирла қандог бўлур экон, деб ваҳшатга қолди. Зулобий Амирни хидматларига келиб, дуолар айлаб деди:— Эй шахриёр, алҳазар, алҳазар, Қосим Мултажам ном бир паҳлавоне қалъаи Шомдан келибдур. Ажаб паҳлавони қавийбоздур. Билмайдурманки, анинг бирла сизни ишингиз на ерга анжом топодур,— деб банавън айдик, бу сўзни эшитиб тамом сипоҳларни баданига ларза пайдо бўлди.

Амир айдиларки, эй Хардўзд, киши ул марвони сағни шундог салобат бирла таъйин қилодурму?

Амир аларга бу тариқа сўзлаб, гўшмол бердинг, ман сани боҳуш одам деб билур эрдим, ҳушинг йўқ экон деб ваҳшат қилдилар.

Зулобий билдик, Амирни дилларига бу сўз ноҳуш келди. Зулобий бу сўзни дегонига пушаймон бўлди. Амирдин қўрқуб андомига ларза тушти.

Амир айдилар:— Эй бародарлар, мандин ҳам сўз эшитингларки, бугун Қосим Мултажамни майдонига кириб, анинг бирла ҳарба уруш қилурман,— деб Ами-

ри диловар аспи тозинажодга рокиб бўлуб, майдонга кирдилар.

Икки дарёи лашкар дарбаробари якдигар саф ораста қилдилар. Қосим Мултажамни кўзи Амирга тушти. Айдики, Абу Муслим саҳл мардаке экон, деб писанд қилмоди. Зарқий айди:

— Эй Қосим, сан ани билмойдурсан. Ул марди майдон ва ягонаи даврондур, бохабар бўлгил!

Алқисса, Қосим Мултажам майдонга кириб, Амир бирла муқобил бўлуб саропойи майдон айлаб, Амирга ўқи хаданги зумардпайконни раҳо қилди. Амири диловар ани ўқини икки иликлари бирлон миқрозвор ушлаб рад қилдилар. Андин найзани сийнаи бекинаи Амирга ҳавола қилди.

Амири диловар ани найзасини гулугоҳидан ушлаб, ани қўлидин тортиб олиб, пора-пора қилиб ташлодилар. Қосим Мултажам дарғазаб бўлуб, қўлига амуд олиб, Амирни бошлариға ҳавола қилди. Амири диловар ани иккинчи, учинчи амудини рад қилиб, амудини калласидин ушлаб тортиб олиб, ҳавога отиб юбордилар. Андин қўлиға тиг олди, ани ҳам рад қилдилар. Ҳар ҳарбаеки Қосим Мултажамдин воқеъ бўлур эрди. Амири соҳибқирон ани қўлидин тортиб олиб тошлар эрдилар. Охируламр, Амир ани тигини қўлидан тортиб олдилар, дилларида айдиларки, ман ўз ҳарбим бирла жанг қилмойман, деб аҳд қилиб эрдим, акнун бу ҳарба ани ҳарбасидур. Боядки, корға келтургойман, деб тигни жилваға келтурдилар.

Қосим Мултажам бошиға сипар тортиб эрди Зарқийи ҳаромзода фарёд қилди:— Ҳой-ҳой, эй паҳлавон Қосим, бохабар бўлғилки, акнун рахнагарни қўлида ўлодурсан, қочғил!— деди.

Қосим Мултажам қочиб жангни мағлуба қилди. Ул саксон минг лашкар Амирни бошлариға қуюлди. Амир йигирма тўрт минг лашкар бирла хаворижларга дарафтод бўлдилар. Амири диловар қўллариға табари бист якманин олиб, уруша-уруша Қосимни аламини тагидин бош чиқордилар. Хоҳладиларки, Қосимни жавобини берсалар.

Қосим бажониби чап равон бўлди. Амири диловар ани арқасидин етиб бордилар. Унгға қочти, арқасидин еттилар. Оқибат, илож тобмай Марвшоҳижаҳон тарафиға бадар кетти. Ани саксон минг лашкари шикаст еб қочти.

Амир ўз лашкарларини ёндурдилар, чароки, Имом

Муҳаммад Боқирни бир насиҳатлари шул эрдик, эй Абу Муслим, албатта қочқон лашкарни арқасидин қувлаб бормангки, онча ҳўб эмас, деб эрдилар. Хазина ва дафиналарини олдилар. Чароки, Қосим Мултажам оту қамчи бирла бадар кетиб эрди. Амири диловар хушвақт бўлуб ўз лашкарлари бирла боргоҳға тушуб, обу ош қилиб, баруҳи поки шаҳидони Қарбалоға дуоу такбир қилдилар. Ончаки, Қосимни молу амволларидин тушуб лашкарға тақсим қилиб бердилар.

Амирни лашкарлари моли ғаниматни олиб обод бўлдилар. Акнун икки калима сўз Қосим Мултажамдин эшитинг.

Ровий айтибдурки, Қосим қочиб Насрни хидматига келди. Насри Сайёр шодмон бўлуб сўрди:— Эй паҳлавон, нима иш қилиб келдинг?

Қосим айдики, эй шаҳриёр, алҳазар-алҳазар, ул рахнагардин вой сизни ҳолингизгаки, ул рахнагар бирла бул муддатлар ичида ани сари роҳини олиб жанглар қилибдур. Сиз деб ҳарнаки воқеъ бўлуб эрди ҳаммасини баён қилди.

Насри Сайёр айди:— Рахнагар қўлида ўлмаи тирик келибсан, ҳўб яхшидур, гўёки, давлатим ёниб келибдур,— деб буюрдик, юз эллик минг танга бирла бир боргоҳи олий Қосимға берилсун,— деди.

Ул вақт Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандийни хаёллариға туштики, бу саг қочиб келди. Боз қувват топиб Амирни устилариға бородур. На учун бул бадбахтни бир навъ қилиб ўлдуруб жавобини бермойман. Амир ҳам хушвақт бўлурлар деб айдиларки, эй амири Хуросон, асло душмани қавийни олдингдин кўтармакни хоҳламайдурсан.

Насри Сайёр айди:— Нечук, қилсам кўтарилодур?

Хожа айдиларки, шундоғ мардеки пойтахти Марвондан инъомлар олиб келибдурки, ман Абу Муслим бирла жанг қилурман, деб, Абу Муслимни жангига бориб шикаст еб қочиб келодур. Боз сан анго инъомлар бериб сарафроз қилурсан, бу ишинг ҳўб эрмас. Ман ҳам халифани ҳукми бирла сани вазиринг бўлсам, ман ҳам бепарволик қилсам, олам вайрон бўлодур. Агар бу ишларни халифа эшитса, оқибат мендин ҳам койиб паришон бўлодур, деб маъқул қилдилар.

Насри Сайёр айди:— Эй Хожа, қойси ишни хоҳлайдурсиз, илоҳо кўзлари пурнур бўлғой.

Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандий айдиларки, эй

амири Хуросон, фармон қилғилки бу қилтоқи беҳамиятни олиб чиқиб, бошини кесиб ҳалок қилсунлар, токи ўзга паҳлавонлар ибрат олсунлар. Мундин сўнг жангга борса, то Абу Муслим ўлдурмоса, сизни хидматингизга келмосун.

Насри Сайёр айди:— Эй Хожа, сиз доно, оқил кишидурсиз, сиздин йўл кўрсатмак, биздин амал қилмоқ,— деб буюрдики, жаллод деб. Икки юз жаллод етиб келди. Айдики, кимни ажали етибдурки, ани сани ҳукмунг бирла бошини жудо қилсак, деб таъзим қилди.

Насри Сайёр айдики, Қосим Мултажамни олиб чиқиб бошини кесинглар, деб. Қосимни яқосидин ушлаб олиб чиқтилар. Хожа ҳам ишорат қилдилар. Жаллодлар Қосимни олиб чиқиб амон бермоё, чорсуда бошини танидин жудо қилдилар. Бул ҳолни кўруб, чормулки Хуросонни ранг-рўйлари ўчиб, баданлариға ларза тушти. Ҳаммалари Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандийдин ҳазар қилиб кўрқтилар, яна Хожа айдилар:

— Эй шаҳриёр, фармон қилингики, рахнагардин қочиб келгон лашкарни ҳам бошини кессунлар.

Насри Сайёр буюрдики, ани лашкарини ҳам ўлдуриглар деб. Жаллодлар ул саксон минг кишики Марвондин келиб эрди, ҳаммасини ўлдурур эрдилар. Шул вақт тоқи жилавхонадин овози бардор-бардор Насри Сайёрни қулоқига эшитилди.

Насри Сайёр чиқиб кўрдики, бир кишини бардор-бардор қилиб олиб келодур. Ул кишини этагини кўз-кўзларига молишлар айлаб, хоки пойини кўзларига сурмавор тортадурлар. Ҳамма Марвонийлар ани тавоф қилиб, дуо талаб қилодурлар.

Ул одам келиб кўрдики, бир жамъини ўлдурубдурлар, яна қолғонларини ҳам ўлдурудурлар. Ул жаллодларни ўлдурмокдин манъ қилиб, Насри Сайёр боргоҳига кириб кўрдики, боргоҳини даҳлизида бир кишини ўлдурубдурлар. Сўрдики, бу кимни ўлуги деб. Айдиларки, эй бўзрўквор, Қосим Мултажамни ўлугидур.

— Ким ўлдурди?— деди.

Айдилар:— Амири Хуросон ўлдурди.

Боз сўрдики, муним ким ўлдурди, на учун ўлдурди?

Айдиларки, Абу Муслимни жангидин қочиб келиб эрди, ани учун ўлдурди, деб воқеани баён қилдилар.

Алқисса, ул одам қадам қўюб ичкори кириб ай-

дики, эй амири Хуросон, Насри Сайёр ани кўруб озод қилди. Ўрнидин туруб ани канориға олиб, навозишлар айлаб, олдида ўтқузуб навозишлар бирла айдик, шароб келтурунглари!

Махрамлар шароб келтурдилар. Шароб кайф қилди. Баъдазон Марвонни номасини олиб, Насри Сайёрга берди. Насри Сайёр етти сипар зарномани устидан нисор қилди. Баъдазон ул номани ўқуди. Битибдурки, «аз назди манки Марвонин сани наздингга, эй Насри Сайёр, етиб маълум бўлғойки, неча мартаба илғар юбордим, бўлмади. Билгил ва огоҳ бўлғилки, оқибат ночор шайхи оли Марвон ва пешвойи мунофиқон, сардафтари фосиқон, сардори жаҳаннамийён ва сархайли гумроҳон ва зубдаи хаворижон, яъни Меҳтар Доғулини хидматингга юбордимки, кундузни кечага қўймои, кечани кундузга қўймои, боядкни бепарволик қилмои тараддуд қилиб, Абу Муслимни ўлдуруб, бошини манго юборсун. Ман ани косаи сариға тиллодан танга қилиб шароб ичиб орзумга етсам. Нома тамом, вассалом».

Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандий бу сўзни эшитиб айдиларки, агар Доғули мани баробаримда ўлтурса, ман вазирликни тарк қилурман, дедилар.

Доғули ўрнидин туруб айдик, раво бўлғой, эй Хожам, Марвонни муддаоси шулдурки, Насри Сайёр баъзи сўзларда мани сўзумдин чиқмағой вагарна мани ҳаддим бормуки, сизни баробарингизда ўлтурсам, деб узрлар айтти. Баъдазон Доғули айдик, Абу Муслимни айтинглар! Насри Сайёр бўлғон воқеаларни камокон тақрир қилди.

Доғули айдик, эй амири Хуросон, то ман бориб Абу Муслимни ўлдуруб, бошини олиб келмасам, бул ерда ўлтурмосман. Сизлар мани келгонимдан сўзламонгки, албатта, абуторобийлар жосуси азбаройи хабар учун келгондурлар, мабодоки мани ҳолимдан хабардор бўлсалар, мани пайимга тушуб дастгир қилғойлар.

Алқисса, Доғули азбаройи айёрлик батарафи Чорзулоб равон бўлди. Суратини мубаддал қилиб бадарни боргоҳи Амири соҳибқиронга етиб кўрдик, Амир тахт узра ўлтурубдурлар. Доғули ҳаргиз Амирни кўрмоб эрди, кўрдик, ажаб жавони босалобат экон. Кўнглида айди «албатта, бориб бу кеча ани ўлдиурман», деб чандон сабр қилдик, ярим кеча бўлди.

Доғули боргоҳни атрофиға келиб хоҳладик, айёр

лика даст қўйса. Қўрдики, то тўрт минг киши боргоҳни эшикида посбонлик қиладурлар. Даст тобмоди андин боргоҳни арқасига борди. Хоҳладики, боғужиб боргоҳни пора қилса. Қўрди Абулато бирла Абулҳасан ўн тўрт ботмон табарзинни жилвага келтуруб мисли бурё миқдори тилло зангни қўлига олиб, боргоҳни атрофида уруб садога келтуруб юрубдурлар.

Ровий айтибдурки, Доғули то уч кечагача келиб даст тобмади, тўртинчи кун пешин вақтида хонаи регни арқасига ўтуб, андеша қилиб ўлтуруб эрди одамни аёғини шарфаси қулоқига келди. Ёниб қўрдики, бир пири мўйсафид афтон ва хезон йиқила-қўпо келодур.

Доғули мабодо абутуробийлардан бўлмосун деб ваҳм қилиб, ул бобони юзига боқиб билдики, абутуробийдур.

— Ассалому алайкум!

Ул бобо жавоби салом бериб айдик, қайдин келдинг?

Доғули:— Лашкари исломдин келурман,— деди.

Ул пир айдик, фарзандим Абу Муслим сиҳат борму?

Доғули айди:— Бале, сиҳат бордурлар.

Ул бобо айди:— Мани ҳеч ёд қилодурму?

Доғули айди:— Сиз ўзингизни ҳолингизни айтиб хабардор қилинг, то мен биллойинки, сиз кимдурсиз.

Ул бобо айдик, эй бўтам, ман Маккаи Мукаррамадин келурман. Мани Пир Яҳё дейдурлар. Вақтики Абу Муслим сафари маншурга боргонларида уч кеча мани уюмда меҳмон бўлуб эрдилар. Ҳар вақт мани давлатманд бўлғоним эшитсангиз, ўзунгиз бориб дуо қилинг, деб эрдилар. Ҳоло олти ой бўлубдурки, ман юруб келодурман. Мани Амирни хидматлариға олиб боринг, деди.

Доғули ҳаромзода ҳўб деб, ул бобони қўлидин ушлаб нечанд қадам йўл юруб эрдик, ул бобо айди:— Эй жони падар, ҳеч таоминг бормудурки, гуруснадурман.

Доғули:— Ман бир ишга чиқиб эрдим, Зулобийни шогирдидурман. Агар хурмо есонгиз, бордур,— деди.

Ул бобо айдик, хурмо бўлса беҳтар бўлур, чароки, емушимиз хурмодур.

Доғули нечанд хурмони чиқориб қўйди. Ул пири мустаманд хурмони еб, сарнигун боши бирла йиқилди. Доғули ҳаромзода ул бобони ўлдуруб, ўзини ани су-

ратида айлаб, ул эрта лашкари ислом тарафига равона бўлди.

Амир намозда эрдиларки, бир овози хуш қулоқларига етти. Айдиларки, эй Хўрдак, чиқиб кўргилки, қандоғ одамдур. Ҳар ким бўлса, олиб келгил, деб. Амир боргоҳга бордилар.

Хўрдак лашкарни атрофини қараб тобмоди. Кўрдик, лашкардин тошқори ҳам ул овоз келодур.

Хўрдак сувора бўлуб лашкардан тошқори чиқиб кўрдик, бир пире пайдо бўлдики, маҳосини сафид асоҳойи сабз қўлида, ридо гарданида пайдо бўлди. Отдан тушуб салом қилдилар. Доғули билдики, ул Хўрдакдур.

Айди:— Эй Хожа Хўрдак, Амирни ҳоллари нечукдур?

Хўрдак айди:— Сихату саломат, тахт узра ўлтирибдурлар.

Доғули айдики, мани ҳеч ёд қилодурларму?

Хўрдак айди:— Сиз ўзунгизни маълум қилинг, то ман сизни билай кимдурсиз?

Доғули айди:— Мани Пир Яҳё дейдурлар, Маккан Муаззамадан келурман,— деди.

Дарҳақиқат, Амир аксар ул Пири Яҳёни ёд қилур эрдилар. Хўрдак айдиларки, эй хирадманд, сиз оҳиста келинг, ман бориб Амирға хабар айтай, деб равон бўлдилар.

Доғулини хотирига келдики, шундоғ лашкари исломни ичида мани ҳолим нечук бўлур, деб ўзиға маъқул қилдики, агар ўлсам язидни йўлида шаҳид бўлурман вагарна то дунё борица мани ишларимни сўзлорлар, деб ўзиға тасалли берди.

Алқисса, ровий айтибдурки, Хўрдак Амирни олдиларига келиб айдики, эй шаҳриёр, севинчи берингки падархонингиз Пир Яҳё Маккан Мукаррамадан сизни кўруб, дуо қилмоққа келибдурлар.

Амир айдилар:— Рост айтурмусиз?

Хўрдак айди:— Бали.

Амир айдилар:— Ул зот Маккан Мукаррамадан мани учун келибдурлар, ман ҳам истиқболларига ўзум чиқмоғим лозимдур.

Хожа Сулаймон Амирни манъ қилиб айдилар:— Эй шаҳриёр, ҳоло сиз подшойи олийқадр бўлдингиз, ани олдиға чиқмоғингиз хўб эмас.

Амир айдилар:— Бўлмаса, ҳама ёронлар истиқболға чиқсунлар.

Ровий айтибдурки, йигирма тўрт минг киши истиқболга чиқтилар. Доғулини кўзи тушуб кўрдик, Амирни ҳамма синоҳлари чиқибдур, кўнглида айди «ул Пири Яҳёни хўб риояси бор экон», деб ҳар ким келиб мулоқот қилса, нигине берур эрди. Ҳаммага бу гарика сулук қилур эрди, токи Амирни хидматлариға етти.

Амир муштоқ эрдиларки, то ул Пир келса. Вақтеки, Доғули қадам келтуруб айдики, ассалому алайкум, эй шаҳриёр, ман саломи Ҳазрати Муҳаммад Мустафо саллаллоҳу алайҳи вассаламни еткуродурман.

Амир ўринларидин туруб равзан онҳазратға боқиб, таъзим бажо қилур эрдилар. Тахт устидан тушуб, ул Пирни ҳурматини бажо қилдилар. Ани кўлини ушлаб тахт узра ўтқуздилар. Дарҳол Доғули қуръон ўқуди, чароки, Доғули қуръонни етти қироат бирла билур эрди, пайғамбар алайҳиссаломни фарзандлари мотамида марсиялар ўқуди, боз қуръон ўқуб, шаҳидони Қарбалога бағишлади.

Амир айдилар:— Эй муҳибблар, худойи таоло сизларга яхши пешво карам қилди, лашкари исломда яхши имом ва пешво йўқ эрди,— деб буюрди. Обутаом торттилар, баъдазон Доғули яна қуръон ўқуди.

Амир айдилар:— Эй падар, Маккаи мукаррамадан менго нима олиб келдингиз?

Доғули айди:— Эй шаҳриёр, сизга муносиб нима олиб келойки, мани ҳолимни ўзунгиз хўб билурсизки, ман марди аёлманд, қашшоқу бебизоатдурман.

Амир айдилар:— Маккани туфроғи ҳам йўқ эрдимуки, табаррук деб олиб келсангиз, кўзумизга суртор эрдук.

Доғули айдики, эй жони падар, бир хуша хурмойи табаррук келтуруб эрдим.

Амир:— Хурмодин ҳам яхши тухфа борму?— дедилар.

Доғули кулворидин бир хуша хурмони чиқориб Амирга берди. Амир олиб олдилариға кўюб, бир-бир жудо қилдиларки, уч юз олтмиш ул хушадан чиқти. Дилларида айдиларки «бу хурмо нахўб яхши бўлди», деб хушвақт бўлдилар. «Чароки, ман ҳамиша рўзадорман. Ҳар кун хурмо бирлон ифтор қилурман ва ҳам хурмо емоклик савоб», деб.

Боз Амирни хотирлариға келдики, ёронлар айтмосунларки, Абу Муслим сўзларидин ёнди деб. Амирни сўзлари шул эрдик, ҳар нимарсаки худойи таоло

манго ато қилса, ул нимарса ҳар чанд яхши ҳам бўлса, ёрони мардилар бирла баҳам кўргойман, деб эрдилар. Бас, бу хурмодин ёронларга бермак лозим деб.

Алқисса, Амир хурмони ўн кишига бердилар. Андин йигирма кишига бир хурмодан, қирқ кишига бир хурмодан, юз кишига бир хурмодан ҳам бўлса берди. Амирни лашкарларидин бир киши ҳам хурмодан маҳрум қолмоди. То сорбонларгача миқдори нахуддек бердилар, то еб савоб тобсунлар.

Амир бир хурмони ўзлариға олиб қолдилар. Шом бўлса шул хурмо бирлон ифтор қилой деб, олдиладида қўйдилар.

Доғули кўнглида айди «на хўб яхши бўлдики, хурмони ҳаммага тақсим қилиб берди, бир киши ҳам лашкардан тирик қолмос», деб хушвақт бўлди. Яна Доғули айдики, эй жони падар, на учун интизор турурсиз?

Амир айдилар:— Эй падари ман, рўзадордурман, ифторни шул хурмойи табаррук бирлан қилой дерманки, хурмо бирла ифтор қилмоқ савобдур.

Доғули айди:— Эй жони падар, сизни рўзангиз албатта нафлдур. Бул хурмони емоқ ул рўзадан савобдур. Хурмони еб савоб тобқонингиз яхшироқдур,— деб тарғиб қилди.

Аммо ёронлар ҳам хурмони қўллариға олиб, Амирга боқиб интизор бўлуб турдиларки, агар Амир ул хурмони емоқ учун лаблариға текурсалар, булар ҳам есалар.

Амир хурмони емоқ бўлуб лаблариға келтурдилар. Боз худойи таоло ғазабидан кўрқуб тўхтодилар.

Доғули айдики, эй шаҳриёр, хурмони енг, сиз подшоҳдурсиз, эҳсонлар қилодурсиз. Шоядки, худойи таоло афу қилса.

Ул вақт Амир яна лаблариға олиб келдилар, йигирма тўрт минг муҳибблар ҳамма лаблариға олиб келдилар. Яна Амир пушаймон бўлуб айдиларки, эй падар, мани кўб тарғиб қилмонгки, шул хурмо бирлон ифтор қилай.

Доғулини хотириға еттики, мундан зиёда тарғиб қилмоқни маъниси йўқдур. Чароки, Амир муддати беш йил кисвати айёри кийиб эрдилар. Мабодоки, огоҳ бўлмосунлар. Пешин бирла шомни аросида нима қолибдур, деб айдики, эй шаҳриёр, шундоғ қилинг, деб хоҳладики, ўрнидин турса.

Амир айдилар:— Эй падари бўзрўқвор, маъзур ту-

тунги, алҳол дунёлиқдан ҳеч нимарсам йўқ. Онча ганиматлареки Қосим Мултажам қавмидан олиб эрдим, ҳаммасини лашкарга тақсим қилиб бердим.

Доғули айди:— Эй жони падар, равомудурки, ман азбаройи дунё учун келсам. Сизни дуо қилмоқ учун келдим,— деди.

Амир айдиларки, бали, шундоғ бўлса керак, аммо мани кўнглум шундоғ хоҳлойдурки, сизга бир нимарса берсам, деб ёнларидан Хожа Муҳаммад Моҳон Муштаризарни ханжарларини чиқориб бериб айдиларки, бу ханжар сизда турсун, ҳар вақтеки худойи таоло зар берса, сизга бериб ханжарни сиздан олурман, дедилар.

Доғули айди:— Эй жони падар, манго бул даркор эмос, ман сизни ғулому дуоғўйингиздурман.

Амир айдиларки, боиси хушвақтликдур.

Доғули ўрнидан туруб Амирга таъзим бажо келтурди. Амир:— Ҳар ким мани дўст тутса, бу падарни бузрукворимга бир нимарса ҳадя берсун,— деб ҳукм қилдилар.

Алқисса, ровий айтибдурки, ҳар қайси амирлар ва паҳлавонлар тожи мурасаъ ва камари мурасаъ анга берур эрдилар. Чандон нимарсалар ани олдиға тошлодилар. Амир ани кўрмодилар, ул амирни кўрмоди.

Доғули ўрнидин туруб ул нимарсаларни чорбанд айлаб боғлаб хоҳладики, кўториб кетса. Боз изҳори пири айлаб кўтаролмади, байт:

Эй гирифтори пойбанди аёл,

Дигар осудаги мабанд хаёл,

16

деб хаёл бирла айдики, эй шаҳриёр, аҳли аёлларимни ҳам олиб келай.

Амир хўб бўлур деб айдиларки, сиз озор тобмой ўлтурунг, ман киши юбориб аларни олдуруб келай.

Доғули айди:— Эй шаҳриёр, алар ҳама бараҳнадурлар, бегона киши бормосун, ман бориб бу либосларни кийдуруб, сизни хидматингизга олиб келай.

Амир, бисёр хўб, деб айдиларки, эй Абулато ва Абулҳасан! Сизлар ҳам бул азизни хурмосини еденглар. Нима бўлодурки, сизлар ҳам бу юкни кўториб бўзруквор бирла олиб борсанглар, яхши бўлур эрди.

Алар хоҳладиларки кўторсалар. Доғули айди:— Эй шаҳриёр, мани нафақан аҳли аёлимни ўзга киши кўтармак хўб эмос. Баҳарчигуна меҳнат-машаққат бўлса ҳам, ўзум кўториб кетай,— деди.

Амир айдиларки, эй Абулато, қўюнгларки, булар одами парҳезкордурлар.

Алқисса, Доғули ул нимарсаларни кўториб афтонхезон Амирни олдиларидин чиқти то чандоники лашкари исломдин тошқори чиқиб бадар кетти. Аммо Амир интизорлик торттиларки, қачон шом бўлур деб, бул хурмо бирла ифтор қилсам деб. Бул вақт эрдик, гарде пайдо бўлди, ул гард ичидин Меҳтар Зулобий келиб боргоҳи эшигидин Амирни дуо қилиб айдик, байт:

Эй шоҳи ситорахайм хуршиди жаҳон,
Дарёи ҳатаиммфату шоҳнишон.
Хоҳамки, дар ин саройи заррин боши,
Сад сол ту хон бошию ман фотиҳахон.

деб ҳар тарафга назар қилур эрди. Амир айдиларки, эй Зулобий, қайдин келдинг?

Зулобий жавоб этмой паришон аҳвол ва саросималик бирлон боргоҳни атрофига боқар эрди. Амир ҳайрон бўлуб айдиларки, бисёр саросима кўрунодурсан, нечук ҳолдадурсан?

Зулобий айди:— Эй шаҳриёр, паришондурман.

Амир айдилар:— На учун паришондурсан?

Зулобий:— Ҳоло айтурман,— деб ўнг ва чапга тез-тез боқар эрди.

Амир айдилар:— Ҳой дариг, Зулобий девона бўлуб-дур вагарна бу нима ҳолдурки, андан содир бўло-дур,— деб афсус қилдилар.

Зулобий ул боргоҳни бисёр тараддуд қилди. Ани муроди ҳосил бўлмоди, андин айди:— Эй шаҳриёр, бир ҳафтадурки, жосусликка бориб эрдим. Бу муддат ичинда бегона киши бу боргоҳга келдиму?

Амир айдилар:— Йўқ.

Зулобий айди:— Мундин бир йил илгори ҳеч кимни кўрубмудингиз?

Амир айдилар:— Йўқ.

Зулобий айди:— Шоҳдан то гадо?

Амир айдилар:— Йўқ.

Зулобий айди:— Ғуломдин то Хожа!

Амир айдилар:— Йўқ.

Зулобий айди:— Эй шаҳриёр, хўб мулоҳаза қилинг.

Амир айдилар:— Кишини ҳамма тафтиш қило-дурму?

Зулобий айди:— Эй шаҳриёр, мандин мундоғ қилиб боқмоқ лозим.

Амир айдилар:—Эй ёронлар, сизларни хотирингизда бормудур?

Хожа Сулаймон айдилар:—Шаҳриёро, падарингиз Пир Яҳёдан сўз қилмодингиз?

Амир айдилар:—Рост айтодурсиз. Эй Зулобий, эшитингки, падарим Пир Яҳё келиб эрдилар, Маккаи Мукарраминдин бир хуша хурмо олиб келиб эрдилар. Ҳама муҳиббларга тақсим қилиб бериб эрдим. Сиз йўқ эконсиз. Ул хурмодин сизга тегмоди. Ҳама ёронлар олдилар. Ман бир хурмони ўзумга соқлаб турубдурман. Бу хурмодан кишига бермойдурман,—дедилар.

Зулобий айди:—Эй шаҳриёр, билинг ва огоҳ бўлунгки, ул кишики сизга хурмо берибдур сар дафтари фосиқон, раҳбари мунофиқон, пешрави жаҳаннамиён ва болонишини дўзахиён, яъни шайхи марваниён Доғули ҳаромзодадур. Пойтахти Марвондан келибдур. Ман бул боргоҳда йўқ учун хотиржамълик бирлан айёрлик қилибдур.

Амир Зулобийдан бу сўзни эшитиб, хандалар қилиб айдиларки, ман Доғули бирла Пир Яҳёни идрок қилмойдурман. Мани хотиримда бўлмаса Абулато бирла Абулҳасанни хотирларида бордур.

Ул иккилари айдилар:—Шаҳриёро, Пир Яҳё эрди.

Зулобий айди:—Эй шаҳриёр, қани ул хурмодан манго беринг, то ман анго боқиб азмойиш қилсам, сизни ул хурмодин еголи қўймойдурман.

Амир миқдори мошдек Зулобийга бериб айдиларки, охир ул фириб бирла мандан олдинг, сандин ўзга ҳеч кишига бермос эрдим.

Зулобий буюрдики, бир бўз отни отхонадин олиб келинглар деб. Олиб келдилар, ул отни оғзини очиб хурмони солдилар. Андин ўз ҳолига қўйдилар.

Ул от ўзини ерга тошлаб юмолаб, аёғларини ерга уруб бетоқат бўлуб, бир соатдин сўнг мисли қатрони сиёҳ бўлуб, овози тараққос чиқиб, қорни ёрилиб, рудалари паришон бўлди. Бу ҳолни Амир кўруб «оллоҳу акбар», деб хурмони тошлодилар. Ҳама ёронлар ҳам тошлодилар. Ҳама ёронлар музтару хижолат бўлуб Зулобийни ҳаққига дуойи хайр қилдилар. Агар Зулобий бу тариқа қилмаса, бир киши зинда қолмас эрди. Амир ҳам Зулобийни борасида дуойи нек қилдилар. Зулобий айди:

—Эй шаҳриёр, акнун анинг аҳволидан сўзланг.

Амир айдилар:

— Нимани сўзларман, чунки ханжари Хожа Муҳаммад Моҳон Муштарийзарни олиб кетти,— деб па ришон бўлдилар.

Зулобий айди:— Оллоҳу акбар!

Амир айдилар:— Тож ва камари умароларни ҳам бисёр олиб кетти.

Зулобий қад рост қилиб айдики, шаҳриёро, бориб Доғулини ҳар жойда бўлса, топиб сизни хидматин-гизга олиб келмосам, ҳаргиз Зулобий бўлмойин.

Амир:— Мабодо санго бир воқеани рўй бермосун,— деб манъ қилдилар.

Зулобий айди:— Эй шаҳриёро, ҳеч сурати йўқки бориб ул ҳаромзода бирла панжа дар панжа солмо-сам, ором олмосман..

Амир айдилар:— Боргил, сани худованди оламга тобшурдум!

Андин Абулато ва Абулҳасан, Саъид ва Саъид Қалмо Талқоний ва Саъид Гарданкаш, Абу Наср Шабрав ва Девона Исҳоқ Кундашикан — ўн айёри кордон ва кордида Меҳтар Зулобийга ҳамроҳ бўлуб, ўн бир киши Амирни хидматларидан фотиҳа олиб, Доғулини талабида батарафи Марвшоҳижаҳон равон бўлдилар.

Зулобий айёрларни Марвни тошқорисида қўюб, ўзи танҳо Насри Сайёрни қасрини атрофини ахториб ха-бар тобмоди. Марвни чапу рост кўчаларини ахториб, боз боргоҳи Насрго келди, Доғулидан ҳеч ким гуф-тўғу айлаб сўзломойдур.

Зулобий хотирида айдики, Доғули асло Марвга келмобдур. Агар келса, албатта, андан гуфтўғу бўлур эрди, деб Марвдан чиқиб, айёрларни олдиға келиб, воқеани баён қилди. Андин айёрларни олиб деҳа-ба-деҳа юрдилар. Йигирма кун истаб юрдилар, Доғули-дан хабар тобмодилар. Ҳаммалари ёниб Амир тара-фига келур эрдилар, бир деҳага еттилар. Ул деҳани Деҳан Арғанун дер эрдилар. Вақти хуфтон ул ерга етиб, масжидга кириб, намози хуфтонни ўқуб айди-ларки, тонгла кетормиз, дедилар. Муаззин айди:

— Эй қаландарлар, турмойсизларму?

Айёрлар айдилар:— Бизлар одами қаландардур-миз, бородургон жойимиз йўқ. Бу кеча мунда ётиб, эрта туруб кетодурмиз.

Муаззин:— Сизларни бу масжидда қўймойдур-

ман,— деди.— Агар масжидни палоси йўқ бўлса, бу деҳа халқи мани муаззинликдан бекор қилодур,— деб ҳарчанд қилди, булар чиққоли унамодилар.

Оқибат муаззин айди:

— Агар ошу нон тамъа қилсанглар, ман бебизоат камбағалдурман. Мани уюмга бориб ётинглар.

Айёрлар айдилар:— Хўб беҳтардур, чароки, масжид ётодургон жой эмос. Зарур учун ётмоқчи эрдук,— деб ўрниларидан турдилар.

Муаззин булардан илгори равон бўлди, айёрлар арқасидан борур эрдилар. Зулобийни хотирига келдики, мабодо муаззин уйига кириб кетса, бизлар эшикда қолмоилуқ деб айёрлик забонида айдики, икки айёр муаззинни ўнг ва чап ёнида боринглар. Муаззин кўрдик, қаландарлар ажаб фикр қилодурлар. Дарҳақиқат, муаззинни хотирида қочиб кетмоқ бор эрди. Оқибат, ҳеч илож тобмой айдики, эй қаландарлар, мани уйим шулдур. Мани қўйинглар, ман кириб сизлар учун фалослар солай.

Қаландарлар айдилар:

— Сани қўёдимиз, мабодо уйни ул жонибидан қочиб кетмогил! Муаззин айди:

— Ул жонибдин қочодургон жой йўқдир, уйни эшиги шулдур.

Зулобий:— Сандин хотиржамъ эмосмиз, қасам бериб қўёдурмиз,— деб хотун талоқдан қочмосликка қасам бериб қўйдилар.

Муаззин айди:— Оллоҳу акбар! Ман қандоғ балоларга дучор бўлдум. Сизлар қандоғ одамсизлар?— деб эшикдан кириб кўрдик, хотуни учоқга уч-тўрт пора саржинни қўюб, ани равшанлигида чарх игириб ўлтурур.

Муаззин айди:— Эй хотун, тургил!

Хотун айди:— На учун?

Муаззин айди:— Зуд тургилки, нечанд меҳмон эшикда турубдур.

Ул аврат:— Қанча меҳмондур?

Муаззин айди:— Ўн бир нафар меҳмондур.

Аврат айди:— Эй мардеки, зоҳиран тириклингинда ўзунга ош беродурсанму? Мунча одамни нима қилодурсан?— деб ғавғо қилди.

Муаззин айди:— Фарёд қилмогилки, алар эшикда туруб эшитодурлар.

Ул аврат қабул қилмой чарх угурмоқликка муқайяд бўлди. Муаззинни аччиғи келиб баркеши пой

ўрди. Чархи пора-пора бўлди. Кампир ўрнидан туруб муаззинни яқосидан ушлаб дарафтод бўлуб ғавғо қилди. Муаззин ани арқасида афшонда айлаб эрдики, муаззинни қўли ани бурнига тегиб қон равон бўлди. Аврат беҳаёлик дод-фарёд қилиб эшикдан чиқиб бадар кетти.

Айёрлар билдиларки, эру хотун жанг қилодурлар. Муаззин кўнглида айдики, албатта, меҳмонлар бизларни урушганимиздан хабардор бўлуб ёниб кетгондур, деб оҳиста назар айлаб кўрдики, эшикда турубдурлар, айдики, кининглар! Ул пурзўр айёр меҳмонлар кирдилар.

Айдилар:— Эй муаззин, эшикни беркитгил!

Муаззин эшикни маҳкамлади. Зулобий айди:— Бизлар гуруснадурмиз, ҳеч нимарсанг борму, тановул қилсак?

Муаззин хотун талоқдан қасам ичтики, уйимда ҳеч нимарсам йўқ деб. Зулобий буюрдики, муаззинни маҳкам боғланглар деб. Айёрлар маҳкам боғладилар. Муаззин қандоғ балога учродим, деб айдики, эй меҳмонлар, сизлар қаландарму ё қароқчи?

Зулобий буюрдики, болохонага чиқиб боқинглар деб. Абу Насри Шабрав чиқиб кўрдики, бир парча гўшти қоқ ва бир кўза ёғ ва икки кўзада биринж турбдур. Ул нимарсаларни ҳаммасини олиб тушти. Муаззинни қабурғаси синиб йилондек тўлғониб айдики, эй қаландарлар, озроқ пишуригларки, ман бу нимарсаларни кўб машаққатлар бирла тобқондурман. Ул гўштни ўтгон йил қурбонлиқдин олиб эрдим, ул биринжни тўрт йилдурки, бақолларни дўконидан тегиб олгондурман. Сизлар ҳамасини якбора пишуруб есонглар, мани ҳолим мушкул бўлодур, деб тавалло қилди.

Айёрлар ани сўзиға боқмой таомни пишуруб хўб едилар. Муаззин, мани акнун кушода қилиб қўюнглар, деди. Ани ешиб қўйдилар. Баъдазон ухлодилар. Намоз вақтида муаззин буларни бедор қилди, айди:— Эй қаландарлар, намоз ўқурсизларму ё йўқ?

Булар айдилар:— Бали, ўқурмиз.

Муаззин:— Ўғри бўлсанглар ҳам намозгузор ўғри бўлунглар,— деб буларни бедор қилди.

Алқисса, айёрлар муаззин бирлон масжидга бориб намози бомдодни ўқудилар. Масжид қавми чиқиб кеттилар. Муаззин хотунинин қўрқуб туруб эрдики, шул соат киши бошлаб келур деб. Аммо ул хотун ул

деҳа халқини жамъ қилиб, доруғабошиға арз қилдилар. Баъдазон муаззинни бошиға келдилар. Муаззин масжидни саҳнида турубдур. Ҳамалари муаззинни уруб бошини ёрдилар. Муаззин фарёд қилиб айдики, эй халойиқ, мани шул ерда ўлтуросизларму ё шариатга олиб боросизларму? Ҳар нима қилсанглар, шариат бирла қилинглари!

Муаззинни хотуни айди:— Эй йигит ўлгур, ман бориб доруғага арз қилдим, доруға шариат бирла гувоҳиға солдилар.

Муаззин айди:— Эй мочахар, доруға бул жойда йўқ эрди, қайдин пайдо бўлди?

Ул аврат айди:— Нечанд кундурки, Меҳтар Доғули бул жойда ватан қилғондурлар.

Айёрлар Доғулини эшитиб хушвақт бўлдилар. Пира Зол гувоҳ деб эрдики, муаззин хушвақт бўлди. Пира Зол кўнглида айдики, мабодо гувоҳларға пора бергон бўлмосун деб айдики, эй жонони модар, сизлар кимни жонибидан гувоҳлик берурсизлар, мани жонибимдин гувоҳлик берурсизларму ё ноҳақ кунандани жонибидан?

Зулобий:— Эй модар, раво бўлғой,— деб эрдики, муаззин кўрдики, қаландар хотун жонибидин сўзлойдурлар. Ишорат қилдики, кечасидаги қилиб егон ошни фаромуш қилдингларму?

Зулобий айди:— Ул таомеки зўр бирла сани уйингда еб эрдуқ, мебоядки сани тарафингдан жавоб этсак, бизлар бу гувоҳликни дунё ва охиратда сани жонибингдан қилурмиз.

Алқисса, ровий айтибдурки, ул халқ муаззинни бардор-бардор қилиб судраб олиб юрдилар. Муаззин айдики, акнун ўлмакка еттим. Алқисса, муаззин ул уйдаки Доғули ўлтуруб эрди олиб келдилар.

Доғули ул уйда лўли зани фоҳиша бирла шароб ичиб, айш-ишрат бирла ўлтуруб эрди. Зулобийни хотириға келдики, Доғули бир эшиклик уйда ҳаргиз ватан қилмойдур деб айди:— Эй Абу Наср, сан деворни ул жонибига бориб хабардор бўлгил!

Абу Наср кўрдики, бир дарча зоҳир бўлди. Орқасини дарчага қўйиб ўлтурди.

Зулобий айди:— Сизлар арзланингизлар, агар гувоҳ ҳожат бўлса, бизлар кирайлук.

Пира зан кириб арз қилди. Доғули лўли занга айтиб эрдики, бугун ҳар нимарсаки ҳосил ўлса, санга бўлсун деб.

Доғули айди:— Сани эринг нима иш қилодур?
Пира зан айди:— Муаззиндур.

Доғули айди:— Андоғ бўлса арзингни сўрамай-ман.

Пира зан айди:— На учун сўрамайсан?

Доғули айди:— Муаззинни ярим танга ёрғуси бўлур. Ярим танга учун арз сўрамасман.

Пира зан айди:— Эй доруғабоши, ҳар кимни пули кўб бўлса, арзини сўрайсизму?

Доғули айди:— Оре.

Пира зан айди:— Мани арзимни сўранг! Ун танга берай,— деди.

Доғули:— Муаззинни олиб киринглар,— деди.

Олиб кирдилар, аммо айёрлар ул уйни даҳлизида хабардор бўлуб турор эрдилар. Доғули айди:— Эй муаззин, бу хотунни на учун урдунг?

Муаззин:— Мункар бўлуб ургоним йўқ,— деди.

Доғули айди:— Эй аврат, гувоҳинг борму?

Пира зан айди:— Эй доруғабоши, одамлар икки гувоҳ ўткарса, мани ўн бир гувоҳим бордур.

Доғули:— Икки гувоҳ ҳам кифоядур,— деди.

Пира зан:— Эй жонони модар, азбаройи худо гувоҳлик беринглар!

Анда якбора Доғулини кўзи тушуб кўрдики, Меҳтар Зулобий келиб турубдур. Доғулини баданига ларза тушуб, жоми шароб қўлидан ерга тушти. Абулато ва Абулҳасан — ҳама ёронлар кирдилар.

Доғули ўрнидин туруб айдики, давлат-давлати Муҳаммад ва оли Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи вассалам.

Ёронлар эшикни олиб турдилар. Доғули оҳиста-оҳиста даричага келиб кўрдики, Абу Насри Шабрав ханжарни учини аёғини пошнасиға уруб эрдики, воҳ деб арқасиға ёниб кўрдики, даричани ҳам олибдурлар.

Доғули ночор бўлуб айдики, қайсингизлар мани банд қилсангизлар қилингллар, деб қўлини тутуб турди. Алқисса, айёрлар Доғулини даст-гарданидан боғладилар. Лўли зан айдики, эй шайхи ол Марвон, нима воқеа бўлдики, сизни бул мардум боғладилар?

Доғули айди:— Кусингни касофати манго тегди, ман бу балога гирифтор бўлдум,— деди.

Алқисса, Доғулини боғлаб ул уйдан олиб чиқтилар. Алқисса, Пира зан айди:—

— Эй дорғабоши, бу мардум гувоҳлик бермой-
дурлар, балки сизни уродурлар?

Доғули айди:— Бу ёронлар хўб мақбул шаҳодат-
расодурлар, гувоҳликларсиз ўткордилар.

Айёрлар Доғулини боғлаб олдилариға солиб де-
ҳадан олиб чиқтилар. Муаззинни хотириға келдики,
ман бориб деҳа халқини хабар қилай, халос айлаб ол-
сунлар. Вагарна тонгла мани бошимда ғавғо бўлодур.
Чароки, бул ҳодисалар мани уйимда рўй берди, деб.
Чиқиб бориб хабар берди, деҳа халқи чиқиб кўрди-
ларки, доруға бошиға занон-занон қилиб олиб боро-
дурлар.

Айдиларки, эй дорға, у халқ сизни на учун уруб
олиб бородурлар. Агар булардан қарзингиз бўлса,
қарзингизни бериб халос қилиб олайлук. Вагарна
кимни ҳадди бўлурки, сизни ургай, деб арқадин келур
эрдилар.

Доғули айдики, агар булар Абу Муслимни айёр-
лари десам, жанг қилиб буларни уҳдасидан чиқмой
ўлодурлар, боз манго шалоқ беродурлар, меҳнат манго
зиёда бўлодур, деб ҳеч дам урмоди. Ул мардум бисёр
сўрдилар, боз дам урмоди.

Зулубий айдики, булорга жавоб бергил! Агар хо-
тирингда бўлса, бизларни сиримиз ошкоро бўлсун
десанг, ҳар нима десанг дегил. Вагарна буларга бер
жавоб, деб ваҳшат қилдилар.

Доғули айди:— Эй деҳа халқи, ман дорғабоши-
дурман. Бу халқ морғабошидурлар. Ҳар вақт морға-
боши дорғабошини устиға келса, дорға бошини уро-
дурлар. Хоҳласалар ўлтуродурлар. Дорғабошини мор-
ғабоши олдида ҳеч жон ва қуввати ва мадори йўқ-
дур,— деди.

Ул деҳа халқи бу сўзни эшитиб «худоё, морғабо-
шини ғазабидан бизларни сақлагайсан», деб ҳамалари
арқалариға ёндилар.

Ровий айтибдурки, айёрлар Доғулини боғлаб, ол-
дилариға солиб ура-ура олиб борур эрдилар. Аммо
Амири соҳибқирон айёрларни ҳоли нима бўлди экон,
деб ажаб паришон эрдиларки, айёрлар пайдо бўлди-
лар.

Доғули ул жойгаки, амирлар бергон камару тожни
ва Амир бергон ханжарни кўмуб қўюб эрди, ул жой-
дан топиб олиб, бу бори гаронни ҳамасини Доғулини
гарданиға осиб, ура-ура олдилариға солиб, Амирни
олдилариға етиб келдилар.

Амири соҳибқирон хушвақт бўлуб айдиларки, олиб киринглар! Олиб кирдилар. Доғули салом қилиб кириб келиб айдики, давлат-давлати Муҳаммад ва оли Муҳаммад!

Амир назар қилиб кўрдиларки, Ҳазрат Имом Муҳаммад Боқирни айтгон сўзлари рост экон. Имом айтиб эрдиларки, ё Абу Муслим, бир айёре чиқодурки, азракчашм, қаро юзлук, қадди кутуҳ, сақоли сориг, шундоғ айёрдан ҳазар қилмак керак. Сахт айёри тарофдур. Имомни етмиш икки насиҳатларини бири шул эрди. Эй Абу Муслим, ул айёр сизни қўлингизга бисёр тушодур. Зинҳор ани ўлдурма! Ул сизга бисёр манфаатлар еткурғусидур. Баъдазон Амир айдилар:— Эй дузди ҳаромзода, худодин кўрқмодингмуки, шундоғ иш қилиб хоҳладингки, оламни хароб қилсонг! Доғули айди:— Эй шахриёр, ман мундоғ иш қилғоним йўқ, Зулобий қилғондур. Балки ман сизга хизмат қилмоқға келиб эрдим. Амир айдилар:— Андоғ бўлса, байъат қилғонман. Доғули айди: — Эй шахриёр, ғойибона байъат қилғонман. Амир айдилар: — Эй Зулобий, бул ҳаромзодани пўст тортгил! Зулобий дарҳол ани чор мих айлаб, Доғулини баданини бараҳна айлаб, икки шонасини аросиға устарани қўюб эрдикки, бир қаттиғ дард икки сийнасини аросиға пайдо бўлди. Доғули фарёд қилдики, эй Хардузд, ёмон оғриди деб. Амир хандалар айлаб дедиларки, ажаб тавр саг экон. Доғули айдики, эй шахриёр, мани ўлдурурсизму?

Амир айдилар:— Бали, ўлдургил деб ҳукм қилдим, ўлдурурлар. Доғули айди:— Эй султони бокарам, ман сизга бир хидмате қилойки, мандан шодмон бўлғойсиз.

Амир ҳам бир ваъда айлаб ўлумдан халос тобса деб туруб эрдилар, айдилар:— Кушода қилинглари!

Доғулини кушода қилдилар, айдилар:— Нима хизмат қилурсан? Доғули айди: — Эй шахриёр, бу давлатго муносиб сизда от йўқ экон. Ҳоний ибн Ҳонийни бисотида уч от бордурки, ҳеч подшоҳни бисотида йўқдур. Ҳоний ибн Ҳаний ном Марвондан келгон тўртунчи илғардурки, Мурғобни ул жонибиға тушуб ётибдур. Ул уч от Марвонни бисотида эрди. Ул отларни Марвон анго берибдур. Агар июнат айлаб манго рухсат берсалар, уч отки номларини Ҳинг Одий, Кўмули Румий, Шабранг Беҳзод дерлар. Аларни сизга келтуруб берсам.

Амир ул отларни номини эшитиб билдиларки, яхши отлардур. Айдиларки, эй Доғули, мабодо бизларго панд бериб қочиб кетмогил. Доғули айдики, эй шаҳриёри олам, ман панд бериб қочиб сизни паришон қилмосман.

Амир айдилар:— Доғулини қўюнгларки, бориб ул отларни олиб келсун! Зулобий айдики, шаҳриёро, бул саг бориб ҳаргиз ўзи отни олиб келмос. Агар сизни муддаонгиз ул уч отда бўлса, ман бориб олиб келиб, сизни хотиржамъ қилойки, мани отим Саъид Хардуздурки, дар боби асбдузди бирла отим машҳурдур. Сизни давлатингизда Зулобий ном кўтордим, деб илтимос қилди.

Амир айдилар:— Эй Зулобий, боргил, сани худога тобшурдум,— деб рухсат бердилар.

Амир Зулобийни ҳаргиз мундоқ шавқ бирла хилматго рухсат бермоб эрдилар. На учунки, Амир ул отларни тири ишқини еб эрдилар. Зулобий айди:

— Эй шаҳриёро, то ман келгунча Доғулини бандда эҳтиёт бирла соқлонгки, банддан жудо бўлмосун. Агар жудо бўлса, лашкари Ҳонийга бориб, мани хароб қилур деб муаллақ дар муаллақ уруб бадар кетти.

Амир Доғулини Ҳожа Сулаймонга бердилар, хай-молариға олиб бориб банд қилиб, йигирма ғуломни анго посбон қўйдилар.

Алқисса, ровий айтибдурки, Меҳтар Зулобий дар-ёйн Мурғобдан ўтуб Ҳоний ибн Ҳонийни лашкариға келди. Кўрдикки, юз йигирма минг лашкар боргоҳ саропардалар барпо айлоб ўлтурубдурлар. Етмиш минг Ҳонийни лашкари, эллик минг Шаҳзода Исмоил Ҳашмийни лашкари. Шаҳзода Исмоил ном паҳлавонедурки, ани Ҳоний ибн Ҳонийга ҳамроҳ қилиб юбориб эрди. Баъзилар Шаҳзода Исмоил Ҳоний ибн Ҳоний хоҳарзодаси дебдурлар.

Ровий айтибдурки, Меҳтар Зулобий сайр қила-қила тавшахонани эшикига келди. Кўрдикки, нечанд сойислар ўлтуруб шароб ичодурлар. Аларни аросида Зийрак ном ғуломе бор эрди, аларга сардор эрди. Зулобий огоҳ бўлди, огоҳ бўлдикки, аларни сардори шу! ғуломдур. Бир жуфт жавзни ёнидан олиб, Зийракни қўлиға солиб саломи қалъаи Басрани еткурди.

Зийрак айди:— На хўб яхши бўлдикки, Ҳоний аксар айтур эрдикки, отлар кўб, сойислар оз деб. Айдики, ман сани тавилахонага таъйин қилурман, қаноат қилурмусан, ё Ҳонийни бориб кўродурсанму?

Зулобий айди:— Баҳар қарина Ҳонийни кўрмоқ хўбдур, ман ҳам сизни давлатингизни соясида Ҳонийга ошно бўлсам,— деди.

Андин Меҳтар Зулобийни Ҳонийни хидматига олиб келди. Ҳоний, бу нечук одамдур, деди. Зийрак айди:— Эй шахриёр, бу мард сойис экон.

Ҳоний хуш кўруб айди:— Боядки сойис шундоғ бўлса, ажаб хушсохт, баланд қомат экон,— деб сўрдики, оти нимадур деб.

Зулобий айди:— Мани отим Меҳтар Фардо Мебини.

Ҳоний хандалар айлаб айдики, Фардо Мебини чи маъни дорад?

Зулобий айди:— Кундин кунга мани ишим тараққий бўлодур, бу номни манго паҳлавон Қосим Мултажам қўйғондурлар.

Ҳоний айди:— Сан анго навкар эрдингму?

Зулобий айди:— Бале, шахриёр,— деб таъзим қилди.

Ҳоний айди:— Андоғ бўлса, сани вазифанг эллик минг танга бўлсун. Сани хотиринг қайси тавлада бўлса, ул жойда тургил,— деди. Алқисса, Зийрак Зулобийни олиб келиб бир тавлани кўрсатти. Шу тавлада бўлғил, деб назар айлаб кўрдики, тўққуз саман оти майдонини боғлаб қўюбдурлар. Зулобийни муддаосидаги от бу тавлада йўқ эди. Бу отларни хидматида туруб бўлмойдур. Киши бу навъ эшакдек отларго хидмат қилурму, деб қабул қилмоди.

Зийрак яна бир тавлага олиб борди. Зулобий кўрдики, нечанд катта тўруқ отлардур. Зийрак айди:— Эй меҳтар Фардо Мебини, бу отларго хидмат қилдурсанму?

Зулобий айди:— Бу дароз қад, қари отларга ҳам хидмат қилурму?

Ровий айтибдурки, Зулобийни ҳар тавлагаки олиб келди, ул отларго айб қўёр эрди. Оқибат сайислар айди:— Эй меҳтар Зийрак, нима бўлодурки, бу меҳтар Фардо Мебинини ажал расидани ул одамхўр отларни олдиға олиб борсангиз.

Алқисса, Зулобийни ул отларни олдиға олиб келди, айди:

— Эй меҳтар Фардо Мебини, бу отларго хидмат қилмоқни уҳдасидан чиқодурсанму?

Зулобий назар қилиб кўрдики, ўз муддаоси ҳосил бўлди, айди:— Шу ул уч от яхши от экон, буларга хидмат қилурман.

Сойислар хандалар қилиб айдиларки, эй марда-ка, бу отларга Ҳонийдан ўзго киши ем ва сув берол-майду. Бу отлар сойислардан минг беш юз кишини ўлдургондур, сани ҳам охир ўлдурур.

Зулобий айди:— Ҳар нима бўлса, ўзум танҳо бу отларни саришта қилурман.

Сойислар бир соатдан кейин бу одамни ўлугини олурмиз деб чиқиб кеттилар. Аммо Зулобий ул сойисхонани эшикидан кирди. Кўмили Румий хоҳладики, Зулобийни пора-пора қилса.

Зулобий айди:— Эй жонвар, санго идроки жузвини берибдур. Ман хоҳларманки, сани Абу Муслими соҳибқирон хидматлариға олиб борурман. Мани отим — Меҳтар Зулобийдур. Ҳайфки, сан марвонийларни ронини остида бўлсанг,— деб ўзунни таъйин қилди.

Ровий айтибдурки, ул отлар Абу Муслим номларини эшитиб, Зулобийға мўтеъ бўлдилар. Зулобий уч отни тайёрлаб ем бериб ўлтуруб эрди Ҳонийни хотуриға еттики, бориб ул отларға ем, сув берой деб. Кўнглида айди: «Ҳеч ким бу отларни уҳдасидан чиқмосини билсом эрди, ҳар ойина бу отларни олиб келмос эрдим, ҳар кун ўзум бориб сайислик қилмоғим ажаб мушкулдур», деб қўлиға асони олиб келдики, ул отларға ем берса. Кўрдикки, чароғ ёниб турубдур, отлар ем еб турубдур, бир одам суфа узра ўлтурубдур.

Ҳоний эшикдин келди, Зулобий суфадан тушуб таъзим қилди. Ҳоний айди:— Қандоғ одамдурсан?

Зулобий айди:— Мани Меҳтар Чустак сайис дейдурлар.

Ҳоний Зулобийға минг танго инъом қилди, баъдаху айди:— Эй меҳтар Чустак, хабардор бўлғилки, бу отлар одамхўрдур. Мабодо сани ҳам зоеъ қилмосун.

Зулобий айди:— Эй шахриёр, ҳолоки маълум бўлди, охири нима бўлодур кўрсонгиз бўлур.

Алқисса, Ҳоний чиқиб кетти, Зулобий туруб уч қошлоғучни мурвватгардон бирла дуруст айлаб, отларни узасиға олиб, бир ресмонни қошлоғучға боғлаб, яна бир учини ўзини боғлаб суфа узра чиқиб ётти. Ҳар вақтоки Зулобий аёғини ҳаракат қилиб қимирлатса, ул қошлоғучлар ҳам ҳаракат қилиб, орқасиға бориб келиб турор эрди. Ул қошлоғучни овози сойисларни қулоғиға етиб, алар ҳам отларни қош-

лор эрди. Агар ухлой десалар, Зулобийни қошлоғучини овози буларнинг қулоғига етиб то тонг отғунча ухлой олмадилар. Аммо Зулобий суфа устида истироҳат бирла отларни қошлаб ётур эрди.

Алқисса, тонг отти Ҳоний ибн Ҳаний ўрнидан туруб, бир асони қўлига олиб, отхонага келиб кўрдик, Зулобий отларни қошлаб, силаб, молиш қилиб турубдур. Ул отлар қулоқ қимирлатиб турубдур.

Зулобий отларни қорнини тагидин ўтуб, отларни ёл-думини силаб туродур. Ҳоний кўруб завқлар қилиб буюрдик, Зулобийга саруполар кийгузуб сайислар сардори қилди ва яна Ҳоний амр қилдик, ҳеч ким Меҳтар Чустакни сўзидин чиқмасун. Агар чиқса, косахонаи саридин пўст торторман деб ёниб кетти. Баъдазон Зулобий бу отларни дарёи Мурғобга олиб бориб, сув бериб, ювиб покиза айлаб олиб келурман деб тошқори олиб чиқти.

Хаворижлардан бири айдик, эй меҳтар, бу отларни на учун тошқори олиб чиқдингизки, бу отларга ўт-сувни уйда берур эрдилар.

Зулобий айди:—Эй ҳаромзода, ман ўзум бил-мосмудим, сан таълим берурсан,—деб отларни олиб юрди.

Сойислар:—Эй шаҳриёр, отларни ушлаб олингки, оламни хароб қилодур,—дедилар.

Зулобий дам урмоди, сойислар ул хаворижни дашном бериб айдилар:—Сани меҳтар бирла на ишинг бор? Анго бу сўзларни айтурсан,—деб сарзанишлар қилдилар.

Охир юз минг машаққатлар бирла узрлар айтиб, Зулобийни қойтордилар. Зулобий ул хаворижни гуноҳкор қилиб ўн минг ёрғу қилиб олди. Баъдаху Зулобий Ҳонийни боргоҳига кириб таъзим қилди. Ҳоний айди:—Эй меҳтар Чустак, қайда эрдинг?

Зулобий айди:—Эй шаҳриёр, хоҳларманки, бу отларни дарёи Мурғобга элтиб, ювиб тоза қилиб келсам, бисёр чиркин бўлибдур,—деди.

Ҳоний айди:—Эй меҳтар, ўзунгиз билурсиз.

Зулобий айди:—Эй шаҳриёр, хоҳларманки, нақорахоналарни олиб бориб, дарё лабида барпо қилсалар.

Ҳоний буюрдик, нақорахоналарни олиб бориб меҳтар Чустакни муддаосидек қилинглари деб. Баъдазон Зулобий ҳанг отига сувора бўлуб, ул икки отни бир-бирини думига боғлаб равон бўлди. Андин

ўзга сойислар ҳам тўрт юз отни олиб, Зулобийни арқосидан дарёйи Мурғобни лабига келдилар. Зулобий отларни олиб дарёга кирди. Андин буюрдик, нақораларни навозишга келтурунг деб. Нақорачилар нақорани садога келтурдилар.

Зулобий отларни сувга солиб юрур эрди. Зулобий айдики, нақораларни ҳафто-ҳафт усулига олинглар, ман анго боқиб отларни сувга солиб бози қилурман, деди. Алар нақорани ҳафто-ҳафт оҳангига олиб навозишга келтурдилар.

Зулобий отларни бул тарфдин бул тарафга сувга солиб бозилар айлаб, дарёни лабига чиқиб, отларни тозёнафага киргузуб, жавлон қилиб равон бўлди. Булар фарёд қилдилар:—Эй меҳтари Фардоми Мебиний, қаён бородурсиз?

Зулобий айди:—Сизлар нақорани рафто-рафт усулига олиб, қарс уруб турунглар,—деб равона бўлди.

Ҳар чанд фарёд қилдилар, меҳтар бу отлар ёнголи қабул қилмоядур. Зулобий, акнун ман кеттим, деб бу хаворижларни сақолига шоша айлаб бадар кеттилар. Булар нақорани рафто-рафт деб навозишга олиб турор эрди.

Алқисса, ровий айтибдурки, Зулобий дарёдан ўтуб, Чорзулоб тарафига қараб равон бўлди. Зулобийни йўлда қўюнг, акнун икки калма сўз Доғулидин эшитинг.

Вақтики, Хожа Сулаймон Доғулини олиб келиб банд қилиб боғлаб, йигирма ғуломни анго муаккал қилиб қўюб эрдиларки, мабодо бул ҳаромзода бандни пора-пора айлаб қочмасун деб, йигирма ғулом анго посбонлик қилур эрди. Ул ғуломлардан бири айди:—Эй шайх, сизни Хожа на учун банд қилдилар?

Доғули айди:—Эй фарзанд, мани Жонумой Маданий дейдурлар.

Вақтики Хожа Сулаймон нақиб бўлдилар, ман Хожани кўрголи келмоб эрдим. Хожа мани на учун кўрголи келмодинг,—деб дарқайди банд қилдилар.

Ғуломлар:—Эй шайх, бизни ҳаққимизга дуо қилинг,—деб илтимос қилдилар.

Доғули айди:—Андоғ бўлса, мани қўлумни ешиб қўюнглар, сизларни ҳаққингизга дуо қилай.

Ғуломлар Доғулини қўлини ешиб қўйдилар. Доғули айди:—Сизлар бошингизни ерго саждага қўюб

зоре ва тазарруъ бирла, омин деб турунглар! Ман сизларни ҳаққингизга дуойи холис қилай.

Ғуломлар бошларини саждага қўюб турдилар. Доғули кўрдик, ғуломлар сар басажда қўюб, омин деб турорлар. Доғули «боракалло, ихлос шундоғ бўлса керак» деб чиқиб бадар кетти. Аммо Хожа Сулаймон Амирни хидматларида эрдилар, диллариға бир ҳавле пайдо бўлди. Ўрниларидин туруб бориб, Доғулидан хабар олай деб, келиб кўрдиларки, ғуломлар бошларини саждага қўюб омин-омин дейдурлар. Ғуломлар шарфаларини билиб, бошларини кўториб кўрдилар, ўрниларидин қўрқуб айдиларки, эй Хожа, бизни озод қилингки, Шайх Жонумоҳ Маданий шундоғ дедилар.

Хожа айдилар:— Шайх Жонумоҳ Маданий қандоғ одамдур?

Ғуломлар айдиларки, кеча келтуруб банд қилиб қўйғон одам — Шайх Жонумоҳ Маданийдурлар.

Хожа:— Бу бадраклар нима дейдурлар?— деб кириб кўрдиларки, Доғули бадар чиқиб кетибдур.

Хожани ниҳодларидин дуд чиқиб, бу воқеани келиб Амирго айдилар. Амир паришон бўлуб айдиларки, эй дариг, ул ҳаромзода бориб Зулобийға зарар еткурмаса деб, ғамгин бўлуб ўлтуруб эрдиларки, Зулобий уч отни олиб кириб келди. Амир хушвақт бўлуб отларни кўрдиларки, таърифидин зиёдадур. Ҳинг Одини ўзлари олдилар, Шабранг Беҳзодни Хожа Сулаймонға бердилар. Қўмули Румийни Девона Абдулла Салмаға бердилар. Чароки, паҳлавони пойтахти Амир соҳибқирондур. Амирни хушвақтликда қўюнг, икки калима сўз Доғулидан эшитинг.

Доғули вақтики банддан халос бўлуб дарёни лабига муаллақ дар муаллақ уруб бориб кўрдик, сийслар нақорани садога келтуруб, рафто-рафт усулиға олиб отлар ювийдурлар.

Доғули айдик, сизларга на ҳодиса бўлдики, рафто-рафт дейдурсизлар? Алар айдиларки, меҳтар Чустак паҳлавон Ҳонийни отларини олиб келиб ювибдурлар.

Доғули айди:— Меҳтар Чустак қайдадур?

Сойислар айдилар:— Отларни олиб чангалга кириб кеттилар.

Доғули айди:— Сизларни арвоҳи язид урсунки, ул хардузд Зулобийдурки, отларни олиб кетибдур,— деб воқеани паҳлавон Ҳонийға айди.

Паҳлавон Ҳоний дарғазаб бўлуб, бажониби лашкари Амири соҳибқирон равон бўлди. Ани арқасидин Шаҳзода Исмоил етиб келди. Баргоҳ саропардаларини барпо айлаб қарор олдилар. Бу жонибдан Султон соҳибқирон ҳам йигирма тўрт минг лашкар бирла чиқиб, хаворижларни тақобилида қарор олдилар. Баъдазон Шаҳзода Исмоил айдики, эй падар, мани отимға табли жанг урсунларки, тонгла майдонға кириб, абутуробийлардан бир кишини ҳам тирик қўймоийн, деди.

Табли жангни баноми Исмоил Ҳашмий навозишға келтурдилар. Зулобий бу воқеани Амирға дуолар қилиб айдики, байт:

Жаҳонат бакоми фалак ёр бод,
Жаҳон офаринат нигаҳдор бод.
Бакоми ту бодо ҳама кори ту,
Худованди гети нигаҳдори ту,

деб Шаҳзода Исмоилни майдондорлигини баён қилди. Амир ҳам буюрдиларки, табли жанг урунглари деб.

Икки тарафдан таблани садоси оламға тўлди. Бу кечани бу дағдаға бирла ўткордилар. Вақтики, офтоби жаҳонтоб баамри Малики Ваҳҳоб осмон даричасидан бош чиқорди, байт:

Субҳидам к-офтоби нуроний,
Саркашид аз ҳижоби зулмоний.
Ҳар гули аҳриман зи ҳам бишгофт
Қуввати Хотами Сулаймоний.
Турки хирқанишини берун оварад,
Тақя зад барсаририни султоний.

Алқисса, рўзи равшан ва намоён бўлди. Ҳоний ибн Ҳаний мукамал ва мусаллаҳ бўлуб, таковар узра миниб, етмиш ботмон амудини китфиға қўюб, Шаҳзода Исмоил ва юз йигирма минг лашкар бирла майдонға келиб, Амирни муқобилларида саф тортиб турди.

Бул вақт Шаҳзода Исмоил Ҳашмий Ҳонийдан ружсат олиб майдонға кириб, ўттуз икки лаъб сипоҳгарликни бажо айлаб наъра торттики, ҳой-ҳой, эй раҳнагар, ўзунг майдонға киргилки, иккимиз саропойи майдон бўлойлук, то тамошобинлар кўнглидин ғам-ғусса бартараф бўлсун.

Амир майдонга кирмодилар. Чароки Имом Муҳаммад Боқир айтиб эрдиларки, ё Абу Муслим, то сани душман уч мартаба талаб қилмоса, майдонга кирмогил деб.

Шаҳзода Исмоил иккинчи навбат фарёд қилди. Амир қулоғ солмодилар, учинчи мартабада майдонга кириб, Амирни садди роҳини олдилар. Кўрдиларки, ажаб жавони хушсурат, айдилар:— Кимдурсан ва отинг нимадур?

Айди:— Мани Шаҳзода Исмоил Ҳашмий дейдилар, сан кимдурсан?— деди.

Амир айдилар:— Ушал талаб қилган рахнагаринг мандурман.

Шаҳзода Исмоил камонни қарбонидин олиб, бир чўби тири хаданг зумрад пайконни Амирни тарафлариға роҳи қилди. Амир ани ўқини микрозвор тутуб олдилар. Иккинчи, учинчи мартаба ўқ равон қилди. Амир бул уч ўқни ҳам микрози айлаб олдилар.

Амир ҳам уч ўқ оттилар. Амирни ўқларини микрози қилиб ололмади. Охир Шаҳзода қўлиға найза олиб, Амирго дарафтод бўлди. Амир найзада ҳам андин зиёдалиқ қилдилар.

Шаҳзода қўлиға тиги хуношом олиб, Амирга ҳавола қилди. Амир ул тигзанликда «ё Шоҳимардон», деб Шоҳимардонни номларини тиллариға жорий қилдилар.

Шаҳзода айди:— Эй рахнагар, сани Шоҳимардонга нима нисбатинг бор?

Амир айдилар:— Абутороб деб, эй барно, Шоҳимардонни айтодурлар.

Шаҳзода Исмоил айди:— Эй шаҳриёр, ман ҳам чокари Шоҳимардондурман, сизни абуторобий деб жанг айлаб эрдим,— деб узрлар айтти, андин айдики, андоқ бўлса, бу кеча шабихун уройлук, сиз тошқоридан бўлунг, ман ичкоридин бўлай. Бу лашкарни ародан кўтаройлук, деб сўзни бу ерго анжом бериб, аммо бир-бирлариға тиру табар солур эрдилар.

Доғули буларни кўруб айдик, эй паҳлавони Ҳоний, Шаҳзода Исмоил абуторобийға байъат қилди, Ҳоний тозиёна бирла Доғулини бошиға уруб, айдик, эй ҳаромзода, фарзандим бирла жанг қилиб турурсан. Ани абуторобий бўлди, дерсан, деб дашном қилди. Баъдазон Шаҳзода Исмоил айди:— Кун кеч бўлди, эрта абуторобийлар бирла жанг қилурман,—

деб майдондан чиқти. Амир ҳам ёниб туштилар, аммо Шаҳзода Исмоил боргоҳи Ҳонийга келди.

Ҳоний:— Шароб келтурунглари!— деди.

Шаҳзода шаробни ичмоди, Ҳоний айди:

— Эй фарзанд, на учун шароб ичмодурсан?

Шаҳзода айди:— Эй падар, аҳд қилдимки, то ул рахнагарни ўлдурмосам, шароб ичмосман,— деб Ҳонийни боргоҳидан чиқиб, ўзини боргоҳига келиб, ўн икки минг марди жангини тайёрлаб турди.

Амир ҳам саккиз минг марди жангини тайёрлаб икки минг кишини Хожа Сулаймонга тобшурдилар, икки минг кишини паҳлавон Убайд Салмага тобшурдилар, икки минг кишини Шаҳзода Иброҳим ва Шаҳзода Исҳоқ Мувсилийга бердилар, икки минг муборизни ўзлари олдилар.

Андин айдилар:— Эй Хожа Сулаймон, қолғон лашкарни боргоҳ бирла олиб, Чорзулоб ичига киргузун! Мабодо бизлар тарафга шикаст бўлса, мушкул бўлмасун,— деб эҳтиёт қилдилар.

Ровий айтибдурки, нисфи шабдин ўтуб эрдик, Амир Ҳинг Одига рокиб бўлуб, Чорзулобдин лашкари Ҳоний жонибига келиб, то лаби ҳандақга етиб, бир наъра тортиб дедиларки, «халилуллоҳ, оллоҳу акбар», ҳар ким билса билди, билмаса мандурман соҳиб хуружи ҳафтоду дуввум, рахнагари мулки Марвон ва михи чашми хаворижон, соҳиби табаргарон, нойиби Шоҳимардон, яъни Абу Муслими соҳибқирон, деб ўзларини ул лашкари бекаронга урдилар. Ва яна наъраи дигар пайдо бўлдики, манам паҳлавон ва ягонаи даврон, чокари соҳибқирон, паҳлавон Убайд Салма, деб ўзини урди. Ва яна наъраи дигар пайдо бўлдики, манам Хожа Сулаймон, ани орқасидин наъраи пайдо бўлди — Шаҳзода Иброҳим Мувсилий ва яна наъраи пайдо бўлдики, манам шаҳзода Исҳоқ Мувсилий, деб отларин аёну баён қилиб, хаворижларни лашкарига дарафтод бўлдилар.

Шул вақтда Ҳоний айдики, эй Доғули, бу нима ғавғодур?

Доғули айди:— Эй Ҳоний, зоҳиран абутуробийлар шабихун урдилар,— деб бу сўзда эрдиларки, лашкарни аросидин бир наъра пайдо бўлди «ҳар ким мани билса билсун, билмаса мандурман паҳлавони замон ва ягонаи даврон, ғулом ва чокари султон соҳибқирон, яъни баноми шаҳзода Исмоил Ҳаш-

мий» деб ўн минг киши бирла хаворижларга дарафтод бўлуб жанг қилдилар.

Ҳоний сувора бўлуб, Доғулини инониға солиб буюрдикки, тўрт юз киши машъалларни равшан қилдилар. Маъракаи майдон, чун дили сиддиқон равшан ва намоён бўлди. Агар игнаи пиразани қўлидин тушса, андак тараддуд бирла топилур эрди. Ҳоний «тозиёна бошидин айлантуруб урунглари бу абуторобийларни» дер эрди.

Ровий айтибдурки, юз саксон минг хаворижлар мусулмонларга дарафтод бўлдилар. Ҳоний ҳам қўлиға тиғи захролудни олиб, мардни мардга, маркабни маркабга қалам қилур эрди. Ул кеча андоғ жанг қилдиларки, ато ўғлидин, ано қизидин беҳабар бўлди.

Бир тарафдин паҳлавон Убайд Салма, Шаҳзода Иброҳим ва Исҳоқ Мувсилиий ва Хожа Сулаймон ўзларини хаворижларга уруб, қонлар дарё-дарё бўлди. Хаворижлар ўлуги ҳар тарафда боғлогон алафдек ётур эрди. Бошлар сойни тошидек ғалтон бўлди. Паҳлавонлар наърасидин фалак шерозаси узулгудек бўлди, тарақо-тарақи амудгарони жаҳон бўлди, бозори оҳангарон.

Ҳоний Ибн Ҳаний қарийби саҳар эрдикки, Амирни тақобиларидин чиқиб айдикки, эй рахнагар, байт:

Бие то чи дони з-Рустам, нишон,
Аз он паҳлавонони гарданкашон,

деб айдикки, эй рахнагари козабош. Амир айдилар:— Ман пешдасти лабкани душман тарафига боргондурман, ишингга муқайяд бўл!— дедилар.

Фасли достони Амири соҳибқирон Ҳоний ибн Ҳанийдин захм егонлари ва Ҳоний қалъаи Чорзулобга раҳна солғони ва Амири соҳибқирон башорат топиб Ҳоний ибн Ҳанийни жавобини бергонлари.

Аммо ровиёни ахбор ва ноқилони осор ва ҳоқиёни ширин гуфтор айтибдурларки, вақтики Ҳоний ибн Ҳаний дарғазаб бўлуб, етмиш ботмон амудни жилавага келтуруб, бажониби Амир равон қилдилар. Амир бошларига сипар торттилар. Амуд келиб қуббаи сипарларига тегдикки, доманаи сипарга тегиб, андин ўтуб бориб, Амирни гарданлари бирла ронларига келиб тегдикки, ронлари амуд зарбидин гард-гард бўлди.

Амир Хинг Одини ёлини ушлаб айдиларки, эй жонвар, мани бу майдондин олиб чиқғил, деб отни

гарданидин кучоғлаб беҳуш бўлдилар. Ҳинг Оди дамини алам ва қулоғини қалам қилиб хаворижларни тепиб, тишлаб ўлдуруб, бадар чиқиб кетти.

Ҳоний Амирни амуд бирла уруб, андин арқасига қарадики, Амирни кўрмоди. Анда наъра торттики, «ҳой-ҳой, эй абутуробийлар, кимни умидида жанг қилурсизлар! Абу Муслимни оти бирла уруб гард-гард қилдим!»

Чун муҳибблар бу сўзни эшитиб, рўй баҳазимат қўйдилар. Ҳамалари Чорзулобга кириб, дарвозаларни банд қилдилар. Хожа Сулаймон пилбанд дарвоза узра чиқиб, шомиена барпо айлаб ўлтуруб эрдилар, буюрдилар қалъани сафили узра тире туфанг ва шамширу ханжарлар бирла ораста айлаб эҳтиёт қилиб, хабардор бўлуб турдилар. Баъдазон хаворижларни лашкари келиб, қалъани атрофини ихота айлаб туштилари. Ул кеча ўтти, рўз равшан бўлди. Ул эрта Ҳоний ибн Ҳаний таковар узра рокиб бўлуб, дарвозани рўбарўсига келиб наъра торттики, «ҳой-ҳой, эй Хожа Сулаймон, қалъадан чиқиб, мани рикобимни бўса қилғил, фарзандим Шаҳзода Исмоилни чиқориб бергил! Сани қонингдан ўтарман вагарна амуд бирла қалъаларингни гард-гард қилурман», деб бонги боҳайбат урди.

Хожа Сулаймон айдилар:— Эй ҳаромзода, ҳар нимаинки қўлингдин келса, дариг тутмогил!

Ҳоний дарғазаб бўлуб, таковарини суруб дарёйи хандақдин ўтуб эрдик, муҳибблар шибба тирга тутдилар, сангу кулук бирла қалъа устидин урор эрдилар. Ҳоний илгори қадам қўюб бир амуд урдик, қалъани деворларига зилзила пайдо бўлди. Ҳоний ёниб иккинчи амуд урдик, қалъани кунгралари йиқилиб тушти. Қалъага рахна пайдо бўлди.

Ҳоний журъат бирла қадам қўюб хоҳладики, қалъага кирса. Ҳоний учинчи амуд уруб қалъани жевахонасини йиқитти. Қалъага кирмоқ бўлди. Хожа Сулаймон амр қилдиларки, бу бадбахтни урунлар деб. Мусулмонлар то синону гўшани камон бирла ва қумдоқи милтиқ бирла Ҳонийни сийнасиға қўюб, қувват қилиб арқасига иторур эрдиларки, Ҳонийни пастға солсалар, ҳеч сурати йўқ эрди.

Ҳоний ҳам зўр қилур эрдик, ўзини қалъани устига олса. Мусулмонлар ғавғо қилиб қалъага киргузголи қўймос эрдилар. Аммо Хожа Сулаймон ва Хожа Усмон — ҳама хожалар бошларини саждага

қўюб, бу бадбахтни шариндин мусулмонларни ўз паноҳингда соқлагайсан, деб муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот айлаб, гирялар қилур эрдилар Акнун икки калима сўз Амири соҳибқирондин эшитинг.

Вақтики Амири соҳибқиронни от олиб чиқиб, бир бешага етиб ўтламоққа машғул бўлди. Баъдазон сув ичиб, ўзини афшонда айлаб эрди, отни устидин ерга туштилар. Ҳинг Оди Амирни атрофларида юрур эрди. Амир бир соатдин сўнг ўзлариға келиб кўрдиларки, аёғлари монанди сочдек пурхун бўлубдур. Дилларида айдиларки, ҳай дариг, муҳиббларни ҳоллари нима бўлди, деб муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот айлаб, юзларини хоки мазаллатға қўюб айтур эрдиларки, эй аҳади қадим, вой самади вожиб ўт-таъзим, вой холиқи нори нур, вой розиқи мору мўр, вой ризқрасонандаи мури моҳи, вой шинавандан оҳи саҳаргоҳи, эй ғаффори гуҳанкорон, эй сайтори табаҳкорон, эй аниси беҳишон ва эй муъйини бекасон, эй донандаи разҳо, вой сомеъи овозҳо, эй донандаи нолаҳойи Аюби, эй шунавандан гиряхойи Яқуби, эй аниси дилҳои пурғам, вой ҳабиби дийдаҳои пурнам, эй кушояндаи абвоби раҳмат, вой намояндаи асбоби маърифат, рубой:

Биёраб, ёраб шаби зиндадорон,
Бооҳи нолаи умидворон.
Батаслими асирон дар таги чоҳ,
Ки таслими ғарибон бар сари роҳ,
Ки раҳм бардили пурхунам овар,
Аз ин гирдоби ғам берунам овар.

Ва яна бу китобни туркий қилғон котиб намангоний Мулло Мир Маҳмуд Охунд Амири соҳибқиронни муножотларини мазмунида, агарчи номуносиб ва нолойиқ бўлса ҳам, уч-тўрт калима батариқи назм таҳрир қилибдур. Байт:

Амир ул дам худоға нола айлаб,
Қўзини ёшларини жола айлаб.
Қўлин кўтордилар ул дам дуоға,
Муножот айлабон қодир худоға.
Бу кун бўлғил, ўзунг манго мададкор, 15
Ки сандин ўзга йўқтур манго ғамкор.
Бу бандангни бугун армонда қилма,
Хаворижлар аро дармонда қилма.

Муҳиббларга ўзунг бўл ёру ёвар,
 Баҳаққи ҳурмати ул шоҳи сарвар.
 Аларни санго тобшурдум, худоё,
 Ўзунг сақла аларни бийру боро.
 Қи тобшурдум сянго ёронларимни,
 Азиз жондин азиз ул жонларимни.
 Сиҳатликни ато қил манго, ёраб,
 Сигинибман бугун ман санго, ёраб.
 Мани мажруҳни, ёраб, сиҳат айла,
 Муҳаммад ҳурматидин сиҳат айла.
 Шафеъ эттим Муҳаммад мустафони,
 Яна дашти шаҳиди Қарбалони.
 Мани қилма бу ерда эмди ҳайрон,
 Баҳаққи ҳурмати ул Шоҳимардов.
 Шаҳидлар ҳурматидин, ё илоҳи,
 Кечургайсан бу Маҳмудни гуноҳи.

деб зор-зор йиғлоб кўзларини уйқу элтти.

Воқеада кўрдиларки, Амирни тарафи тақобилла-
 ридин он хожаи коинот, сардафтари махлуқот, он
 моҳи духафта ва он шаҳаншоҳи ниҳофта, он меван
 боғи амони ва он тўтийи раёзи сабъ ул-масоний, то-
 вуси бўстони имон ва шаҳбози ошиёни урфон, уди
 мажмари рисолат, мушкнофани хатиби минбари сао-
 дат ва он нақибни лашкари саёдат, унвони девони
 нубувват, султони айвони футувват, дурри дарёи
 каромат, гавҳари яктойи баҳри саломат, дебочани
 мажмуани муҳаббат, хожаи девони муҳаббат, султо-
 ни боргоҳи ли-маъаллоҳ, бурҳони беиштибоҳ, фаъ-
 лам иннаҳу ло илоҳа иллаллоҳ, яъни номи шариф-
 лари ҳазрати Муҳаммад мустафо саллаллайҳи алай-
 ҳи васаллам чиқиб айдиларки, эй фарзанд, на учун
 гиря қилурсан?

Амир онҳазратни қадами муборақлариға ўзлари-
 ни тошладилар. Онҳазрат Амирни канорлариға олиб
 айдилар:— Эй фарзанд, нечукдурсан?

Амир айдилар:— Эй шаҳриёри олам, кўрмойсизки,
 Ҳонийни зарбидин оёғим шикаст еб синди. Оё бил-
 мосманки, муҳиббларни ҳоли на бўлди,— деб гиря-
 лар қилдилар.

Онҳазрат муборақ оби даҳанларидин Амирни
 аёқлариға суртуб эрдиларки, баинояти олло таоло ва
 бамўъжизан Муҳаммад мустафо саллаллайҳи алайҳи
 васалам аввалғидин ҳам хўброқ сиҳату салим улаъзо
 бўлдилар. Баъдаҳу онҳазрат саллаллоҳу алайҳи ва-

салам ғойиб бўлдилар. Амир титроб уйқудин бедор бўлдилар. Кўрдиларки, оламни мушку абийр бўйи тутубдур, аёқлари сиҳат топибдур. Худованди оламга шукрлар бажо келтуруб, Чорзулоб тарафиға равон бўлдилар.

Келиб кўрдиларки, ул Ҳоний бадбахт қалъага рахна солибдур. Хоҳлайдурки, қалъага кирса.

Амир бир наъран Ҳайдарий торттиларки, ҳой-ҳой, эй Ҳоний, қўлингни тортғилки, ман еттим.

Ҳоний орқасиға боқиб кўрдик, Амир аждаҳойи дамондек етиб келодурлар. Ҳоний ёниб Амирни сядди роҳини олиб айдик, эй рахнагар, қайда эрдинг? Кеча дардмандлар қўлидин захм еб эрдинг?

Амир айдилар:— Расули оламиёндан назар топиб келдим, корн некға муқайяд бўлғил,— деб бонги баҳайбат урдилар.

Ҳоний дарғазаб бўлуб Амирга найза ҳавола қилди. Амир ҳам найза олиб дарафтод бўлдилар. Найзаварликда Амир бир найза зиёда Ҳонийни бошиға ишлаттилар. Ҳоний қўлиға тиг олиб Амирни бошлариға солди. Амир доманаи сипар бирла ани тигини рад қилдилар. Андин табари бистакман бирла «халиллуллоҳ, оллоҳу акбар!» деб, Ҳонийни фарқи сариға чунон урдиларки, оти бирла батарозуйи баққол ва бағувоҳи ду оқсоқол чор тақсими баробар бўлуб, санглоҳи жаҳаннамга кетти. Баъдазон Амири соҳибқирон лашкари Ҳонийға юз келтуруб дарафтод бўлдилар.

Муҳибблар ҳам қалъадин чиқиб хаворижларга ўзларини урдилар. Қонлар дарё-дарё бўлди. Лашкари Ҳоний шикасти еб, пораи байъат қилдилар, аксари ҳалок бўлуб дўзахқа кеттилар. Бу хабарни Насри Сайёри сияҳрўзгор эшитиб ғамгин ва паришон бўлуб айдик, эй чокарони ол язид, бу рахнагарни на илож қилмоқ керак?

Хожа Саҳл айдилар:— Эй амири Хуросон, бу рахнагарни зар бирла фирифта қилмосангиз, жанг айлаб анинг бирла бас келиб бўлмос.

Ровий айтибдурки, Насри Сайёр тўққуз хачир зар Хожаға бериб айдик, эй Хожа, бу зарларни элтиб рахнагарға насиҳатлар қилиб айтингки, ҳар нимарсаки кўнгли хоҳласа, ани берурман.

Хожа зарларни олиб Амир хидматлариға келиб айдик, эй шахриёр, лашкари Ҳонийни шикаст берибсиз, эшиттим. Боз илғар келодур. То илғар келгунча бу зарларни лашкарға харж қилинг! Анда Шо-

пур муҳркан каминда туруб эрди. Бу сўзни эшитиб келиб Насрга айтти. Насри Сайёр айди:— Эй Шопур, андоғ бўлса, сан мани тахтимни арқасига ўтуб тур-гил!

Шопур тахтни арқасига ўтуб турди, аммо Амир Хожани бу қилгон ишлариға бисёр хушвақт бўлдилар. Баъдазон Хожа ёниб Насри Сайёрни олдиға келдилар. Насри Сайёр айди:— Эй Хожа, ул зарларни рахнагарга сизга пешкаш деб элтиб берибсиз. Билдимки, сиз ҳам абутуробий эконсиз.

Хожа, бу тариқа қилғоним йўқ, деб мункир бўлдилар. Насри Сайёр Шопурни чоқирди. Шопур чиқиб, шундоқ қилмодингизму, деди. Хожа айдилар:— Эй амири Хуросон, сиз бу ҳаромзодани сўзиға кирорсиз. Рахнагар мани ўлдурмокға қасд қилди. Мани Хожа Сулаймон жудо айлаб олдилар. Юз минг машаққатлар бирла қочиб келдим. Боз айтодурсизки, Абу Наср абутуробийдурсан.

Хожа бу сўзда эрдилар Зарқийи ҳаромзода келиб, агар абутуробий бўлмасонгиз, қасамёд қилинг, деб танг қилди. Хожа ночор, абутуробийман, деб иқрор қилдилар. Насри Сайёр хоҳладикки, Хожани ҳукми кушға буюрса.

Хожа Муҳаммад Тоҳир Хўжандий айдилар:— Эй амири Хуросон, буюргилки Хожани қафасга солиб, чорсуи шакарфурушонга осиб қўйсунлар. Андин турсунлар. Рахнагар эшитиб, Хожани халос қилмоқ учун келодур. Ул вақт беш минг киши камингоҳдин чиқиб, рахнагарни дастгир қилсунлар, деб маъқул қилдилар.

Алқисса, Хожани қафас бирла осиб қўюб, Мубашшир Аҳтам ном паҳлавонни беш минг киши бирла посбонлуқға қўйдилар. Хожа Муҳаммад Тоҳир Амирга киши юбориб, Хожани ҳолидин хабардор қилдилар.

Амир Абулато ва Абулҳасан бирла нисфи шабда дохили Марвшоҳижаҳон бўлдилар. Чорсуга келиб Хожани банддан жудо қилдилар. Андин Мубашшир Аҳтамни ўлдурдилар. Андин беш минг кишини олдилариға солиб қувлаб, чорсуни даҳанасидин чиқиб эрдилар, баякбор Зарқийи ҳаромзода келиб, Амирни кўруб воқеани Сайёрга бориб айди.

Насри Сайёр дарғазаб бўлуб хоҳладикки, ўзи отлониб борса. Хожа Муҳаммад Тоҳир айдилар:— Эй амири Хуросон, кеча пурхатардур. Қаронғуда сизни

бормоғингиз хўб эмос. Мабодоки, ул рахнагарга дучор бўлсонгиз, қабоҳат бўлур. Ҳоло ани устига илғор юборинг,— дедилар.

Алқисса, Насри Сайёр Кавкаби Дамашқий ва Дабдабаи Дамашқий ва Қартоси Зубинандозни лашкари бекарон ва сипоҳи бепоён бирла юборди. Амири диловар ва нойиби ҳайдар ул қаронғу кечада етти илғарни жавобини бериб, санглоҳи жаҳаннамга юбордилар.

Тонг отиб, рўз равшан бўлди. Насри Сайёр ўзи сувора бўлуб, лашкари бекарон бирла келиб дарафтод бўлди. Амир хаворижлар бирла жанги гурез қилиб, бажониби дарвозани Тезкулоҳ равон бўлдилар. Келиб дарвозани занжирини табарни арқаси бирла ушотиб, ёронларни бир баланд тепа устига чиқориб, ўзлари жангга муқайяд бўлдилар.

Насри Сайёр дарвозадин чиқиб, Амирни узаларига чиқиб, жангни мағлуба қилди. Бул вақт Дамашқ таърафидан гарде пайдо бўлди. Ул гард ичидан икки паҳлавон қирқ минг паҳлавон бирла келиб, Амирга зубин ҳавола қилди. Амир ани ҳарбасини ўтқориб, ҳар иккисини ўз зубини бирла уруб дўзаҳқа юбордилар.

Насри Сайёр фарёд қилдики, эй чокарони язид бу рахнагарни ароға олинглар, деб. Баякбор хаворижлар ғалаба айлаб, Амирга дарафтод бўлдилар. Атрофдин ҳарбалар солур эрдилар. Амири диловар ўзлари ялғуз хаворижларни қонини дарё-дарё айлаб, куштадин пушталар айлаб, оқибат, Амири диловар танг бўлуб, ул тални узасига чиқиб, тални зинасида ўлтурдилар.

Насри Сайёр буюрди, мани боргоҳимни олиб келиб тални остида барпо қилинглар деб.

Боргоҳни анда барпо қилдилар. Насри Сайёр амирлари бирла тални атрофини иҳота қилиб ётти. Амир уч кун анда қабал бўлдилар, бисёр ташна ва гурусна қолиб, учинчи куни ерго йиқилиб беҳуш бўлдилар.

Зарқий келиб Насрга хабар бердики, эй амири Хуросон, рахнагарни ҳаракат қилғудек қуввати қолмади, ерга йиқилди. Ани шул вақтда дастгир қилмаса, ўзга вақтда дастгир қилиб бўлмас.

Насри Сайёр фарёд қилдики, ҳар ким ул рахнагарни тал узра чиқиб дастгир қилса, анго қизимни берурман, деб ваъда қилди, аммо ҳеч киши Амирни

ҳайбатларидан кўрқуб илғори қадам қўюб, тал узра чиқолмас эрди.

Насри Сайёри паришон бўлуб туруб эрдик, гарде пайдо бўлди. Ул гард ичидин беш минг киши бирла паҳлавон Ардашер чиқиб келиб, Насри Сайёрга мулозамат қилди. Андин айдик, эй амири Хуросон, рахнагар қайдадур?

Насри Сайёри аydi:— Бу тални узасидадур.

Ул сағи ҳаромзода тал узра чиқмоқға мутаважжиҳ бўлди. Амир бу воқеани кўруб, муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот айлаб, шаҳидони дашти Қарбалони шафеъ айлаб, олло таолодин мадад ва истионат тилаб аytур эрдилар.

Муножот:

Эй жаҳон офарин бажони Ҳусайн,
Бағаму дарди бекарони Ҳусайн.
Балабташнағони гуруснаро
Ки навиштавд савобҳои Ҳусайн.

деб муножот қилур эрдилар. Еронлар омин дер эрдилар, аммо жанг қилмоқға қувватлари йўқ эрди.

Ровий айтибдур, Паҳлавон Ардашер тал узра чиқиб, хоҳладик Амирға тиф солса. Шул вақт эрдик, гарде аз жониби Шом пайдо бўлди. Аз миёнаи гард йигирма паргола алам нишона, йигирма минг лашкар бирла бир жавони ниқобдори мурасаъпўш пайдо бўлди. Асби този нажод узра рокиб бўлубдур. Бир айёри таррори ханжаргузор жавон боди сарсардек чўсти чолок ул ниқобдор инонида муаллақ дар муаллақ уруб келодур. Вақтеки ул ниқобдор етиб келиб кўрдик, бир баланде узра Амрўни бир ҳариф ўлдурмок қасдидадур. Амир ҳам қад рост қилибдурлар. Ул ниқобдор ул жойда наъра урдик, эй шаҳриёр, қўлунгизни соқланг, тасдеъ тортмонгки, ман еттим, ман ҳам сизни ғуломи чокарингиздурман.

Насри Сайёри ҳайрон бўлуб айдик, эй Доғули, бул ниқобдор Шом тарафидин келиб, Абу Муслимға мадад еткуродур, билурмусан?

Доғули аydi, эй шаҳриёр, бул ниқобдор ҳар нима бўлса абу туробийлардиндур. Ул ниқобдори ҳолидин хабардор бўлуб, дилларида айдиларки, агар ул ниқобдор келиб, бул ҳарифни жавобини берса, мабодо, бир кун манго миннат қилмосун, деб табарни дастасидин ушлаб қад рост қилдилар. Шу аснода Ардашер Амирға сотул ҳавола қилди.

Амир ўнг аёқларини ердан кўториб, ани сотулини рад қилдилар. Сотул келиб ул талга тегиб қарор олди. Ардашер хоҳладики, сотулини олса. Амири диловар табарни арқаси бирла сотулни арқасига андоқ урдиларки, сотул пора-пора бўлди.

Ардашер қўлига ханжар олай деб эрдик, Амири диловар омон бермой ул мукаддарни фарқи сариға андоқ урдиларки, дутақсими баробар бўлуб жон бамолики дўзах сипориш қилди. Амир ўзлари ҳам бошлари бирла йиқилдилар. Табарни дастаси китфлардин гузор бўлуб, гўшан абрулари табарни дамига тегиб, қон равон бўлуб ўзларидин кеттилар.

Ул ниқобдор йигирма минг жавони жанги бирла ўзини ул хаворижларго уруб, алардин димор чиқордилар.

Алқисса, ул айёреки ул ниқобдорни инонида келиб эрди, ул айёр тал узра чиқиб, Амирни ҳоллариға келтурди. Амир кўзларини очиб кўрдиларки, бир айёр-пеша Амирға шарбат ичуруб ва таом едуруб, Амирни ҳоллариға келтурубдур. Амирни кўруб, таъзим қилиб турди.

Амир айдилар:— Еронларни ҳолиға келтургил!

Ул айёр аларни ҳам бир-бир ҳоллариға келтурди.

Амир айдилар:— Эй айёр, манго бир от топиб келмоқни уҳдасидан чиқормусан? Ман ҳам ул жавони ниқобдорга мадад еткурсам.

Ул айёрпеша хоҳладики, қабул айлаб талдин пастга тушса, баякбор ул ниқобдорға кўзи тушти. Кўрдики, хаворижларни аросида фарқи хун бўлуб, хунға гута уруб юрибдур. Хаворижлар ул ниқобдорни атрофини олиб, тирборон қилур эдилар.

Амир хоҳладиларки, талдан тушуб мадад еткурсалар. Шу вақт эрдик, гарде пайдо бўлди. Ул гард аросидин бир аспи бўз қарокўз узра рокиб бўлгон паҳлавоне наъра торттики, ҳар ким мани билса билсун, билмаса маним паҳлавони жаҳон ва ягонаи даврон, ҳазбари маъракан майдон, камина хидматкори Султон соҳибқирон паҳлавон Убайд Салма, деб ўн минг лашкар бирла келиб ўзини урди. Ани арқасидин эллик парголан аламнишона эллик минг лашкар бирла бир диловари наъра урдик, «халиллулоҳ, оллоҳу акбар», манам Шаҳзода Исмоил Ҳашмий, деб хаворижлар бирла дарафтод бўлдилар. Ани арқасидин ўн икки парголан аламнишона, ўн икки минг киши бирла бир диловар наъра урдик, ҳар ким мани бил-

са билсун, билмаса Шаҳзода Иброҳим Мувсилий ва Шаҳзода Исҳоқ Мувсилий деб бу якки биродар келиб, хаворижларга ўзларини урдилар.

Алқисса, бир-бирларини арқасидин Хожа Сулаймон ва Хожа Шаҳзода Усмон пайдарпай келиб, лашкари ислом жангга дарафтод бўлдилар. Амир соҳибқирон ҳам талдан тушуб мадад еткурдилар. Уч кеча-кундуз жанглар айлаб, хаворижларни қонини дарёдарё қилдилар, куштадан пушталар чиқордилар, бошлар гўй, дастлар чавгон бўлуб, улуклар ҳар тарафда боғлагон ўтундек ётур, бошлар сойни қизил тошидек юмалонур эрди, фишо-пиш тирборон, оҳинолан нимкуштагон, тарақо-тарақи амудгарон бу гунбади давворга етор эрди. Ул ниқобдор ҳам чун наҳанги дарёдек қон ичра шиноварлик айлаб [юруб эрди]. Хавориж ҳар тарафга пароканда бўлуб димор чиқор эрди. Ул ниқобдор тўртунчи куни Насри Сайёрни аламини тагидин бош чиқорди. Таблу алам шамшир бирла уруб, сарнигун айлаб, Насри Сайёрни шикаст берди.

Насри Сайёр ул ниқобдорни жангига тоқат қилолмай Марвшоҳижаҳонга қочиб кирди. Ул ниқобдор хоҳладики, Насри Сайёр арқасидан Марвга кирса. Амир жиловидан ушлаб айдиларки, эй биродар, шукр қилингки, жангдан обрўй тобтингиз, деб ёндурдилар.

Амир айдилар:— Эй Хожа Сулаймон, айтингки лашкар мандан илгори юрсун. То аларни отини туёқини гард-ғубори манго ўрнаб паришон қилмосун.

Хожа Сулаймон рухсат бердилар. Ҳама лашкар Амирдан илгори юруб, Чорзулоб тарафига қараб равон бўлдилар. Амир ҳам ёронлар бирла равон бўлдилар. Аммо ул жавони ниқобдор Амирни ўнг қўлларида борур эрди. Ул айёрпешаки ниқобдор бирла келиб эрди Зулобий бирла Амирни инонларида муаллақ уруб келур эрди. То чандоники йўл юруб Чорзулобга келиб, боргоҳга кирдилар, ҳама амирлар ва паҳлавонлар ўз ўрниларида қарор олдилар.

Амири соҳибқирон то уч кунгача ул ниқобдорга жашн ораста айлаб, зиёфатлар қилиб, эъзозу икромлар айлаб хурсанд қилдилар. Баъдазон Амир ул ниқобдордан сўрдиларки, эй жавони барно, отингиз нима ва қойси макондин келдингиз?

Ул ниқобдор айдик, эй шаҳриёр, мани Шаҳзода Исмоил Сарахсий дейдурлар. Марвони Ҳиморни ҳукми бирла, сиз бирла жанг қилмоқ учун келур эрдим, йўлда Шоҳимардон Муртазо Алидан башорат тоб-

тим. Алар манго башорат бериб, сизни мададингизга юбордилар. Аларни амрлари бирла хидматингизга келдим, деб воқеани баён қилдилар.

Амир хушвақт бўлуб, индаллоҳ ажру азим тобқойсиз, деб дуои хайр қилдилар. Андин айдилар:— Эй шаҳзода, сизни айёрингиз бор эрди. Манго тал узра шарбат бериб, мани ҳолимго келтуруб эрди, кўрунмойдур?

Шаҳзода айди:— Шаҳриёро, боргоҳдан тошқоридадур, то сиз ижозат бермасангиз, кирмойдур.

Амир айдилар:— Кирсун!

Алқисса, шаҳзодани ишорати бирла ул айёрпеша кириб, Амирни дуолар айлаб таъзим бирла одоб тариқида турди. Амир назар қилиб кўрдиларки, ажаб жамоли бор. Амир айдилар:— Эй айёрпеша, отинг нимадур?

Ул айди:— Эй шаҳриёри олам, отимни Жонфулуси Сарахсий дейдулар.

Амир отини эшитиб:— Ажаб номи бор экан,— деб завқлар қилиб айдилар:— Эй меҳтар Жонфулус, манго яқин келгил!

Жонфулус илгори қадам кўюб, ўзини арз қилди. Амир хоҳладиларки, қучоқларини ёзиб оғушлариға олсалар. Чароки Жонфулус соҳиби жамол ўн турт ё ўн беш ёшга кириб эрди.

Жонфулус келиб дуто бўлуб, арқасини тутуб турди. Амир қўлларини Жонфулусни арқасиға тошлодилар. Жонфулус Амирни қўлларини икки қўли бирла тутуб, бўсалар айлаб, кўзиға суртуб, андин одоб бирла оҳиста қўёберди. Аммо бу тариқа Амирни илтифотларидан Зулобийни рашки келур эрди.

Амир қўллари бирлон ишорат қилиб, агар тарбият қилса, хўб айёр бўлур экон, деб амирлар тарафиға назар солиб эрдилар, Амирни кўзлари қўллариға тушуб, кўрдиларки, Имом Муҳаммад Боқир бергон ангуштарини ҳукумат қўлларида йўқ. Амирни ниҳодларидин дуд чиқти, аллоҳу акбар, деб наъра тортилар.

Байт:

Ки бархотирни подшоҳон ғами,
Паришон кунад хотири олами.

Ҳамма подишоҳ ва амирлар паришон бўлуб айдилар:

— Эй шахриёр, нима воқеа бўлди?

Амир айдилар:— Эй ёронлар, Имом Муҳаммад Боқирни бергон ангуштарлари қўлимдан тушуб қўлибдур.

Бу сўзни эшитиб ҳамма ёронлар ҳам паришон бўлдилар. Амир айдилар:— Нечанд мисқол тиллодан ангуштари қилиб, ани ичига Имом Муҳаммад Боқирни номларини солмоқни уҳдасидин чиқодурман, лекин бул ангуштарни Имом нечанд йиллар қўлларига солиб, тоат ва ибодат қилғондурлар ва яна Имом айтиб эрдиларки, ё Абу Муслим, ҳар вақтеки бул ангуштарин сизни қўлунгиздин ғойиб бўлса, давлат ҳам сиздин юз қойторур. Ман бул жиҳатдин паришон бўлодурман,— дедилар.

Ҳама ёронлар ғамгин бўлдилар. Андин Амири соҳибқирон айдиларки, эй Хожа Сулаймон, турунг, ҳама ёронлар бирла ғалбир олиб, то шул Чорзулобдин Марвшоҳижаҳонгача туфроқларни ва ҳамаи регларни ғалбирлаб, ангуштарни топиб келинглар ва агар тобмасангизлар, мани олдимга келманглар деб ҳукм қилдилар.

Хожа Сулаймон Амирдин фотиҳа олиб хоҳлади ларки, ёронлар Амири соҳибқиронни ҳукмларини бажо қилсалар. Шул вақт эрдики, Хожа Исмоил Сарахсий:— Эй Хожам, сиз андак сабр қилинг,— деб Амирға боқиб айдилар:— эй шахриёр, жангда қўлунгизда бормуди?

Амир айдилар:— Оре, жангда бор эрди, жангдин ёнғонда бор эрди. Манинг шундоғ гумонимдурки, йўлда отни бир тозиёна уруб эрдим. Мабодаки, ул маҳалда қўлумдин тушгон бўлса.

Шаҳзода айдиларки, андоқ бўлса хотиржам бўлунгки, ангуштарин пайдо бўлур.

Амир айдилар:— Сизни хабарингиз борму?

Шаҳзода айдилар:— Шаҳриёро, сиз ангуштаринни мандан олинг!

Амир дилларида айдиларки, шаҳзода хабардор экон, зоҳир бўлодурки, ангуштарни топиб олибдур, деб хушвақт бўлдилар. Амирларға Марвшоҳижаҳонни меҳнатидин сўз қилур эрдилар. Шаҳзода Исмоилни гумони шул эрдики, меҳтар Жонфулус Амирни қўлларини бўса қилғон вақтда олғондур деб, Жонфулусға ишорат қилур эрди.

Жонфулус ҳаргиз парво қилмос эрди. Шаҳзодани арзи шул эрдики, Амир фаҳм қилмосалар: Шаҳзода

боз ишорат қилиб айдиларки, ангуштарни чуст бер-
гилки, Амир паришон бўлодурлар деб. Меҳтар Жон-
фулус пастдин бошини қимирл тиб ишорат қилар
эрдики, мани хабарим йўқ деб. Баякбор Амирни кўз-
лари шаҳзодага тушти. Шаҳзода қўлини йиғиб, бо-
шини солиб ўлтурди.

Амир айдилар:— На учун айёрингизга ишорат қи-
лурсиз?

Шаҳзода айдилар:— Шаҳриёро, охир сизга бўлур.

Амир айдилар:— Ҳарна сўз бўлса айтинг!

Шаҳзода айди:— Шаҳриёро, хоҳлайдурманки, сиз-
ни ангуштарингизни пайдо қилсом.

Амир айдилар:— Ҳоло ангуштарин сизда эмосмуки,
акнун пайдо қилурман дерсиз?

Шаҳзода айдилар:— Оре.

Амир айдилар:— Ангуштаринни мандан олинг деб
мани хотиримни жам қилдингиз. Ман кўнглумда сиз
топиб олғондурсиз, манго берурсиз деб эрдим. Алъон
сизда йўқ экон,— деб айдиларки,— эй Хожа Сулай-
мон боз аввалда қилғон ҳукимни қилинг! Ҳама лаш-
карни олиб чиқиб ахтаринг!

Шаҳзода айдилар:— Эй шаҳриёр, ал-сабру миф-
тоҳ ул-фараҳ, яъни хушнудликни калиди сабр дей-
дурлар.

Амир айдилар:— Қойси жойда гумонингиз бордур,
айтинг!

Шаҳзода айди:— Эй шаҳриёр, хоҳларманки, ул
таррорни ҳолидан беҳабардурсиз. Агар хабардор бўл-
сангиз, мабодо дарғазаб бўлуб, ани ўлдурурсиз,—
деб ҳар чанд қилдики бўлмоди. Магар инки ажали
етибдур, хоҳларсизки, ўлтурурсиз. Ман андин кўн-
глумни узолмайдурман. Чунки ул мани айёрим ва ҳам-
ширхорам бўлодур. Анго муҳаббатим кўбдур. Ангуш-
тарин Жонфулусни қўлидадур.

Амир айдилар:— Андоқ эмос, ул қойдин топиб оло-
дур.

Шаҳзода айди:— Эй шаҳриёр, шул вақтеки, қўлун-
гизни учини узотиб эрдингиз, сиз бирла мулоқот бў-
луб эрди, ул вақтда олғондур, сиз хабардор бўлма-
рондурсиз.

Амир заҳарханда айлаб айдиларки, ман ҳам муд-
дати беш йил либоси айёри дарбар қилғондурман.
Мани ҳам айёрликдан хабарим бордур. Ул мани қў-
лумдин нечук олибдурки, ман андин хабардор бўлмоб-

дурман, деб Жонфулусга қароб айдиларки, эй Жонфулус, онча шаҳзоданг айтодур ростму?

Жонфулус гирялар айлаб дедик, шаҳриёро, сиз мани борамда мунча иноятларни айлаб сарафроз қилдингиз. Ман сизни ангуштарингизни олиб паришон қилмоғим дуруст эмас. Мани шаҳзодам қилибдурларки, Жонфулусни Амир хидматкор қилиб олодур, деб манго бу тариқа сўзларни нисбат бериб хоҳлайдурларки, зоти шарифингизга озор етқуруб, мани сиздан йироқ қилодурлар. Вагарна мани ҳаддим бўлурмуки, сизни жанобингизга мундоқ беадаблик қилсом, деб мункир бўлуб, сўзини маъқул айлаб, бошини солиб турди.

Амир айдилар:— Бали, сан айткондек бўлса керак,— деб боз Хожага ангуштарни тараддуд айлаб топинглар деб буюрдилар. Аммо шаҳзода ҳар соат Жонфулусга қараб ишорат қилур эрдиларки, эй таррор, шунчалик кифоядур. Эмди бергил!

Жонфулус:— Ман олғоним йўқ,— деб мункир бўлур эрди.

Амир айдилар:— Эй шаҳзода, ҳануз ҳам бу даъводан ўтгонингиз йўқму?

Шаҳзода айдилар:— Эй шаҳриёр, акнун фармойиш қилингки, бу таррорни қийин айлаб ўлдурсунларки, ман ҳам ризодурман. Муни ҳўб билодурман, гар ангуштарин андан чиқмоса, мани гуноҳкор қилинг,— деб илтимос қилдилар.

Жонфулус шаҳзодадин бу сўзларни эшитиб гирялар айлаб дедик, шаҳриёро, нима бўлодурки, мани талаб қилиб, муборак қўлунгизни берсангиз. Ҳама подшоҳлар хабардор бўлуб турсунлар. Ман шул вақт ангуштарни нечук олодурман? Бу ишга кимни ақли бовар қилодур? То шундоғ бўлмоса, мани шаҳзодам бу даъвомдин ўтмой, сизни жанобингизга сўзларини маъқул айлаб, мани бу бухтон бирла ўлдурудур, деб илтижо қилди.

Амир айдилар:— Илгори келгил! Жонфулус Амирни олдиларига келдилар. Амир қўлларини Жонфулусга узоттилар. Меҳтар Жонфулус Амирни қўлларини икки қўли бирла ушлаб кўзига суртуб, ангуштарни солиб, боз арқаси бирла оҳиста-оҳиста юруб бориб пойгоҳда туруб, Амирни ҳақларига дуо қилиб таъзим бажо қилди. Лекин ҳама подшоҳлар наззора айлаб турор эрдилар.

Амир айдилар:— Шул миқдор фурсат ўтти,— деб қўлларини подшоҳлар тарафига ишорат айлаб сўзладилар.

Баякбор кўзлари туштики, ангуштари ҳукумат қўлларида барқдек дурахшон бўлуб туродур. Амир ангуштарин кўруб, шодмон бўлуб Жонфулусго боқтилар. Жонфулус Амирго таъзим бажо қилди. Амир ани бу айёрликига бисёр хушвақт бўлуб айдилар:— Мандан нима талаб қилсанг қилғил, берурман.

Жонфулус айди:— Эй шаҳриёр, ман сизни саломатлиқингизни талаб қилурман.

Амир боз меҳрибонлик айлаб дедиларки, ҳар нима талаб қилсанг, берурман, талаб қилғил!

Жонфулус айди:— Эй шаҳриёр, мундоқ меҳрибон бўлдингиз, муборақ сўзунгизни синдуруб бўлмоядур. Бу иноятингизга бир нимарса талаб қилмасам, беадаблик бўлур. Андоғ бўлса, бу ғуломингизга лашқари исломни жосуслигини беринг!— деди.

Вақтеки, Жонфулус жосусликни талаб қилди, гўёки мадори олам Амирни бошларига йиқилди. Чароки, Амир жосуслигини Зулобийга бериб айтиб эрдиларки, то мани аёғим рикобдадур, бу хидматни сан қилғил. Ҳеч ким сани бу хидматингга шерик бўлмосун, деб ваъда айлаб эрдилар. Бу сабабдан паришон бўлуб айдиларки, агар Жонфулус тахтимни талаб қилса ҳам, берур эрдим, Зулобийга шармсор бўлдум деб, ҳайрон бўлдилар. Зулобий билдики, Амир Зулобийни поси хотир айлаб шармсорлик тортадурлар.

Зулобий сандали жосусликдан тушуб айдики, эй шаҳриёр, азбарой мани хотирим учун хотирингизни озурда қилмонгки, ман ўзумни азл қилдим, сиз подшоҳдурсиз. Жосусликни кимга берсангиз, беринг. Ман ғуломингизга сағбонликни берсангиз ҳам, қилурман.

Амир Зулобийдан бу сўзни эшитиб хурсанд бўлуб айдилар:— Эй Жонфулус, дарёбки, сандали санго бўлди.

Ва яна Зулобий мақомига келиб айдики, бу бандани арзини ҳам эшитсонгиз.

Амир айдилар:— Нима хоҳларсан?

Зулобий айди:— Шаҳриёро, мардум воқеа ҳол шундоқ бўлуб бу равиш бирла соҳиби сандал бўлғонини билмой айтодурларки, Зулобий муносиби мансаб эмас экон, андин олиб Жонфулусга берибдурлар дерлар. Бу сабабдан андак шармсор бўлодурман. Жонфулус бирлон манго ижозат берсонгиз, ҳар қой-

симиз Доғулини тутуб, Марвшоҳижаҳондан олиб кел-
сок, сандали жосуслик анго бўлсун,— деди.

Амир Зулобийдан бу сўзни эшитиб ҳайрон бўл-
диларки, Жонфулус Зулобий бирла ҳамроҳ бўлуб бо-
риб, оё бу ишни уҳдасидан чиқодурму ё йўқ деб ай-
диларки, эй Жонфулус, Зулобийни сўзини эшиттинг-
му?

Жонфулус айди:— Бале, шахриёр, ман ҳам қабул
қилдим,— деб ўзуни тайёрлаб турди.

Амир айдилар:— Ул пурзўр айёрдур, бохабар бўл-
ғил!

Жонфулус айди:— Ҳар кимга худо нимани берса,
ани кўрор.

Алқисса, ҳар иккиси Доғулини тутуб келмакка
Амирни ижозатлариға таваққуф айлаб турдилар.

Амир Жонфулусга ишорат қилдилар, ул бадар чи-
қиб кетти. Зулобий айди:— Эй шахриёр, ҳар иккимиз
боядки баробар чиқсак эрди.

Амир айдилар:— Эй Зулобий, мани санго сўзим
бор.

Зулобий айди:— Эй шахриёр, бу сўзларингизни
илгори айтсонгиз, хўб эрди. Ул чиқиб кетти, акнун
манго ҳам рухсат беринг.

Амир айдилар:— Эй Зулобий, шитоб қилма, ҳо-
ло борурсан. Аммо ҳозир бўлғил! Мабодоки, айёри
кордида ва донодурсан, анго зиён еткурмағил,—
деб гуфтуғў айлаб таъхирга солур эрдилар.

Амирни ғаразлари ул эрдик, Жонфулус ёшдур,
мунинг бирла баробар келолмайдур. Зулобий шул
соат ўзини анго еткуродур.

Зулобий айди:— Эй шахриёр, бу каминага ҳам
иноят бирла ижозат берингки, иш қўлдан кетти,—
деди.

Амир айдилар:— Эй Зулобий, боргилки, сани ҳам
худованди ҳаждаҳ ҳазор оламға тобшурдум,— деб
рухсат бердилар.

Зулобий бархез айлаб икки юз қадам ерго жуф-
так уруб бордики, Жонфулусни йўлда олса, Амирни
кўнгуллари қарор олмай Мозёр ном Зулобийни бир
шогирди бор эрди. Амир ани аларни орқасидин юбор-
диларки, ҳар вақт ул икки айёр, бир-бирлари бир-
ла гуфтуғў қилсалар, сан аларни ҳолидин мани ха-
бардор қилғил. То алар бир-бирларини ҳалок қил-
масун.

Мозёр аларни арқасидин муаллақ дар муаллақ

уруб равон бўлди. Аммо Зулобий илғар айлаб чусту чолок ўзумни анго еткурсам деб борур эрди. Баякбор кўрдики, бир рўймол шири сафиддек йўлда тушуб ётибдур. Кўнглида бисёр терлаб эрдим, деб олдики, юзини артса, боз хотирига келдики, мобо-до Жонфулусни айёрлик дўконидан тушгон бўлмо-сун деб, олиб равон бўлди ва яна нечанд қадам илгори босиб кўрдики, бир кулчаи равганин тушуб ётибдур. Ани ҳам Жонфулусни корхонасидин тушгон бўлмасун деб тубраи айёрига уруб равон бўлди.

Зулобий дилда айдики, Жонфулус хоҳлайдулки, мани макре қилиб банд қилса деб, бераҳа айлаб йўлдин чиқиб равон бўлдики, Жонфулусдин илгори ўтой деб уч фарсаҳ йўл юруб, баъдазон роҳи ростга кириб кўрдики, Жонфулусни изи ҳануз бул ерго ет-мобдур. Билдики, Жонфулус арқада қолибдур. Зулобий муаллақ дар муаллақ уруб равон бўлди.

Акнун икки калима сўз Жонфулуси Сарахсийдин эшитинг. Аммо Жонфулус ҳам муаллақ дар муаллақ уруб, терлаб сувга ғарқ бўлуб борур эрди. Ҳавони ҳароратидин тили оғзидин чиқиб, қилгон ишидин пушаймон бўлуб, афтон-хезон рўй бапарай биёбон қўюб, басуйи Марвшоҳижаҳон борур эрди. Баякбор кўрдики, йўлда бир аноре тушуб ётибдур. Хоҳладикки, ул ташналикда ул анорни еса. Боз хотирига еттики, эҳти-моли бор Зулобийни тубрай айёрасидин тушгон бўл-са, мани панд бермосун, деб емой равон бўлди. Яна нечанд қадам илгори бориб кўрдики, бир ношботи тушуб ётибдур. Билдики, бул ҳам Зулобийни шарбат-хонасидин тушгондур. Ани ҳам тубрай айёрига солиб равон бўлди. Андин ўтуб кўрдики, бир хурмо тушуб ётибдур. Ани ҳам тубрай айёрига солиб равон бўлди.

Ровий айтибдулки, ҳар нимарсаки Зулобий йўл-га тошлаб эрди Жонфулус ҳам емой тубрай айёри-га солди ва ҳар нимарсаки Жонфулус тошлаб эрди Зулобий ҳам емой дохили кулвор қилди. Аммо Зулобий чўсту чолок юруб, Сардобаи Искандарияга етиб кўрдики, ажаб сардоба. Ул жойда сувга сероб бўл-ди. Хоҳладикки, доруйи беҳуш солса. Иложи бўлмо-ди. Жонфулус ҳам келур деб сувни ичига кириб, сувни лўй қилиб, сувдин чиқмоқда бир парча намад-ни йўлға тошлаб, ул намадни устига қадам қўюб, изим маълум бўлмосун, деб ҳар жойга оҳуни изини солиб, андин чиқиб Тоқи Сақон Искандарияга қа-раб равон бўлди.

Ровий айтибдурки, ул параи биёбонда Жонфулус ташна ва гурусна юруб, шул сардобаға етиб кўрдики, сув ажаб лойланибдур, аммо охуларни изи бисёр зоҳир бўлодур. Кўнглида айдики, бул саҳро-ни жонворлари ҳам манго душман эконларки, сув-ни лой қилиб кетибдурлар. Агар бу лой сувдан ич-сам, зарар қилодур. Агар сув соф бўлгунча турсам, иш қўлдин кетодур. Боядки кетгоним хўбдур, деб Тоқи Искандарияға бориб етти.

Зулобий бир тоқни арқосида пинҳон бўлуб ўлту-руб эрди, кўрдики, Жонфулус ташна ва гурсуна ти-ли оғзидан чиқиб етиб келди. Жонфулус кўрдики, йигирма бир чашма шири сафиддек бор эрди ва ҳар равоқни ичиға бир хумни ерго ўтқузгон эрдилар. Ҳар хумни олдида майдин паймона қўюб эрдилар. Ҳаз-рати Искандарни замонларидин то бу вақтгача хид-маткорлар пушт ба пушт мерос бу сақохонаға хид-маткорлик қилур эрдилар. Ҳар жонибдан корвонлар келса, бу жойға тушуб, шароб ва кабоб еб, истиро-ҳат айлаб кетор эрдилар.

Жонфулус бир коса сувни қўлиға олиб хоҳлади-ки, ичой деб. Боз хотириға еттики, мабодо Зулобий бу манзилга етгон бўлса, манго панд бермок учун равоқни арқасида тургон бўлмосун, ҳар нечук ҳам бўлса бир пешрави айёри урай деб айдики, ассало-му алайкум, эй шоҳи айёрон Зулобий! Маъзур ту-тунг, ман тавба қилдим, узримни қабул қилингки, ташна ва гурусналик сабабидин кўп дармонда бў-луб жоним қолмоди. Нима бўлодурки, равоқдин бу тарафға, мани олдимға чиқсонгиз, деб таваққиф қи-либ турди. Зулобий дам урмоди. Ва яна Жонфулус айди:—Эй ҳардузд Зулобий, ўзунгни зоҳир қилиб, буён чиқғилки, ҳар иккимиз панжа дар панжа урай-лук, то иккимизни ҳолимиз маълум бўлсун,—деб пешрави айёри уруб, ҳар чанд гуфтигу қилди.

Зулобий жавоб бермоди. Жонфулус кўнглида ай-дики, агар Зулобий шул жойда бўлса, манго амён бермой, шул ерда мани хароб қилур эрди, мунда йўқ экон, деб кўнгли қарор олиб, ночор ул сувдан ичти. Зулобий хушвақт бўлди.

Жонфулус қад рост қилдики, кетой деб. Кўрди-ки, боши айланиб бородур. Огоҳ бўлдики, доруйи беҳуш ичибдур. Хоҳладики, ўзини ҳушиға келтурса. Зулобий наъра урдики, эй дузди Сарахсий дастро нигоҳ дорки, ман еттум.

Жонфулус кўрдики, шоҳи айёрон Зулобий етиб келди. Жонфулус хоҳладики, қўлига ханжар олиб, панжа дар панжа урса. Доруйи мадҳуши таъсир қилиб ерга йиқилди. Ул сақохонани арқасида бир бутазоре бор эрди. Зулобий Жонфулусни кўториб, олиб бориб ул дарахт бутага маҳкам борлоди, хоҳлади Марвшоҳижаҳонга юрса. Боз Зулобийни хотирига еттики, Жонфулусни тубраи айёридан хабар олайки, Сарахсдин нима олиб келгон бўлса деб тубраи айёрини холи қилиб кўрдики, лаъли, марварид, ёқут, фирузан бисёр ани тубрасидин тушти ва қандолати бисёр ҳам тушти яна ул тубрани ковлаб кўрдики, бир қаттиғ нимарса зоҳир бўлодур. Тубрани афшонда қилди. Кўрдики, бир мунаққаш қути тушти. Ул қутини олиб кўрдики, лаъл, сийм, тилло ул қутини ўртосига банд қилибдурлар. Бедимоғ бўлуб хоҳладики, ул қутини синдурой деб. Боз бу қути зоеъ бўлмосун деб кўнгли бўлмоди. Мулоҳаза айлаб кўрдики, тиллони суви бирла бир хат битибдурларки, ҳар кишини қўлига бул қути тушса, ул лаълки бу қутини ўртосига банд қилибдурлар икки тиши бирла ўнг тарафга тобласа, бул қути кушода бўлур ва агар чап тарафга тобласа, маҳкам бўлур дебдурлар.

Зулобий бу хатни ўқуб хушвақт бўлуб, икки тиши бирлон ўнг тарафга тоблади, қути кушода бўлди. Кўрдики, бир насимеки чароғдан чиқгон дуддек борик воқе бўлодур. Шул навъ дуди борик қутини ичинини атрофида зоҳир бўлодур. Зулобийни хотирига еттики, қутини яна устивор қилиб қўйса. Ул қутини сарпўши Зулобийни оғзида, қути қўлида эрди. Хоҳладики, қутини сарпўшини ёпиб маҳкам қилиб, ул дуд қутидин чиқиб, Зулобийни димоғига ўрноди.

Ровий айтибдурки, Зулобий ҳам ул дуд димоғига етгон замон беҳуш бўлуб, бир тарафга йиқилди. Жонфулус бир жонибда, Зулобий бир тарафда — ҳар иккиси хурак тортиб ётур эрди. Буларни мунда қўюнг, акнун икки калима сўз Зулобийни шогирди Мозёрдан эшитинг.

Амир Мозёрни аларни арқасидан юбориб эрдилар. Ул ўзи бирла обтаом ҳамроҳ қилиб ул манзилеки, Зулобий бирла Жонфулус йўлни талош қилиб келиб, пайдарпай бўлуб ул бутазорга борибдурлар. Мозёр ҳам пайни арқасидин ул бутазорга келиб кўрдики, устои Зулобий бир жонибда, Жонфулус бир

жонибда йиқилиб, беҳуш бўлуб хуррак тортиб ётиб-
дурлар.

Мозёр шул миқдор билдики, Зулобий аввал Жонфулусни мадҳуш қилибдур. Кўнглида айдики, устодим Зулобийни ҳушига келтурой деб. Ва яна айди, аввал бу қандолатлардан еб ва бу лаъл поралардан олай, деб нечанд бодом қандни оғзига солди. Хоҳладики, еса ҳалқидан ўтмоди. Туруб Мозёр ҳам беҳуш бўлуб бир жонибга йиқилди. Чароки, бу қандолатларни аросига доруйи беҳуш солгон қандолатлардан ҳамроҳ бўлгон эрди. Вақтеки Зулобий тубран Жонфулусни сарнигун айлаб, ичдаги ҳамма нимарсаларни ағдориб холи қилиб, аммо тубран айёрийни нечанд хонаси бўлур, ҳар хонасида бир матоеъ бўлур. Вақтеки тубрани холи айлаб эрди, ҳар нимарсаки ани ичида бор эрди, ул нимарсалар бирибирига араллашиб, мажмуа бўлуб қолиб, анинг учун Мозёр ҳам нафси бадҳоҳиш бирла ул ҳам мадҳуш бўлуб йиқилди.

Ровий айтибдурки, Жонфулус ул эрта бирлан ҳушига келди. Кўрдикки, қутини сарпўши Зулобийни оғзида, мадҳуш бўлуб ётибдур.

Жонфулус хушвақт бўлуб, қутини шундоғ ҳикмат бирла ораста қилгон ҳукамони ҳақиға дуойи хайр қилди. Кўрдикки, Мозёр ҳам хуррак тортиб йиқилиб ётибдур. Фаҳм қилдикки, ул бул қандолатдан еб беҳуш бўлубдур.

Жонфулус Зулобий бирла Мозёрни пушт-бапушт қилиб маҳкам боғлаб бир дарахти бутазор узасига банд этиб, устивор қилиб, ўзи Доғулини ушламак қасдида батарафи Марвшоҳижаҳон равон бўлди. Ёронларга маълум бўлсунки, Жонфулус нечук ҳолига келди деб айтмосунлар.

Устодлар айтибдурларки, айёрларни доруйи беҳушлари шароб ҳукмидадур. Дору солгон шаробни ичса, бир соат-икки соат ётиб, боз ҳолига келодур. Магар шундоғ қилсаки, доруйи беҳушни халтага солиб, димоғига қўйса, ани оғзидан йироқ қилмоса, агар олти ой ётса ҳам, ҳушига келмойдур.

Ровий айтибдур, вақтики меҳтар Жонфулус чувчолок боди сарсардек юруб, Марвшоҳижаҳонга дохил бўлди. Чандонки юруб Марвни регистонига етти. Намозшом бўлуб эрдикки, бошига кулоҳи қаландарона кийиб, устига жандани дарбар айлаб, бир дўконни узасига чиқиб, ҳар тарафга боқиб тамошо айлаб

ўлтурур эрди. Баякбор кўзи туштики, бир чорбоғига халқ кириб-чиқиб туродурлар. Ҳеч киши бир одам бирла иши йўқ. Хоҳладики, ул чорбоғқа кирса. Кўрдик, бир одам ул боғдан маст бўлуб чиқиб келодур. Жонфулус айди:— Эй падар, бул нечук жойдур?

Ул марвони боқиб кўрдик, бир пира марде, айди:— Эй қаландар, сан бул жойни билмойсанму?

Жонфулус айди:— Оре, ман мусофирдурман.

Ул Марвони айди:— Эй қаландар, бул манзилни отини Шайтонпури қалъаи Марв дейдурлар.

Жонфулус айди:— Шайтон демакни нима маънис бордур?

Ул марвони айди, байт:

Ин хароботи муғонаст дар ў мастананд,
Кофиру арманию ҳиндию тарсову яҳуд.

Амири Хуросон ҳар тоифадан жумлаи фосиқон ва гумроҳларни йўл бергондурлар. Алар ҳар ҳолда бўлсалар, сўрамойдурлар. Жонфулусни хотирига еттики, манзилга кириб, бул тоифани аҳволидан хабардор бўлай деб. Кириб кўрдик, ҳар жойда маст бўлуб йиқилиб ётибдурлар.

Жонфулус сайр қилиб, ул манзилни ўртасига етти. Кўрдик, бир сарҳавз. Ул сарҳавзни атрофида жамъ ўлтирибдурлар, қимор ўйнайдурлар. Жонфулусни хотирига еттики, бир соат ўлтуруб, бу тоифани тамошо қилай деб. Бир жойга етиб кўрдик, хишти ғулак кўюб, ул суфани тўрт буржиги яхши бисотлар ва зилчаҳон кирмонийлар солибдурлар. Тўрт буржлук машъалларни ёқиб кўюбдур. Ул суфа узра бир марди музаххаму мужассам ўлтурубдур. Бу навъики ул сағни қорнини катталигидин йигирма тўрт газ фута анинг белига етмобдур, аммо танҳо ўлтуродур. Ул ҳариф отини Лаванд Мир Бисот дер эрдилар.

Жонфулус бир жуфт жавзни ани алдиға кўюб, саломи қалъаи Басрани еткуруб таъзим айлаб турди. Лаванд Мир Бисот хуш келибсан деб, олдида ўтқузди ва нечанд тангани интоқлариға бериб айдик, сизлар бориб такияда об-таом қилиб турунглар, бу қаландарни олиб борурман.

Жонфулус айди:— На учун сизни бу яхши бисотингиз холи туруб, ўзга бисот узра бози қилодурлар?

Лаванд Мур Бисот айди:

— Эй, қаландар, ҳар кимни минг тангаси бўлса, бул жойға йўл топодур. Минг тангадан бир танга кам бўлса ҳам, бул жойға йўл тобмодур, ул жойда қиморбози қилодурлар ва дигар инки, бу бисотлар Шаҳзода Тоҳиракни бисотларидур. Шаҳзода Тоҳирак аксари Шайхи Оли Марвон Меҳтар Доғули бирла келиб, бул жойда қимор қилодурлар. Эй қаландар, ман сизни анинг учун мунда олиб ўлтурубдурманки, Шаҳзода Тоҳирак кеча Доғули бирла келиб қимор қилиб эрдилар. Яна бу кеча келурмиз деб ваъда қилиб эрдилар. Яна бу кеча амирзода келиб қимор қилсалар, ҳар нимарсаки, қимордан тушса, сизга ниёз қилдим. Ани хотири учун ўлтурубдурман. Боз бир соат ўлтуройлук, шоядки амирзода пайдо бўлсалар. Ҳар вақт борсак, таом тайёрдур.

Жонфулус дилида айдик, ман сани таомингдан безордурман. Кошки ул ҳаромзода пайдо бўлса эрди, анинг ишини шул жойда қилур эрдим, деб интизор бўлуб турди. Бир соатдин сўнг Лаванд Мир Бисот кўрдик, алар келмодилар. Алардан умид узуб, хишти ғулакни кўториб хоҳладик, Жонфулусни қўлидан тутуб уйга ёнса. Ногоҳ машъални рушинолиги чорбоғ эшигидан зоҳир бўлди. Кўрдик, Доғули бирла Ҳез Тоҳирак келодур. Лаванд Мир Бисот айд:

— Эй, қаландар, дардмандлар келдилар.

Жонфулус аларни кўруб нахўб воқеъ бўлди, деб шодмон бўлди. Алқисса, Доғули бирла Ҳез Тоҳирак келиб, ул бисот узра ўлтуруб жоми шароб ичтилар. Ул вақтда Доғули айд:— Эй амирзода, бу соат қиморбози қилмоймизму?

Тоҳирак:— Сани бирла бози қилмодурман,— деди.

Доғули:— На учун мани бирла бози қилмодурсан?

Тоҳирак айд:— Ҳаргиз сандан ўн танга ютуб олғоним йўқ. Ҳамиша мани бадқимор айлаб, ютуб олодурсан. Анинг учун бози қилмодурман.

Доғули бедимоғ бўлуб Тоҳиракни дашном қилдики, андоғ бўлса мани на учун уйдан олиб келдинг?

Тоҳирак айд:— Бир сайр қилмак хотиримға келиб эрди, боз ёниб кетодурман,— деди.

Доғули бисёр бедимоғ бўлуб тарғиб қилур эрди, Ҳез Тоҳирак қабул қилмос эрди. Ҳар иккиси ғуфтуғу қилиб, бир жойға еттиларки, Тоҳирак «сани бирла

қиморбози қилсам, падари калоним шафоатидан бенасиб бўлай» деб қасамёд қилди.

Доғули Тоҳиракни бисёр дашном қилди. Оқибат Тоҳирак айди:—Эй Лаванд Мир Бисот, нима бўлулки, бир одам пайдо қилсанг, мани жонибимдан Доғули бирла бози қилса, то беш-олти минг танганимдан ютуб олмаса, ором олмойдур. Бу жаҳаннамий юз маротаба шундоғ пулни бетақриб олғондур. Бу ҳам ул пулни қаторида кетса кетсун.

Алқисса, Лаванд Мир Бисот айди:—Эй Шайх Доғули, ман амирзодани тарафидан ўйнойдурман.

Доғули айди:—Равомудирки, сиздек пирамарди оламиён бирла бози қилмоқ,—деб қабул қилмоди.

Лаванд Мир Бисот айди:—Эй шаҳзода, ани бирла бози қилодургон одам йўқ.

Тоҳирак айди:—Эй, Лаванд, ушоқларинг қайдадурлар?

Лаванд айди:—Бул қаландар мани меҳмонимдур. Парчае гўшт олиб бордиларки, бул қаландар учун таом тайёр қилғойлар.

Тоҳирак айди:—Нима бўлодурки, шул қаландар мани тарафимдан бози қилса.

Лаванд Мир Бисот айди:—Қаландарлар тарки дунё айлаб, бу дунёдан кўзларини юмгондурлар, қимор ўйнамоқни қабоҳат билодурлар ва дигар шундоғ сўзни қилмонгки, қаландар эшитса, шармсор бўлодур.

Жонфулус аларни гўфтуғларини эшитиб турор эрди. Хотирига келдики, вақт шулдур. Лаванд айди:—Оллоҳу акбар, бизларни гўфтуғумиздан қаландар хабардор бўлдилар,—деб айдикки,—эй шоҳ қаландар, маъзур тутунгки, амирзодани кайфлари баланддур, олами мастийда бир нимарса дедилар.

Жонфулус айди:—Амирзодани хотирлари нимани хоҳласа, ани қилой.

Тоҳирак айди:—Эй қаландар, акнун сизни қаландар деса бўлодур. Қаландарлигингиз маълум бўлди. илгори ўлтурунг,—деди.

Жонфулус қаторга кириб ўлтурди. Тоҳирак айди:—Эй, қаландар, мани тарафимдан бози қилинг. Агар бой берсангиз, ман беродурман, агар ютсонгиз, ўзунгизники бўлсун. Аммо Доғулини ҳеч ким бози айлаб ютгон эмас. Эй қаландар, илгори ҳаргиз бози қилиб эрдингизму?

Жонфулус айди:— Раҳки бадал деб бу ишларни билурман. Хотирда Доғули айдики, кўз юмуб очқунча бу қаландарни ютуб олурман, мани олдимда бу қаландар кулоҳпўшни нима жони бор деб.

Аммо Тоҳирак ўн минг тангани олдиға тўкуб айди:

— Эй, қаландар, зуд бози қилғил!

Жонфулус айди:— Эй шаҳзода, ман кишини пулини бози қилмойдурман.

Доғули айди:— Эй қаландар, сани пулинг борму? Жонфулус айди:— Бали!

Доғули айди:— Андоғ бўлса, пулингни чиқорғил!

Жонфулус даст дарбағал қилиб, бир ханжари мурасаъ чиқориб қўйди. Кўрдиларки, қаландар дунёдор экон, айдилар:

— Эй қаландар, отингиз нимадур?

Жонфулус айди:— Мани отимни Шоҳ Балвуқоса Қаландарий дейдурлар. Аввал дунёдор эрдим, тарки дунё қилиб ҳамани барҳам уруб барбод бердим. шул ханжар қолиб эрди. Амирзодани хотирлари учун бу ханжарни бу жойда барбод беродурман — деб ўзидан миннатдор қилди.

Доғули айди:— Бу ханжарни баҳоси ўн минг танга.

Жонфулус айди:— Оре, қабул қилдим. Чароки, ҳар нимани баҳоси қиморхонада ярим бўлодур, — деди.

Доғули олати бужални қўлиға олиб айдики, эй қаландар, дов қўй! Тоҳирак Доғулини қўлиға уруб айдики, эй мардак, ул дастни қаландарға бергилки, марди мусофирдур.

Доғули айди:— Сани нима ишинг бор? Эй амирзода, кўюнгки, ул бужални қўлиға олди, лутабни анго бердим, — деб минг танга дов деб Доғулини олдиға қўйди.

Доғулини қўлида битул эрди, тошлади, икки асб турди. Минг тангани олдиға тортиб олди. Жонфулус боз минг тангани довға қўйди. Доғули духар берди, минг тангани олдиға тортти. Жонфулус боз мингни қўйди, ани ҳам ютти.

Алқисса, беш минг тангани Доғули ютти, Жонфулус айди:— Беш минг тангани элтиб ютти, ҳаргиз қиморбозликда бу тариқа бози қилғон эмосман. Эй шайхи ол Марвон, акнун шул беш минг тангани дов қўйдум.

Тоҳирак айди:— Эй қаландар, ҳўб қилдингиз дузди далир муқаммари далир,— деди.

Доғули бужуларни ерга қўюб айдики, бир жом шароб берингларки, ичиб кайфимни баланд қилиб, бир духоб урой,— деб шароб ичмоқға муқайяд бўлди.

Жонфулус ул бужалларни зери дастига олиб айдики, эй лайложи босар, нечанд кунлардан бери сани қўлумга олмодурман. Магар инки ҳамчу гардуни дигаргун бўлдунгму, деб ул шашмола шохни олиб айдики, дов борму? Доғули дов бор деди. Жонфулус айди:— Мани шул беш минг танга пулум бор, беш минг танга мандан ютуб олдингиз.

Тоҳирак айди:— Баду сар дов қўй! Агар қаландар бой берса, бир сарини ман беродурман, агар ютса, ҳар иккиси ўзиға бўлсун,— деди.

Доғули амирзода нафси кам деб бужални тошлади, духар турди, аммо уч бужал ҳиштни арқасиға аксиға бўлуб тушти. Доғулини ранг рухсори ўчуб об ҳалқида банд бўлди. Жонфулус беш минг тангани олдиға тортти. Баъдазон ул Жонфулус бужлани қўлиға олиб тошлади. Дов асп турди. Бу навбат ҳам беш минг тангани олдиға тортиб олди. Иккинчи навбат бужални қўлиға олиб, гардкам деб тошлоди. Бу навбат ҳам духар турди. Беш минг тангани Доғулини олдидан тортиб олди. Ҳамасини этоғиға солиб қарор олиб айдики, эй Шайхи Оли Марвон, эмди бози қилмодурман, деб қарор турди.

Доғули бадқимор бўлуб Тоҳирак бирла Лаванд Мир Бисот ҳар иккиси хандалар айлаб дедиларки, боракалло, эй қаландар, ҳўб иш қилдингиз!

Доғули шул соат зар пайдо қилурман, деб ғуломлариға буюрдики, эй Бектош ва Темуртош, бориб хазинадан зар олиб келинглари!

Доғули айдики, эй қаландар, акнун хотиржамь бўлдунгму? То зарни олиб келгунча бози қилойлук.

Жонфулус айди:— То зар ҳозир бўлмаса, бози қилмодурман,— деб Доғулини бадқимор қилди.

Тоҳирак айди:— Эй саги ҳаромзода, то қачонғача мани бадқимор айлаб ютиб олур эрдинг, наҳўб бўлдики, қаландар сани бадқимор қилди,— деб хушвақт бўлди.

Ровий айтибдурки, Доғулини минг пичоқ урса, қони чиқмос эрди. Яқин эрдики, ўзини ўлдурса, айди:— Эй қаландар, ман мундоқ бозини оламда кўр-

гон эмосман. Мани бу тариқа бози айлаб бадқимор қилдинг. Мани ўлдурдунг!

Жонфулус айди:— Ман бози қилмойдурман, зўрлаб бози қилдиурсанму?

Тоҳирак бирла Лаванд Мир Бисот айдилар:

— Эй шоҳқаландар, бози қилмонг! Ҳар вақтоки, зар келтурса, бози қилинг!

Аларни ғарази шул эрдик, Доғули бадқимор бўлсун, ани пулини бу қаландар ютуб олсун. Доғули айди:— На учун бози қилмойсан?

Жонфулус айди:— Дови дастам мегирад. Айтиб-дурларки, кўрса кўпар.

Доғули кўп хафа бўлди, паришон бўлуб бошини қуйи солиб ўлтурди. Тоҳирак бирла Лаванд Мир Бисот Доғулини бу ҳолатда кўруб хандалар қилур эрдилар. Ул вақт Жонфулус бир бодом қандинни оғзиға солиб, қарс-қарс ушотиб емоққа муқайяд бўлди. Тоҳирак айди:— Эй қаландар, нима ейдурсан?

Жонфулус айди:— Ҳар кимни пули бор қанд ей-дур.

Тоҳирак айди:— Эй қаландар, бизга қандингиздан бермойсизму?

Жонфулус бисёр хўб деб, ўзи еб тургон қанддан кулворнинг яна бир хонасидин қўл солиб олиб берди. Лаванд Мир Бисот бирла Тоҳирак ер эрдилар. Доғули воқиф бўлуб айдик, эй қаландар, манго бермойсанму? Пулни мандан ютуб олодурсан, қанддан аларға беродурсанму?

Жонфулус айди:— Эй Шайхи оли Марвон, санго бермойдурман.

Доғули айди:— На учун бермойдурсан?

Жонфулус айди:— Дави дастам мегирад, кўрса кўпор.

Доғули бедимоғ бўлуб ҳар чанд қилди бермоди. Тоҳирак айди:— Эй Доғули, санго қанддан берсам, боз ул қаландар воқиф бўлуб қўлунгдан тортиб олмасун,— деди.

Доғули айди:— Эй амирзода, хиштни тагидан оҳиста узотгил! Тоҳирак хиштни тагидан Доғулига берди. Доғули енгини оғзиға тутуб пинҳоний ерди. Жонфулус Доғулини егонини билиб хушвақт бўлди. Атрофда ўлтургон одамлар ҳам наъра урдиларки, бизлар ҳам сизни дуогўйингиздурмиз. Бизларни ҳам ноумид қилмоғойсиз. Доғули бир мушт қандолатни

олиб ўнг тарафга тошлади ва бир мушт қандолатни олиб чап тарафга тошлади. Ҳамма навжувонлар ул қандолатни бир-бирлари бирла талошиб ер эрдилар. Ҳар кишики бул қандолатдин еб эрди, умридан бархурдор бўлмай беҳуш бўлуб йиқилди. Жонфулуси Сарахсий дарҳол ўрнидан туруб, ҳаммасини луч ва бараҳна қилиб, Тоҳиракни бир дарахтга боғлаб, юз ўн бир дувол чўпи сайёрини урдик, Тоҳиракни бадани шох-шоҳ ёрилди. Лаванд Мир Бисотни ҳам бараҳна айлаб, олатини Ҳез Тоҳиракни кўтига рўбарў қилиб, ҳар иккисини банд қилди. Андин Доғулини пардаи калими айёрига ўраб кўториб, ул қаро кечада бадар чиқиб кетти, ҳеч ким хабардор бўлмоди.

Жонфулус илғар қилиб юруб, ул бутазорга келиб, меҳтар Зулобийни бутазордан олиб, Мозёрни ҳушига келтуруб, Зулобийни ўзи кўторди, Доғулини Мозёр кўториб, басуйи Чорзулоб равон бўлдилар.

Акнун икки калима сўз Насри Сайёри сияҳрўзгордан эшитмак керак. Ровий айтибдурки, ул кеча Тоҳирак ҳушига келиб фарёд қилди. Лаванд Мир Бисот ҳам ҳушига келиб кўрдик, бараҳна айлаб, оғзига бир катта тезакни тишлотиб, юзига нажосатни суртуб, муни олатини Тоҳиракни кўтига қилиб, ҳама навжувонларни бараҳна айлаб чиқиб кетибдур. Тоҳиракни банддан халос айлаб, Лаванд Мир Бисот ҳамроҳ бўлуб, Насри Сайёрни хидматига келиб, воқеани баён қилдилар.

Насри Сайёр бу сўзни эшитиб, дарғазаб бўлуб, сувора бўлуб айдик, акнун абутиробийлар иши шул жойга етибдурки, элларари келиб мани фарзандимнинг шундоғ беобрў айлаб кетибдур. Тўрт минг умаролари бирла дубора тўққуз лак лашкар икки паҳлавон пойтахти Марвондан келиб эрдилар. Бирини оти Санглоҳ Пилтан ва бирини отини Санглоҳ Пилкан дер эрдилар. Бу лашкари бекарон ва сипоҳи бепоён бирла басўйи Амири соҳибқирон равон бўлдилар.

Амири соҳибқирон айёрлар учун паришон бўлуб ўлтуруб эрдиларки, гарде азпаран биёбон пайдо бўлди. Аз миёнаи гард Жонфулус Сарахсий етиб келиб, Амирни дуолар айлаб дедик, байт:

Эй шоҳи ситорахайли хуршиди жаҳон,
Дарёйи сахон ҳотамсифат нишон.

Хоҳамки дарин саройи заррин боши,
Сад сол ту хон боши, ман фотиҳахон

деб таъзим айлаб турди.

Амир Зулобий келмоди, деб ҳайрон эрдилар, айдилар:

— Эй Жонфулус, Зулобийдан хабаринг борму, қайда қолди?

Жонфулус хомуш бўлди. Амир айдилар:— Жавоб бермойсанму?

Жонфулус айди:— Шаҳриёро, шоҳи айёрон, ушбу пардан чашмдадурлар.

Амир кўрдиларки, қутини сарпўши Зулобийни оғзида ва қутини қўлида тутгонча Зулобий беҳуш ётибдур. Зулобийни ҳушига келтурдилар. Зулобий ул қутини ерго урдик, гард-гард бўлди. Зулобий айди:

— Эй шаҳриёр, ман Жонфулусни беҳуш қилиб эрдим. Бу қути мани мадҳуш қилди,— деб воқеани баён қилди. Алъон Зулобий шарманда бўлди.

Доғулини ҳам ҳушига келтурдилар. Доғули кўзини очиб фарёд қилдики, эй Бектош ва Темуртош, зар келтурдингларму?

Амир айдилар:— Бу саг нима дейдур?

Жонфулус айди:— Ани бирла қимор ўйноб элтиб ҳама пулини ютуб эрдим. Икки хидматкорини зарга юбориб эрди. Аларни отини тутуб талаб қилодур.

Амир айдилар:— Анинг ҳолига келтургил!

Жонфулус ани ҳолига келтурди. Доғули кўзини очиб, ўзини Амирни боргоҳларида кўрди. Таъзим қилиб айдик, давлат-давлати Муҳаммад ва оли Муҳаммад.

Амир:— Ани бандго солинглар,— дедилар.

Баъдазон айдилар:— Эй Жонфулус, сандали жо-суси санго бўлди.

Жонфулус таъзим қилиб айдик, эй шаҳриёр, раво бўлғой, аммо ман базоти шарифи шоҳи айёрон Зулобийга ҳар ниманки беадаблик қилғон бўлсом, маъзур тутсунлар. Мани ҳаддим бўлғоймуки, ман аларни жойлариға ўлтурсам. Ман аларни шогирдларини жумласидан бўлурман,— деб узрхоҳлик айлаб турди.

Зулобий ҳам ҳарчанд таклиф қилди, Жонфулус қабул қилмоди, айдик, ман хоҳларманки, -нечанд йил сизго шогирдлик айлаб, айёрлик илмини сиздин

ўргонсам деб, қабул қилмоди. Зулобий Амирға таъзим қилиб айдик, шаҳриёри олам, меҳтар Жонфулус шул тариқа одамият қилиб, одоб соқлоди. Ман ҳам ўзумға шерик қилдим. Яқиндурки, етти иқлим подшоҳлари сизни остонангизга бош қўёрлар. Юз Жонфулус бўлса ҳам оздур.

Алқисса, ул насабга Зулобий бирла Жонфулус шерик бўлуб, сандали жосуслик узра қарор олдилар. Амир бу иккисини иттифоқ бўлгонлариға хушвақт бўлуб, инъомлар айлаб, сарафроз қилдилар. Амирни хушвақтликда қўюб, икки калима сўз Насри Сайёри бемиқдордин эшитинг.

Ровий айтибдурки, Наср лашкари бекарон ва сипоҳи бепоён бирла етиб келди. Амири соҳибқирон ҳам буюрдилар, лашкари ислом ҳам ани баробарида чиқиб саф ораста қилдилар.

Амири соҳибқирон ҳам Хинги Оди узра рокиб бўлуб, душманлар муқобилида келиб турдилар. Доғулини Хожа Сулаймонни рикоблариға боғлаб қўйдилар. Насри Сайёр айди:

— Эй, араббачча, ўт бўлуб қайси ерни куйдурурсан ва сув бўлуб қайси ерни ғарқ қилурсан? Сани қўлингдан нима иш келур. Байт:

Рўзи жанг аст жанг бояд кард,
Кушиши номи нанг бояд кард.

Амир:— Бу сўзлар даркори йўқдур, ҳар нима қўлунгдан келса, дариг тутмогил,— дедилар.

Фасли достони Амири соҳибқирон Насри Сайёр бирла жанг қилгонлари ва паҳлавон Убайд Салмани бандга тушгони. Насри Сайёр Убайд Салмани Шомга юборгони, Шоҳ Толиба Бакрободий Убайд Салмани банддин халос қилгони.

Ераб, баҳақи нод Алиян санжали,
Ераб, баҳаққи шери худо муртазо Али.
Афтодагони водийи ғамро бигир даст
Е Мустафо Муҳаммад, ё Муртазо Али.
Эй номи ту беҳтарин сароғоз,
Беноми ту нома кай кунам боз.
Бўлак дostonға чекиб хомасе,
Сухансоз ўлай турфа ҳангомае.
Баён айлайин қиссан шоҳи жаҳон,
Ки яъни Абу Муслими соҳибқирон.

Аммо ровиёни ахбор ва ноқилони осор ва ҳокиёни ширингуфтор ва муҳаддисони фатонатшиор андоғ ривоят қилибдурларки, ҳар икки лашкар дар баробари як дигар саф ораста қилдилар. Ул вақт Санглоҳ Пилтан Насри Сайёрдан рухсат олиб майдонға кирдилар, мард талаб қилди.

Амири соҳибқирон майдонға кириб анинг бирла рўбарў бўлдилар. Санглоҳ Пилтан Амирға найза ҳавола қилди. Анн найзасидан тутуб пора-пора қилдилар. Андин тиг олиб, Амирни бошлариға солди, Амир они тигини ҳам рад қилдилар. Арода нечанд тиг ва ҳарбалар радди бадал бўлди. Оқибат, Амири соҳибқирон «ё Шоҳмардон», деб фарқи сариға чунон урдиларки, оти бирла чортақсими баробар бўлди.

Насри Сайёр тўққуз лак лашкар бирла Амирни бошлариға дарафтод бўлди. Жангни мағлуба қилди. Амири номдор ҳам етмиш минг лашкар бирла хаворижларға дарафтод бўлуб куштадан пушталар чиқордилар, оҳ-нолаи нимкуштагон бу фалаки давворға етти, қонлар дарё-дарё бўлуб, одамлар боши сойни тошидек ҳар тарафға юмаланур эрди. Улуклар мисли боғлангон алафдек ҳар тарафда ёгур эрди. Уч кеча-кундуз жанг бўлди, ато ўғулдан, ано қиздан беҳабар бўлди. Учинчи куни Убайд Салма хотириға еттики, ўзумни Насри Сайёрни аламини тагига текурай, деб қасд айлаб равон бўлди. Икки юз киши Убайд Салмани арқасидин ўзларини еткурдилар. Аммо Доғулини Хожа Сулаймонни рикобларида икки қўлини арқасиға боғлаб қўюб эрдилар.

Доғули ул бандни тиши бирла ешиб, ўзини халос қилди. Насри Сайёрни олдиға келиб айдики, эй чокарони язид, Убайд Салмани шабба тирга олиб, тирборон қилинглар. Баякбор хаворижлар Убайд Салмани ароға олиб тирборон қилдилар. Ул икки юз кишидан юз йигирма киши охиратға сафар қилдилар. Аммо паҳлавон Убайд Салма ёрони Марвилар бирла жанг қилиб, хаворижларни қонини дарё-дарё қилдилар. Қайси тарафға юз келтурса, душманларни пароканда айлаб, ҳалокат чоҳиға солур эрдилар. Яқин эрдик, Насри Сайёр аламини қалам айлаб сарнигун қилса.

Доғули кўрдик, уруш бирла анго бас келиб бўлмос. Камандандозларға буюрдик, каманд бирла анинг иложини қилинглар деб. Убайд Салма чун

пили маст жанг қилиб юрур эрди. Баякбор уч юз камандандоз камандни ҳалқа-ҳалқа айлаб, Убайд Салмага равон қилдилар. Каманд чараққос айлаб Убайд Салмани бўйнига банд бўлди. Убайд Салма ўзини банддан халос қилолмади, чароки, уч кеча-кундуздан бери ташна ва гурусна эрди. Оқибатуламр Убайд Салмани то ўн тан хожалар бирла бандга торттилар. Буларни занон-занон ва кашон-кашон равон бўлдилар.

Доғули ҳаромзода таблибозгашт чолдуруб равон бўлдилар. Имом Муҳаммад Боқирни бир насиҳатлари шул эрдик, ҳар вақтеки душман амон талаб қилса, амон беринг деб.

Амир ҳам таблибозгашт чолиб хунолуд либослар бирла боргоҳга келиб туштилар, айдиларки, эй шоҳи айёрон, нима сабабдин бул мардум мандин амон талаб қилдилар? Зулобий аиди:

— Эй шаҳриёр, паҳлавон Убайд Салма бирла ўн киши хожалардин кўрунмойдур.

Амир айдилар:— Алар қўшларида йўқму?

Зулобий аиди:— Йўқ.

Амир паришон бўлуб, «оллоху акбар», деб хоҳладиларки, сувора бўлуб, Насри Сайёрни боргоҳига борсалар. Зулобий аиди:— Эй, шаҳриёр, аввал мен бориб хабар олиб келай,— деб чиқиб кетти.

Насри боргоҳига бориб кўрдик, паҳлавон Убайд Салма, Хожа Сулаймон ва Хожа Усмон ва Хожа Табиб Марвазий ва Хожа Хўрдак ва Хожа Яъқуб ва Хожа Саҳлон Ардабили — бул ўн кишиларни Насрни боргоҳи эшигинда олиб турубдилар.

Насри Сайёр буюрдик, ул бандиларни олиб киринглар. Аларни олиб кирдилар. Насри Сайёр буларга насиҳат қилди. Булар қабул қилмодилар.

Насри Сайёр жаллодларга буюрдик, бу абуторобийларни ўлдурунглар деб. Хожа Муҳаммад Тоҳир манъ қилдилар. Доғулини хотирига еттики, Хожани сўзи бирла абуторобийлар амон тобти деб. Айдик, эй Хожа, на учун манъ қилурсиз?

Хожа Доғулини дашном қилиб айдиларки, сан ўзунгни билмойсан, оламдан нима хабаринг бўлсун. Доғулини ҳадди йўқ эрдик, Хожани сўзларини радд қилса ва яна айдиларки, сани хотирингга етодурки, эллик ой кам минг ой бўлубдурки, хилофат бано ҳақ марвонийларни ҳўлига ўтуб қарор топибдур.

Акнун ҳаққ ўрнида қарор олсун дерман. Бу жамоани ўлтургил деб сазй қилғонимни ҳеч фойдаси йўқ, деб маъқул қилдилар.

Насри Сайёр айди:— Эй Хожа, хаёлингизга нима иш тушти?

Хожа айдиларки, эй Амир, ул рустойи араббачча бирла яна бир кун жанг қилмоқ, буларни ҳамасини ани рўбарўсида дорға тортиб, тирборон қилурмиз.

Насри Сайёр айди:— Эй Хожам, шул сўзунгиз маъқулдур.

Доғули айди:— Бу вақт ғаниматдур,— деб яна сўзга кириб айди:— Эй амири Хуросон, душманни барвақт бошини кесмоқ лозимдур, агар ўлдурмасак, бир кун бўларки, мўри ҳам ёрмандлик қилур. Маслаҳат шулдурки, бу абутуробийларни бошини кесурмиз,— деди.

Насри Сайёр Доғулини дашном қилиб айдики, эй, мардак, Хожани сўзларини олдида сани сўзунгни нима эътибори бор.

Доғули ичида айди: «барпадарат сад ҳазор лаънатки, эй беақл, санки фаҳм қилмасанг, ман на илож қилай?»

Хожа айдилар: — «Эй амири Хуросон, паҳлавон Убайд Салмани Шомга юборайлук, токи халифа сиздан хушнуд бўлсун». Насри Сайёр айди:

— Бали, мани хушвақт қилдингиз,— деб буюрдики, ароба олиб келинглар!

Эллик ботмон занжирни паҳлавон Убайд Салмани баданига солдилар, андан Насри Сайёр қўлига жоми шароб олиб фарёд қилдиларки, паҳлавоне бўлғоймуки, Убайд Салмани Шомга олиб борса. Шавқ Манжаниқий ном бир паҳлавон бор эрди, қад рост айлаб фарёд қилдики, эй шаҳриёр, бу хидматга ман мутасадди бўлой деб, жоми шаробни Насри Сайёрни қўлидан ичти, таъзим бажо қилди. Убайд Салмани аробага солиб хоҳладики, ўн минг лашкар бирла олиб юрса, Доғули айдики, баҳар қарина ани бохабар қилай деб айди:

— Эй, Шавқ Манжаниқий, бу абутуробийга ҳар уч кунда ярим жом сув ва бир луқма таом бергил,— деб Убайд Салмани баданидаги занжирга бисёр зангларни ости.

Шавқ Манжаниқий айди:— Эй, Шайхи Оли Марвон, занг осмоқни сабабини айтғил!

Доғули айди:— Агар мабодо ярим кеча бўлса,

Убайд Салма бандни пора-пора қилой деб қасд қилса, бу зангулалар садо қилур. Сизлар хабардор бўлурсизлар. Ул банддан халос бўлмойдур деб эҳтиёт қилдим.

Алқисса, Шавқ Манжаниқий Убайд Салмани ўн минг лашкар бирла олиб басуи Шом равон бўлди. Андин ул кишики хожалардан бандга тушуб эрди, аларни Марвшоҳижаҳонга юбордики, Суҳайл Кутвол буларни бандга солиб эҳтиёт қилсун деб. Меҳтар Зулобий бу хабарларни келиб Амирга айтти.

Амир айдиларки, айёре бўлғоймуки, Убайд Салмани арқасидин борса! Абулхайр Камолотий бу хидматга мутасадди бўлди. Амир бир хат бериб айдиларки, агар йўлда халос қилолмасанг, бу хатни шоҳ Толиба Бакрободийга элтиб бергил! Зоҳиро ул халос қилиб олғусидур.

Абулхайр хатни олиб, таъзим қилиб, басуи Шом равон бўлди. Аммо Насри Сайёр айтиб эрдик, Убайд Салмани басуи Мозандарон олиб бориб, бародарим Абдулло Қатъни хабардор айлаб, андин басуи Бакробод бориб, андин басуи Шом равон бўлгил! То бародарим Абдулло Қатъ Убайд Салмани банди бўлғонини кўруб мандан хушнуд бўлсун деди. Андин кейин Амир номани Шоҳ Толиба Бакрободийга юбордилар.

Абулхайр кетгондин кейин иккинчи жомни қўларига олиб айдиларки, айёрлардан киши бўлғоймуки, ул ўн тан хожаларни Суҳайл Кутвол бандидан жудо қилса. Бул хидматга айёрлар мутасадди бўлдилар. Меҳтар Зулобий, Абулато, Абулҳасан, Саъд ва Саъйдгардункаш, Девона Исҳоқ Кундашикан, Муҳаммад Некўб, Абу Наср Шабрав — бу ўн айёр Амирдан фотиҳа олиб, басуи Марвшоҳижаҳонга равон бўлдилар. Буларни бормоқда қўюнг, икки калима сўз Абулхайрдан эшитинг.

Абулхайр Убайд Салмани арқасидан чиқиб, чолок борур эрди. Манзилу мароҳил тай айлаб, қалъаи Мозандарон атрофида Шавқ Манжаниқийга ўзини еткурди. Паҳлавон Убайд Салмани кўрдик, пўсти бориб устихониға ёпушубдур, эллик ботмон гўл занжир ул паҳлавони номдор баданиға ўлтурубдур. Қатра-қатра қону зардоб ул занжирни доманидин тўкулуб турубдур. Ҳар чанд тараддуд қилди, ани халос қилмоқни иложини тополмади. Ночор басуи Бакробод равон бўлди. Девона Убайд Салмани ба-

суйи Мозандаронға олиб кирдилар. Абдулла Каъб хушвақт бўлуб, Шавқ Манжаниқийга ўн минг танга инъом қилди. Андин қалъан Шом равон қилди.

Ровий айтибдурки, Шоҳ Толиба ўн минг лашкарини олиб Бакробод атрофида ўлтуруб, аларға тилло ва танга саруполар бериб хоҳладики, Амирни мададлариға равон бўлса. Шул маҳал гарде пайдо бўлди. Ул гард аросидин бир айёри гардолуд етиб келди. Боргоҳдин кириб, дуо қилди. Шоҳ Толиба ўа айёридек гумон қилди.

Абулхайр Амирни падархонди ва жамъи айёрлар устодлари эконини билмоди. Айдики, кимсан ва қайда келдинг?

Абулхайр айди:— Ман Амирдин нома олиб келдим.

Айдиларки, олиб келғил.

Абулхайр номани чиқориб Шоҳ Толибани қўлиға берди. Шоҳ Толиба номани олиб таъзим бажо қилдилар. Баъдазон етти сипар зар олиб келиб, номадан нисор қилиб, номани ўқудилар. Айтибдурларки, «манки Абу Муслимдурман. Баназди шўмо, эй Шоҳ Толиба, маълум бўлсунки, Убайд Салма ном паҳлавон марвонийларни бандиға тушти. Ани Бакробод бирла Шомга олиб борур. Агар уҳдасидан чиқсангиз, Шавқи Манжаниқийни жавобини бериб, Убайд Салмани халос айлаб, мани тарафимға юборғайсизки, индалло зоеъ бўлмой ажри аъзим табакайсиз ва боиси хушнуди ман бўлғай. Нома тамом, вассаллом».

Шоҳ Толиба номани ўқуб, хушвақт бўлуб, Амирни хотирларида бор эканманки, ёд қилибдурлар, деб айдики, сани отинг нимадур?

Айди:— Мани отимни Абулхайр дерлар. Амир мани падархонд ўқугондурлар.

Шоҳ Толиб ўрнидан туруб, Абулхайрни канориға олиб, бисёр узрлар айтиб айдики, эй падар, ҳоло илғар қайси жойдадур?

Абулхайр айди:— Тонгла шул жойға етиб келодур.

Шоҳ Толиба хоҳладиларки, пешвоз чиқиб алар бирла жанг қилсалар.

Абулхайр айдилар:— Тонгла алар бирла жанг қилмоқ маслаҳатдан эмас.

Шоҳ Толиба айдилар:— Нима иш қилмоқ керак?

Абулхайр айдилар:— Мардумлар сизни чокари Марвон дейдурлар. Азбаройи замонасозлик ани ис-

тиқболиға чиқиб, олиб киринг. Шул жойда аларни жавобини берурмиз.

Шоҳ Толиба икки юз киши бирла Шавқи Манжаниқийни истиқболиға чиқиб, анъ мулозамат қилиб олиб. ўз лашкарлариға тушуруб қарор олдилар. Шавқи Манжаниқий айди:

— Эй шаҳзода, ҳар чанд бўлса, сиз аслзодасиз, ҳеч шаҳарда мани истиқболимға киши чиқгон йўқ эрди. Сиздин шундоғ обрўй тобтим. Албатта, аслзодалар ўзларини унутмойдурлар.

Шоҳ Толиба айди:— Раво бўлғой, ман ҳам навкари Марвон, сиз ҳам навкари Марвон. На учун сизни ҳурмат қилмойдурман,— деб ҳукм қилдиларки, мани навкарларимдан Шавқи Манжаниқийни навкарлари ўз қушлариға олиб бориб зиёфат қилсунлар, то навкарлари ҳам хушвақт бўлсун,— деди.

Шоҳ Толиба мани хушвақт бўлсун деб бу тариқа иззатлар қилодур, деб шодмон бўлур эрди. Ровий айтибдурки, Шоҳ Толибани ўн минг лашкари Шавқи Манжаниқийни ўн минг лашкарини қушлариға олиб бордилар. Шоҳ Толиба буюрди:— Таом келтурунглар,— деб.

Аммо Убайд Салмани боргоҳни эшикида офтобда қўйдилар. Убайд Салмани миялари офтобда қойнар эрди. Маҳрамлар Шоҳ Толиба бирлон Шавқи Манжаниқий олдиға таом келтуруб қўйдилар. Бу иккиси бир-бирини мурут қилур эрди. Шавқи Манжаниқий таом емоқға бошини қуйи солиб эрди Шоҳ Толиба қўлиға ханжар олиб, наъра тортиб Шавқи Манжаниқийни гарданидан ушлоб, ул таом устиға бости.

Шоҳ Толибани овозини эшитиб эрдилар. Шоҳ Толибани одамлари Шавқи Манжаниқийни ўн минг навкарларини тамоғу тутуб банд қилдилар. Шавқи Манжаниқий айди:— Қўлунгни тортғилки, мақсудунг нимадур?

Шоҳ Толиба айди:— Ман дўстдори Ҳазрати Шоҳимардондурман. Агар байъат қилсонг, омон топарсан, вагарна омон бермой ўлдурурман,— деди.

Шавқи Манжаниқий бажонудил байъат айлаб муҳибби Шоҳимардон бўлди. Шоҳ Толибани одамлари ани навкарларини ҳам хаймаларидан боғлаб олиб келдилар. Кўрдиларки, Шавқи Манжаниқий шавқи бирлон байъат қилибдур. Ул ўн минг лашкар ҳам шавқ-завқ бирла байъат қилдилар. Баъдазон Убайд Салмани устиға келиб хоҳладиларки, банддан

халос қилсалар. Убайд Салмани девоналиги тутуб, халос бўлғоли қабул қилмой муножот бадаргоҳи қозиюл ҳожот қилиб, бир зўр бирлон ул эллик ботмон занжирни пора-пора айлаб, аробадан ерга тушти. Ани хаймаға олиб кириб, баданларини тоза ювиб, саруполар кийдуруб, шира ва шарбатлар келтуруб едуруб, касалликдан чиқориб, хушвақт бўлуб, ўлтуруб эрдиларки, аз дари боргоҳ бир айёrpеша кириб келди.

Шоҳ Толиба айди:

— Эй, Каркин айёр, доимо орзу қилур эрдингки, устоди айёронни кўрсам деб. Худойи таоло санго еткурди.

Каркин айди:

— Шаҳриёро, алар бул жойга нечук келодурлар? Абулхайр қад рост айлаб, канорлариға торттилар. Каркин Абулхайрни қўлларидин тутуб тошқори олиб чиқти. Абулхайрни хотирлариға еттики, мани элтиб зиёфат қилодур деб. Баякбор бир чашма лабига элтиб ўтқузди, тубрасидин қанду қандолат олиб олдиға қўйди. Аммо ҳар соат Каркин айёр даст дарбағал қилиб, хоҳлайдурки, бир нимарсани чиқарса. Боз лабини тишлаб қўлини соқлар эрди.

Абулхайр ани аҳволидин мушглаъ бўлуб айдикки, эй Каркин, даст дарбағал қилиб хоҳларсанки мани ўлдурсонг.

Каркин айди:— Раво бўлғоймуки андоғ қилсом?

Абулхайр айди:— Бас, хотирингда нима бор айтгил!

Каркин айди:— Эй падари, айёрон! Байт:

Шишан лабризи май аз лаъли жонон кардаам,
То набинад муҳтасиб дар шиша пинҳон кардаам.

деб даст дарбағал айлаб, бир шиша шаробни чиқариб, Абулхайрни олдиға қўйди. Абулхайр айди:

— Шароб ичармусан?

Каркин айди:

— Эй, меҳтари айёрон, ман одат қилғондурман. Билурманки, гуноҳи азимдур. Аммо тарк қилмоқни иложи йўқ. Нима бўлурки, сиз ҳам журъа нуш қилсонгиз.

Абулхайр айди:— Ичмогил, мен ҳам ичмосман.

Каркин бир жомни пур қилиб ичиб ўлтуруб эрдикки, баногоҳ Абулхайрни кўзи бир гулрў писарға туштики, юзи моҳи ховаридек хиромон келодур. Ани

тири ишқини еб айдики, бул қандоғ навжувондур?
Каркин айди:

— Эй Абулхайр, агар ани сизни хидматингизга олиб келсам, ани қўлидан шароб ичодурсизму?

Абулхайр айди:

— Эй жони падар, ман бул жойда ўлтурубдурман,— деб эрди, ул жавон югуруб келиб Абулхайр-ни қадамига ўзини тошлади.

Абулхайр ани канориға олиб, бисёр навозишлар айлаб, олдида ўтқузди. Ул жавон югуруб келиб, Каркинни қўлидан жоми шаробни олиб Абулхайрға тутти.

Абулхайр:— Эй, жони падар, ман шароб ичмой-дурман, ўзингиз нуш қилинг,— деди.

Ул жавон уч-тўрт жом шароб ичиб кайф қилиб, зор-зор мажнунвор йиғламоқға турди. Абулхайр айди:

— Эй, жони падар, на учун йиғламоқға турдингиз?— деди.

Ул жавон айди:

— Эй падар, мани шаҳзода Макин Майгуни Хуш-ком дейдурлар, Абдулло Каъбни қизи Маликаи Руҳафзоға ошиқдурман. Ушал замонеки, Амири соҳиб-қирон мундан ўтуб Куҳи Лубнон бордилар, ман шул жойда қолдим. Ман бу қисвати айёрини ҳам Маликаи Руҳафзо ишқида кийибдурман. Азбаройи ани учун йиғларманки, тонгла Шоҳ Толиба Бакрбодий Амирни хидматлариға кетодурлар. Ман ҳам алар бирла борурман. Малика мунда қолур. Хоҳлайдурманки, ани жамолини бир кўрсам.

Абулхайр айди:

— Ҳоло Малика қайдадур?

Шаҳзода айди:

— Қалъаи Мозондарондадур.

Абулхайр айдилар:

— Эй фарзанд, ўрнунгдан тургил, анда боройлук.

Ул иккилари шаҳзода бирла Қалъаи Мозондарон-ға бордилар. Маликаи Руҳафзони қасриға еттилар. Шаҳзода Макин каманд тошлаб, ул қасрни томи узра чиқти. Назар айлаб кўрдики, Малика нечанд канизаклар бирла шароб ичиб ўлтурубдур. Ул вақт Маликани хотириға бир нимарса келиб айдики, эй канизаклар, ҳар қойсиларингиз бир жом шаробни ўз ошиқларингизни ёд айлаб ичгойсизларки, бу кеча хушвақтлик қилғоймиз.

Канизаклар айдилар:— Эй Малика, бизларни мундоқ ишдин хабаримиз йўқдур.

Малика айди:

— Эй канизаклар, албатта ошиқларингиз бордур, рост айтингизларки, ман сизларни озор бермойдурман. Мани қасдим хушвақтликдур, ибо қилмонглар,— деди.

Ул канизак бир жомни қўлига олиб айдикки, бу жомни басари каллаи Хожа Зариф дастурхончини ишқида ичодурман, деб ул жомни нўш қилди. Малика айди:

— Эй сарвиноз, сан ҳам ёд айлаб нўш қил.

Ўз ошиқини ёд айлаб айдикки, бу жомни басару каллаи Хожа Нодир офтобачи ишқида, деб нўш қилди.

Ровий айтибдурки, ҳама канизак ўз ҳолларини баён айлаб шароб нўш қилдилар.

Шаҳзода Макин булардан хабардор эрди. Малика дарғазаб бўлуб айдикки, эй гесубуридалар, ман сизларни юзунгизни ҳеч ким кўрмагон деб гумон қилур эрдим. Ҳар қайсиларингиз бир одамга дил бериб ўйнаш қилгон эконсизлар. Тонгла ҳамаларингизни ўлдурурман. Маликадан бу сўзни эшиттилар канизаклар ниҳодидан дуд чиқиб, айтгон сўзларидан пушаймон бўлдилар. Маликани моҳитобон бир кўгалдоши бор эрди. Ул жомни қўлига олиб, Маликага арз қилди.

Малика айдикки, бу нечук жомдурки, манго сўндунг?

Моҳитобон айди:— Бу жоми муҳаббатдур.

Малика хоҳладики, нўш қилса. Канизаклар ҳар тарафдан овоз қилдиларки, бу жомни нўш қилмоқни тариқаси бу эмас, худо раво тутмоски, бизни сиримизни ошкоро айлаб, сиз бизларга ҳамсуҳбат ва ҳамулфат бўлуб ошиқингизни ёд қилурсиз.

Малика дарғазаб бўлуб хоҳладики, аларни ўлдурмоқга ҳукм қилса. Моҳитобон айди:

— Эй канизаклар, тонгла ҳаммамиз ўлдурмиз. На учун бу кеча Маликани ўлдурмойдурмиз.

Малика кўрдикки, ҳама канизаклар иттифоқ қилдилар, акнун ўлодур, айди:— Эй канизаклар, хотиржам бўлунгларки, мани ҳам ошиқим бордур.

Канизак айдилар:— Оти нимадур?

Малика айди:— Ани оти бирла на ишинглар бор?

Канизаклар айди:— То ани отини айтмосангиз, қабул қилмосмиз.

Анда шахзода том узра боқиб ўлтуруб эрди. Малика айди:— Ичодурман бу жомни басару каллаи Шахзода Макин Майгуни Хушкоми Нишобурийни ишқида,— деб нўш қилди.

Шахзода, хотирида бор эконмен, деб хушвақт бўлди. Малика канизақлариға рухсат бериб, ўзи уйқуға майл қилди. Шахзода Макин томдан тушуб, Маликани тахтини гўшасиға келиб кўрдики, Малика ухлубдур. Маликани тахтини узосиға чиқиб. Маликани узасиға келиб, икки қўлини ерго кўюб, мисли гаҳворадек бўлуб хоҳладики, Маликани юзидан бўса қилса. Баякбор қўл ва оёғи лағзиш еб, Маликани узасиға йиқилиб тушти.

Малика кўркуб «дод, ўғри» деб бедор бўлди. Маликани овозини Абдулла Каъб эшитти. Югуруб келиб қасрға кирса, Сардуш ном бир паҳлавони бор эрди. Ул ҳам Маликаға ошиқ эрди. Кечалар Малика қасрини атрофидин айланиб юрур эрди. Чароки, шахзода Макинни ҳолидан хабардор эрди. Ул Абдулла Каъбни сипаҳсолори эрди. Ул ҳам эшитиб хоҳладики, Абдулла Каъб бирла қаср кирса. Шахзода Макин айди:—Эй Малика, эмди на илож қилурмиз?

Малика айди:— Хужра ичида тахт бор, ул тахт остиға пинҳон бўлғил! Анда кириб пинҳон бўлди. Абдулла Каъб кириб кўрдики. Малика ўлтирибдур, айди:— Эй жони падар, нима бўлдики, фарёд қилдинг?

Малика айди:— Эй падари меҳрибон, туш кўрдумки, бир ўғри бошим узра турубдур, кўркуб «ўғри» деб фарёд қилдим. Маълум бўлдики, уйқуда эконман.

Абдулла Каъб айди:— Эй жони падар, бул тушунгга ўн минг танга тасаддуқ қилдим,— деб хоҳладики, қасрдан чиқса. Аммо Сардуш бир тарафға боқар эрди. Малика айди:— Чапу ростиға боқодурсан?

Сардуш айди:— Албатта, Макин бордур.

Малика дашном қилиб айдик, эй ҳаромзода, тошқори чиқғил! Ровий айтибдурки, Сардуш бирла Малика бу гуфтугўда эрди. Шахзода Макинға сурфа ғалаба қилиб танг қилди. Хоҳладики, оҳиста йўталса. Баякбор қаттиғ сурфа қилди. Ул икки хабардор бўлуб кирди. Абдулла Каъб айди:— Эй жони падар, мабодо тахтни остиға ўзини олғон бўлмосун?

Шахзода билдики, ҳарифлар еттилар. Қўлиға ханжар олиб, воҳ деб югуруб чиқти. Малика юзини йиртиб фарёдлар айлаб:— Эй бобо, ўғри бул жойда экон,— деди.

Абдулла Каъб ханжар олиб бир-бирлари бирла дарафтод бўлдилар, нечанд ханжар арода радду бадал бўлди. Шаҳзода Макин хез қилиб, бу иккисини аросидин чиқиб, бир нардбон узра чиқиб борур эрди.

Абдулла Каъб тепасига етмосдан нардбонни поясидан тортти. Шаҳзода Макин ерга йиқилиб тушти. Шаҳзодани тутуб боғлодилар, аммо Малика хабардор эрди. Абдулла Каъб айди:— Шарм қилмадингмуки, бу тариқа ўғурлуқ бирла авқот қилмоқдан. Агар манго навкар бўлсанг, сани бисёр ҳурматлар қилиб хушнуд қилур эрдим. Шаҳзода айди:— Хотиримга шундоқ тушти. Акнун қўлунгдан нима келса, қилгил!

Абдулла Каъб дарғазаб бўлуб айди:— Эй Сардуш, бу хийрасарни элтиб ўлдургил!

Шаҳзодани Сардуш чорсуга олиб борди, халойиқлар тамошога йиғилдилар. Сардуш хоҳладики, шаҳзодани бошини танидан жудо қилса. Баякбор бир овозе келдики, эй номард, қўлунгни тортгил, ман еттим, деб.

Сардуш кўрдики, бир ниқобдори аблақсувор етиб келди. Сардуш бу ниқобдор ким эконини билмоди. Ул қўлидаги тиғни ул ниқобдорга ҳавола қилди. Ниқобдор ани банди дастидан ушлаб тобиш берди, тиғи ерго тушти. Ниқобдор ўз тиғи бирла фарқи сариға чунон урдики, оти бирла чортақсими баробар бўлди. Ҳамма халойиқ ҳайрон бўлдилар. Баъдазон ниқобдор шаҳзода Макинни гирибонидан, ушлаб, отини арқасига олиб дарвозадан чиқиб бадар кетти. Ҳеч киши ани садди роҳини ололмади.

Шаҳзода Макин ўзини отдин тошлаб айди:— Эй ниқобдор, кимдурсанки бу дармондаликда манго дастгирлик қилдинг? Ниқобдор юзидан ниқобини кўториб айдики, манам Малика Рухафзо.

Шаҳзода хушвақт бўлуб ани инонига кириб равон бўлдилар. Вақтики, Нишобурга етиб келиб Маликани Шоҳ Толибани урдосига киргузуб, ўзи Шоҳ Толибани олдиға келди. Кўрдики, Абулхайр бирла Қаркин айёр боргоҳдадурлар. Алар айдилар:— Эй шаҳзода, бизлар сизга кўп интизорлик тортдук, сиздан хабар бўлмоди, ноилож қайтдук. Шоҳ Толиба:— Оқибат нима иш қилиб келдинг?

Шаҳзода Макин айди:— Эй шаҳриёр, Маликани келтурдум, аммо мани сабабимдан меҳнат тортодурсиз. Шул соат Абдулла Каъб арқомиздан келур.

Шоҳ Толиба айдики, кўнглунгни қавий қил, ман

ҳамаси бирла саропойи майдон бўлуб жанг қилурман, деб бу гуфтугўда эрдиларки, гарде аз парран биёбон пайдо бўлди. Аз миёнаи гард тўрт юз алам нишона тўрт юз минг киши бирла Абдулла Қаъб етиб келди. Шоҳ Толиба ҳам ўнг минг лашкари бирла Шавқи Манжаниқийни ўн минг лашкари бирла йигирма минг лашкар бўлуб саф ораста қилдилар.

Абдулла Қаъб фарёд қилиб айдиларки, эй Шоҳ Толиба, санда айб йўқ, фарзандим бирла ул қаландарни ким мани қизимни йўлдан чиқориб олиб қочибдур? Манго икковини тобшургил! Ман ул икки беадабни ўлдирурман, деди.

Шоҳ Толиба айдик, эй Абдулла Қаъб, мундан хабаринг йўқмуки, ман чокари Шоҳимардон бўлдум. Убайд Салмани банддан жудо қилдим, паҳлавон Шавқи Манжаниқий ўн минг киши бирла манго байъат қилди, ҳар нимарсаки қўлунгдан келса, даринг туғмогилки, мани сандан қўрқушум йўқ, деб бонги баҳайбат урди.

Абдула Қаъб даргазаб бўлуб табли жанг урди ва радди ҳар икки лашкар дарбаробари якдигар саф ораста қилдилар. Абдулла Қаъб тарафидан Ардашири Мозандароний маъракаи майдонга кириб мард талаб қилди. Шоҳ Толиба майдонга кириб ани бирла саропойи майдон бўлди. Найзабозлик, тирандозлик, шамширбозликлар айлаб арода ҳарбалар радду бадал бўлди. Оқибат Шоҳ Толиба захмдор бўлди. Андан Шавқи Манжаниқий кирди. Ул ҳам захмдор бўлди. Андан Убайд Салма кирди. Арода ҳарбалар радду бадал бўлди. Оқибат Убайд Салма захм еди. Мусулмонлар бу ҳолни кўруб муножот айлаб айтур эрдилар:— Эй аҳади қадим ва эй самади ваҷб-ут-таъзим, эй холиқи нуру нор, вай розиқи мўру мор, вай донандан розҳо, эй шинавандан овозҳо, эй малики беназир, вай подшоҳи бевазир, эй қодири бокамол ва эй подшоҳи зул-жалол, эй далили дармондагон, вай дастгири бечорагон, муножот:

Кўторди қўлни ёраб деб дуоға.

Тараҳҳум айлагил мен бенавоға.

Ушал вақт эрди падидор,

Жамолидин мунаввар ўлди куҳсор.

Ниқобдори етиб майдонга чолок,

Осиб тиркаш тутуб тири ғазабнок.

Ки мингон отидур чун боди сар-сар.

Жамолидан бўлуб майдон мунаввар.
Икки қоши ҳилоли фитнангиз,
Кўзи жаллод хун тўқмоққа хунрез.
Етиб майдонга ул соҳибқирона,
Йироқдин ул ҳазор айлаб замона.

Мусулмонлар бул тариқа муножот бадоргоҳи қозийулҳожот айлаб йиғлаб айтур эрдиларки, акнун бу золим хаворижлар қўлида ҳалок бўлурмиз, худоё ўзунг бизларга мадад еткурғил, деб гирялар оғоз қилдилар. Тири дуо ижобат, ҳадафига тегиб, ногоҳ гарде аз парран биёбон боамри қодири ғайбдан пайдо бўлди. Эллик парголаи аламнишонаи эллик минг марди жанги, ҳаммаларини ёшлари ўн иккидин зиёда эмос, тўққуздан кам эмос, чиқиб келдилар. Аларни аросида бир ниқобдори бор. Хафтонлари лаълдин тиги хуношом қўлига олиб етиб келди. Кўрдик, бир нобакор муҳибби хонадонлардан захм бериб ҳайбат бирла туродур. Ниқобдор бу ҳолни кўруб майдонга кириб, паҳлавон Убайд Салмани майдондан чиқорди. Андан чўсту чолок келиб, Ардаширни садди роҳини олди. Ардашир айди:

— Эй ажалрасида, қайдин келдинг, отинг нимадур? То мани қўлумда беному нишон ўлмағойсан.

Ниқобдор айди:— Ҳар ким бўлсом ҳам, мусулмонлар мададига келибдурман,— деб айди. Байт:

Биё то чи дори зи Рустамнишон,
Азин паҳлавонони гарданкашон.

Қўлингдин ҳар на келса, дариг тутмогил.

Ардашир дарғазаб бўлуб, ул ниқобдорга шамшир ҳавола қилди. Ул ниқобдор Ардаширни кўз очургони қўймоди. Ул уч солорки захмин бўлуб эрдилар, ниқобдорни дуо қилур эрди.

Абдулла Каъб кўрдик, ул ниқобдор мисли олмас порадек жанг қилур. Алқисса, иккисини аросида саксон тиг радду бадал бўлди. Ардашир отини чун бодадек суруб, ниқобдорни бошига тиг солди, ниқобдор сипар тутти. Ул тиг ниқобдорни сипарига етиб келди. Ниқобдор кўрдик, Ардаширни тиги пайдо бўлди, кафи даст бирла тутуб доманаи сипарга урдик, ул тиг пора-пора бўлди. Ул тигни дастасини ниқобдорга ҳавола қилди, ниқобдор радд қилди.

Ардашир хоҳладики, қўлига тиги рикоби олса. Ниқобдор амон бермой наъра тортиб чунон тиг бирла урдик, Ардашир батарозуйи баққол ва бағувоҳие

ду оқсоқол тўрт тақсими баробар бўлди. Икки дарёи лашкардан ғарев пайдо бўлди. Шоҳ Толиба ва Шавқи Манжаниқий ва Убайд Салма шодумон бўлдилар. Мусулмонлардан такбир овози фалакка чиқти. Хаворижларни рангу рухсораси ўчти.

Абдулла Каъб буюрдики, бир паҳлавон кирди. Ровий айтибдур, ул кун етмиш паҳлавони номдор ул ниқобдорни қўлида санглоҳи жаҳаннамга кетти. Абдулла Каъб фарёд қилдики, эй чокарони Марвон, ул ниқобдорни ароға олиб тирборон қилинглар. Баякбор тўрт лак хавориж ниқобдорни бошига қуюлдилар. Ул ниқобдорни эллик минг лашкари ҳам дарафтод бўлдилар. Жанги мағлуба бўлди. Шоҳ Толиба ва Шавқи Манжаниқий ва Убайд Салма захмларини боғлаб хоҳладиларки, ул ниқобдорни мададиға кирсалар. Ногоҳ аз парраи биёбон басири қодари ғайбдан пайдо бўлди. Йигирма парголаи аламнишона, йигирма минг араббаччаи найзадор пайдо бўлуб, ўзларини ул лашкарга урдилар. Ва яна гарде пайдо бўлди. Нишона қирқ минг жавони тирандозлар пайдо бўлуб, ўзларини ул лашкарга уруб, хаворижларни башиббан тирга олдилар. Ва яна гарде пайдо бўлди, ўн парголаи аламнишона ўн минг жавони чўбдаст қўлларида пайдо бўлди. Ўзларини урди ва яна бир гард пайдо бўлди. Ўттуз парголаи аламнишона ўттуз минг жавони шамширзан пайдо бўлуб, ўзларини ул лашкарга урдилар. Ровий айтибдурки, ўн саккиз илгар пайдар-пай келиб ул ниқобдорни мададиға ўзларини еткурдилар. Боз гарде пайдо бўлди. Байт:

Қи бу дашт аро кирди ўду ранг,

Гард ўрлоди турфа тутийранг.

Партав ароким чунон ғуборе,

Қўргузди чунонки шахриёре.

Ул гард котиб қаламидек ваё мотамилар яқосидек чок бўлди. Ул гард аросидан юз йигирма паргола аламнишона юз йигирма минг марди жангие якдила ва дуасба инон баринон бофта, сунон барсунон тофта пеш-пеш баролан моҳпайкарини югуртурар эрдилар. Ул аламини шиққасиға «ло илоҳа иллаллоҳу Муҳаммадин расулulloҳ ва бис-Сиддиқ, вал-Форух ва зин-Нурайн вал-Муртазо, анмма ризвоноллоҳи таъоло алайҳим ажмаъийн», деб оби тилла бирла ёзилибдур. Ул аламини остида бузруквори ридо, гарданларида

ҳафтон сафид дарбар қилғон юз эллик жуфт ниқоби заррин ва юз эллик карнайи заррин тиллони садоға келтуруб етиб келдики, заминну замон, макину макон, нуҳу дашти биёбон ул лашкарни ҳайбатидан ларзаға кирди. Булар ҳам келиб ул ниқобдорни мададиға ўзларини урдилар. Шоҳ Толиба ва Шавқи Манжаниқий ва Убайд Салма ҳам йигирма минг лашкар бирла ўзларини ул ниқобдорни мададиға урдилар. Абдулла Қаъб ҳайрон бўлуб туруб эрдик, ул ниқобдор Абдулла Қаъбни алламидин бош чиқориб, аламдорни ду пора айлаб, Абдулла Қаъбға захм уруб шикаст берди. Абдулла Қаъб қочиб басуи Мозандарон равон бўлди. Ул ниқобдор орқасидан қувлаб бориб, ура-ура Мозандарондан ҳам ўткориб чангали Мозандаронга олиб бориб қубл айлаб, ончаки Мозандаронда бор эрди ҳаммасини торож айлаб, басуи Шоҳ Толиба келдилар. Шоҳ Толиба ул бузрукворни қадамиға ўзини тошлаб шодумон бўлуб, ул лашкарни Бакробод олиб кириб, етти кеча-кундуз зиёфат қилди. Баъдазон Шоҳ Толиба айдик, эй шаҳриёр, сизни ҳолингиздан хабар тобсам, деб илтимос қилди.

Алар айдиларки, эй Шоҳ Толиба, мани Саййид Қаҳтабан Шайбоний дейдурлар. Пойтахти Марвондан Абу Муслимни жангига борурман, деб баҳона бирла хешу ақраболарим бирла Амирни хидматлариға келур эрдим. Баякбор йўлда Ҳазрати Шоҳимардондан назар тобтим. Алар айдиларки, эй Саййид Қаҳтаба, қалъан Бакрободга боргилки, анда Шоҳ Толиба муҳибби хонадонлар бирла хаворижларни қўлида дармондадурлар. Аларға бориб мадад еткурғил, деб башорат бериб сизларга юбордилар, ул ниқобдор мани фарзандим Шаҳзода Ҳасан навжувондур ва яна бу фарзандимни оти Шаҳзода Ҳамиддур, ўзгалари мани хешовандларимдурлар. Буларни номлари забони арабруҳон, арабрупар арабдур дедилар. Ҳамалари шодмон бўлдилар, йигирма кеча туруб, Бакрободда истироҳат қилдилар. Баъдазон ул солар аларни ўзлариға ҳамроҳ айлаб, тўрт юз минг лашкар, йигирма тўрт сардор бўлуб, Амири соҳибқирон мададлариға батарафи Чорзулоб равон бўлдилар. Буларни йўлда қўюб, акнун икки калима сўз айёрлардан эшитинг...

Иккинчи китоб тугади.

ХАЛҚ КИТОБХАНАЛARI

Адабий-бадиий нашр

АБУ МУСЛИМ ЖАНГНОМАСИ

(Достони Абу Муслим соҳибқирон)

Тўқкинчи китоб

Муъаллиф *А. Маркос*

Муҳаррир *Екат. Раҳимова*. Расмлар муҳаррири *Х. Худойбердиев*.
Техник муҳаррир *У. Ким*. Музаҳҳиҳ *М. Садилов*.

ИБ № 126

Босмахонага берилди 29.10.92. Босишга рухсат этилди
Формати 84X108¹/₃₂. Босмахона қоғози № 2. Адабий гарнитура. Юқори
босма. Шартли босма 7,56. Шартли ранг-оттиск 777. Нашр л. 772.
Нусхаси 25 000. Буюртма 4312. Баҳоси шартномали. Шартнома 52—92.
«Ёзувчи» нашриёти. 700123 Ташкент. Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Матбуот Давлат қўмитасининг 1 босмахонаси-
да босилди. 700002. Ташкент. Сағбон кўчаси, 1-берк кўча. 2-уф.